

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดน
ไทย – กัมพูชา: ศึกษาเฉพาะ กรณีแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ
กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด

โดย

นาวาเอก บำรุงรัก สรัคคานนท์
รองเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารเรือ
กองทัพเรือ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556 - 2557

บทคัดย่อ

เรื่อง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา :
ศึกษาเฉพาะกรณีแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กองบัญชาการป้องกัน
ชายแดน จันทบุรี – ตราด

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย นาวาเอก บำรุงรัก สรัคคานนท์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ : ศึกษาสถานการณ์ความสัมพันธ์และ
ปัญหาความขัดแย้งตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดน
จันทบุรี – ตราด วิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์และพัฒนายุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
ไทย – กัมพูชาตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด การเก็บข้อมูล ทำโดยวิธีคุณภาพ 2 วิธี คือ การศึกษาจาก
เอกสาร (Documentation study) และการสัมภาษณ์ เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 17 คน
ประกอบด้วยทหาร ตำรวจ พลเรือน และประชาชน จากการศึกษาพบว่า ข้อมูลสถานการณ์ความสัมพันธ์
และปัญหาความขัดแย้งตามแนวชายแดน ที่ได้จากทั้ง 2 วิธี มีความสอดคล้องกันในประเด็นที่สำคัญ คือ
สถานการณ์ในภาพรวม อยู่ในภาวะปกติ มีความขัดแย้งไม่รุนแรงเกิดขึ้นเฉลี่ยปีละ 1 – 2 ครั้ง ชาวไทยและ
ชาวกัมพูชามีความสัมพันธ์และมีทัศนคติที่ดีต่อกัน สถานการณ์ความขัดแย้งส่งผลต่อความเป็นอยู่และความ
ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สาเหตุของความขัดแย้งมาจากรากเหง้าทางประวัติศาสตร์
ผลประโยชน์ที่เกิดจากการทับซ้อนของพื้นที่ ปัญหาเศรษฐกิจ นโยบายการเมือง ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา
และปัญหาการสื่อสาร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ประเมินความเป็นไปได้และอุปสรรคของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง
ไทย – กัมพูชา โดยการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามจากปัจจัยภายในภายนอก
ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธี SWOT analysis และ TOWS MATRIX จัดลำดับความสำคัญด้วยเกณฑ์การ
ให้คะแนน เพื่อทำเป็นยุทธศาสตร์ เชิงรุก เชิงรับ เชิงปรับแก้ และเชิงป้องกันตนเอง แล้วกำหนดแผน
ยุทธศาสตร์แม่บทในการพัฒนาความสัมพันธ์และประเด็นยุทธศาสตร์พร้อมทั้งกลยุทธ์ที่จะนำไปปฏิบัติได้ใน
3 ประเด็นคือ

1. การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด
2. การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. การบริหารจัดการ

ผู้วิจัยเสนอแนะให้นำเสนอองค์ความรู้เพื่อพิจารณาเป็น โครงการนำร่องทดลองนำแผนยุทธศาสตร์ลงปฏิบัติตามแผนแม่บทในระยะเวลา 2 ปี เมื่อประเมินผลลัพธ์และแก้ไขให้บรรลุตามเกณฑ์ชี้วัดแล้ว จึงพัฒนาเป็นรูปแบบจำลอง (Model) เสนอรัฐบาลเพื่อรับเป็นนโยบายสำหรับนำไปขยายผลหรือประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชายแดนอื่นๆ โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมและฝึกซ้อมด้วยกันทุกภาคส่วนก่อนนำไปปฏิบัติ

คำนำ

พื้นที่ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชาในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด ถือเป็นพื้นที่ที่สำคัญด้านหนึ่ง มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเล มีโอกาสที่จะทำให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคง สังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงมีแหล่งประโยชน์และทรัพยากรทั้งทางบกและทางทะเล ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งถ้าอยู่ในภาวะสงบสันติ จะสามารถทำประโยชน์ให้แก่เศรษฐกิจไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในครั้งนี้ ก็มุ่งหวังที่จะศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนะยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ตามแนวชายแดนด้านอื่นๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ รวมถึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เกิดเป็นผลลัพธ์เป็นที่พอใจตามเกณฑ์และจะจะสามารถพัฒนาเป็นรูปแบบจำลอง (Model) สำหรับการขยายผลไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชายแดนด้านอื่นๆ โดยรัฐบาลรับรองเป็นนโยบายต่อไป

น.อ.

ร.น.

(บำรุงรัก สรค์คานนท์)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภาพ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
วิธีดำเนินการวิจัย	9
ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย	9
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความสัมพันธ์	10
ทฤษฎีและแนวคิด	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
สรุป	24
บทที่ ๓ สถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา	26
สถานการณ์ความสัมพันธ์ในพื้นที่จากการศึกษาเอกสาร	26
ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์	28
สถานการณ์ความสัมพันธ์ในพื้นที่ๆ ได้จากการศึกษา	30
โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดน	36
ไทย – กัมพูชา	
ปัจจัยนำเข้าสำหรับการพัฒนายุทธศาสตร์	36
กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์	43
การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม	45
ขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์	46
การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ	55
การประเมินผล	58
บทที่ ๕ สรุปผลและข้อเสนอแนะ	60
สรุป	60
ข้อเสนอแนะ	64
บรรณานุกรม	66
ภาคผนวก	
ผนวก ก แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก	70
ประวัติย่อผู้วิจัย	

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1-1 จุดผ่านแดนในพื้นที่รับผิดชอบ กปช.จต.	2
1-2 จุดผ่านแดนบ้านฝักกาด	3
1-3 จุดผ่านแดนบ้านแหลม	3
1-4 จุดผ่านแดนบ้านบึงขันธ์ล่าง	4
1-5 จุดผ่านแดนบ้านซำตารี	4
1-6 จุดผ่านแดนบ้านสวนส้ม	5
1-7 จุดผ่านแดนบ้านหาดเล็ก	5
1-8 จุดผ่านแดนบ้านหมื่นดำน	6
1-9 จุดผ่านแดนบ้านมะม่วง	6
2-1 กรอบแนวคิดการวิจัย	24
4-1 กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์	44
4-2 Tows Matrix	48
4-3 แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์	56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้วิจัยเป็นนายทหารเรือ พรรคเหล่านาวิกโยธิน ตลอดระยะเวลาการรับราชการประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมา ได้มีโอกาสทำงานบริเวณตามแนวชายแดน ไทย – กัมพูชา มาหลายครั้งในหลายตำแหน่ง อาทิ หัวหน้าชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 4 รับผิดชอบพื้นที่ตามแนวชายแดนในพื้นที่อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดน ไทย – กัมพูชา พื้นที่จังหวัดจันทบุรี หัวหน้ากองข่าว กองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด ผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธินตราด รับผิดชอบพื้นที่ตามแนวชายแดนในจังหวัดตราดทั้งหมดเป็นระยะทางประมาณ 165 กิโลเมตร และผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ รับผิดชอบการเก็บกู้วัตถุระเบิดตามแนวชายแดนทั้งในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดเป็นระยะทางตามแนวชายแดนประมาณ 250 กิโลเมตร ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานบริเวณพื้นที่ชายแดน ไทย – กัมพูชาอยู่พอสมควร และตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยในกัมพูชา เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชาก็มีปัญหากันเรื่อยมา จนกระทั่งในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2551 ก็ได้เกิดกรณีพิพาทพรมแดนพื้นที่ปราสาทพระวิหาร ซึ่งได้มีการปะทะระหว่างกำลังทหารทั้งสองฝ่าย เป็นจำนวนหลายครั้ง พร้อมกับการอ้างสิทธิ์ของแต่ละฝ่ายเหนือดินแดนพิพาทดังกล่าว ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังมีความไม่แน่นอนอย่างมาก โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลของประเทศไทยซึ่งมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีความขัดแย้งกับรัฐบาลของประเทศกัมพูชา ซึ่งมีพรรคประชาชนกัมพูชาเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล และมีสมเด็จฮุนเซนเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน โจมตีซึ่งกันและกันอยู่บ่อยครั้ง และแม้กระทั่ง เมื่อถึงรัฐบาลปัจจุบันของไทย ซึ่งมีพรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมี นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งเป็นน้องสาวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมเด็จฮุนเซน เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งหากดูโดยผิวเผิน ทั้งสองรัฐบาล ก็ดูจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม คำตัดสินของศาลโลก ในเรื่องของกรณีพิพาทพรมแดนพื้นที่ปราสาทพระวิหารแม้ว่าจะเป็นไปในทางที่ประนีประนอม แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่จะต้องตีความในแง่กฎหมาย และต้องเจรจาตกลงกันในระดับประเทศซึ่งยังเป็นเรื่อง

ค้างคาอยู่ จากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียทั้งในเรื่องของรายได้เข้าสู่ประเทศ อันเกิดจากการค้าขายตามแนวชายแดน มูลค่าสินค้าส่งออกที่ลดลง ในทุกครั้งที่เกิดปัญหาจนต้องปิดพรมแดน และนอกจากนั้นยังมีผลกระทบต่อประชาชนคนไทย ที่อยู่ในกัมพูชาไม่ว่าเป็นนักท่องเที่ยว หรือนักธุรกิจที่ไปทำธุรกิจอยู่ในกัมพูชา รวมทั้งผลกระทบที่ทำให้นักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาที่มายังประเทศไทย มีจำนวนลดน้อยลงด้วย

สำหรับชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด แม้ว่าจะไม่มีปัญหาขัดแย้ง พิพาทระหว่างประเทศ เหมือนกรณีประสาทพระวิหาร แต่ก็ยังมีผลกระทบโดยอ้อม จากความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างประเทศดังกล่าว นอกจากนี้ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด ก็เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญด้านหนึ่ง เพราะมีระยะทางที่เป็นเขตติดต่อแนวชายแดนยาวถึง 250 กิโลเมตร ประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย จึงมีการติดต่อเดินทางข้ามแดนอยู่ตลอดเวลา โดยมีจุดผ่านเข้าออก ที่เป็นทางการคือ จุดผ่านแดนถาวร 3 จุด จุดผ่อนปรนทางการค้า 5 จุด และมีจุดผ่านเข้าออกที่ไม่เป็นทางการ ที่เรียกว่าช่องทาง อีกจำนวนหลายจุด การเดินทางเข้าออกผ่านเขตแดนของประชาชน จึงมีทั้งผ่านอย่างถูกต้อง และการลักลอบผ่านแดน

แผนภาพที่ 1 – 1 จุดผ่านแดนในพื้นที่รับผิดชอบ กปช.จต.

แผนภาพที่ 1-2 จุดผ่านแดนบ้านฝักกาด

แผนภาพที่ 1-3 จุดผ่านแดนบ้านแหลม

แผนภาพที่ 1-4 จุดผ่านแดนบ้านบึงนังล่าง

แผนภาพที่ 1-5 จุดผ่านแดนบ้านซำตารี

แผนภาพที่ 1-6 จุดผ่านแดนบ้านสวนส้ม

แผนภาพที่ 1-7 จุดผ่านแดนบ้านหาดเล็ก

แผนภาพที่ 1-8 จุดผ่านแดนบ้านหมื่นด่าน

แผนภาพที่ 1-9 จุดผ่านแดนบ้านมะม่วง

เหตุผลของการเดินทางผ่านแดน ส่วนใหญ่เป็นการติดต่อธุรกิจค้าขาย ซื้อขายสินค้าท่องเที่ยว และการติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ประชาชนกัมพูชาส่วนหนึ่ง ยังเดินทางมาด้วยวัตถุประสงค์อื่น เช่น ขายแรงงาน และมาใช้บริการโรงพยาบาล ระดับอำเภอและระดับจังหวัด รวมทั้งเอกชนที่มีอยู่ 2 – 3 แห่ง ในจังหวัดจันทบุรี

ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด มีแหล่งผลประโยชน์และทรัพยากร ทั้งทางทะเลและทางบก มีแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวกัมพูชานิยมมาเที่ยว เช่น หาดเจ้าหลาว สวนน้ำปลาโลมา วัดเขาสุกิม ห้างสรรพสินค้า ที่นักท่องเที่ยวนิยมกันมาก สำหรับนักท่องเที่ยวไทย ที่ข้ามแดนไปฝั่งกัมพูชา ไปซื้อขายสินค้าแล้ว ส่วนใหญ่ก็ไปเล่นการพนันที่คาสิโนในประเทศกัมพูชา

ประเทศไทยด้านชายแดนไทย - กัมพูชามีจุดแข็งที่เป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือ

1. ความสัมพันธ์ทางการทหารของทั้งสองประเทศ อยู่ในบรรยากาศที่ดี
2. ความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ทั้ง 2 ประเทศ มีความผูกพัน ติดต่อกันมานาน

จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. การได้เปรียบดุลการค้า เพราะประชาชนกัมพูชาเดินทางเข้ามาใช้จ่ายทั้งซื้อสินค้าและท่องเที่ยว และใช้บริการมาก

4. มีแหล่งบริการสาธารณะที่ให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพแก่ประชาชน เพื่อนบ้าน ที่มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพ เช่น โรงพยาบาลชุมชนในระดับอำเภอ และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในระดับตำบล แม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณจากโครงการ 30 บาท แต่โรงพยาบาลเหล่านี้ให้บริการช่วยเหลือประชาชน เพื่อนบ้านด้วยมิตรภาพและมนุษยธรรมตลอดมา

อย่างไรก็ตาม แนวชายแดนไทยกัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด ก็มีจุดอ่อน เช่น

1. พื้นที่ทางทะเลที่มีความเหลื่อมทับซ้อนกันมากจากการใช้แผนที่ต่างกัน
2. พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นรองเชิงยุทธศาสตร์ เช่น เทือกเขาบรรทัด
3. คนไทยเดินทางไปเล่นการพนันจำนวนมาก เป็นปัญหาด้านความปลอดภัยและการสูญเสียทางเศรษฐกิจ

สูญเสียทางเศรษฐกิจ

4. เนื่องจากมาตรฐานการควบคุมและการสาธารณสุขแตกต่างกัน ชาวกัมพูชาที่เดินทางผ่านแนวชายแดน โดยเฉพาะจุดที่ไม่ผ่านด่านตรวจ ควบคุมกักกันโรค ได้นำโรคระบาด โรคติดเชื้อ ทั้งโรคที่เคยมีมาก่อนในประเทศไทยแต่สงบไปนานแล้วกลับมาอีก (โรคอุบัติน้ำ) และโรคที่ไม่เคยมีมาก่อน (โรคอุบัติน้ำ) ซึ่งเป็นปัญหาด้านสาธารณสุข จากการวิเคราะห์สถานการณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า การฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา น่าจะทำได้ โดยเริ่มต้นจากแนวชายแดนด้านจันทบุรี – ตราด เพราะจุดแข็ง และโอกาสมีอยู่มาก แม้ว่าจะมีจุดอ่อนและภาวะคุกคามอยู่บ้าง แต่หากมีความพยายามและความตั้งใจบนฐานเจตนาที่ดี ก็ย่อมจะมีแนวทางได้ ผู้วิจัย จึงมีความคิดที่จะพัฒนา

รูปแบบยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี - ตราด เป็นโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาความรู้สึกและความเข้าใจที่ดีต่อกันของประชาชนทั้งสองประเทศตามแนวชายแดน และเกิดความไว้วางใจบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาค และเป็นมิตร ด้วยกลยุทธ์การปรองดองและการจัดข้อขัดแย้ง และร่วมรับผลประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ร่วมกันอยู่ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดและยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนั้นเกิดจากปัญหาหลายๆ ประการ ที่สั่งสมกันมานาน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ ปัญหาเส้นเขตแดน ที่ถูกกำหนดโดยจักรวรรดินิยม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ของชาติทางทะเลของทั้งสองประเทศ รากฐานทางประวัติศาสตร์และลัทธิชาตินิยม คุณลักษณะชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน รวมถึงพื้นฐานการศึกษาของประชากรทั้งสองฝ่าย เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า หากได้มีการศึกษาอย่างจริงจัง และนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ก็น่าจะพบคำตอบเพื่อให้สามารถนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนของทั้งสองประเทศที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชาในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี – ตราด (กปช.จต.)
2. วิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.
3. เสนอแนะยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะกรณีแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรีและตราด ที่ติดกับประเทศกัมพูชา ทั้งทางบกและทางทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ในห้วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 จนถึง พ.ศ.2556 จนถึงปัจจุบัน
2. ประเด็นในการศึกษา ได้แก่ ปัญหาเส้นเขตแดน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ของชาติทางทะเล รากฐานทางประวัติศาสตร์ คุณลักษณะชาติพันธุ์ที่แตกต่าง และพื้นฐานการศึกษาของประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พรรณนาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ

1. วิเคราะห์จากเอกสาร ระเบียบ คำสั่ง รวมถึงแนวคิดทฤษฎีในการสร้างความสัมพันธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์จากบทสัมภาษณ์ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบสถานการณ์ในปัจจุบันของความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.
2. ทราบถึงปัญหาความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.
3. ทราบถึงแนวทางในการแก้ปัญหาและสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.
4. เป็นรูปแบบตัวอย่างให้หน่วยตามแนวชายแดนอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความสัมพันธ์

ในการวิจัยนี้ ได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการ เครื่องมือ และวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้ง และการสร้างความปรองดอง ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาความสัมพันธ์ให้ยั่งยืน รวมทั้งทบทวนงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการศึกษาดังนี้

ทฤษฎีและแนวคิด

1. ทฤษฎีความขัดแย้ง และการจัดการกับความขัดแย้ง (Conflict and Conflict Resolution)

1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ปกติ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการใช้ทรัพยากรและมีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน

ความขัดแย้งมี 2 ประเภท คือ ความขัดแย้งภายในรัฐ (Intrastate conflict) และความขัดแย้งระหว่างรัฐ (Interstates conflict) ซึ่งทั้งสองประเภทจะนำไปสู่กรณีพิพาทที่เรื้อรัง และแตกแยกที่ก่อความสูญเสีย ทั้งชีวิต จิตใจ ของคนในสังคม ตลอดจนถึงอธิปไตยของประเทศ หากไม่ได้รับการจัดการที่ถูกต้อง

ลิจิต ซีรเวคิน (2546) จำแนกความขัดแย้งเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ

1. ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์
2. ความขัดแย้งในสถานะทางสังคม
3. ความขัดแย้งในอำนาจ
4. ความขัดแย้งในเรื่องของ นามธรรม คือความคิด ความเชื่อ ค่านิยม

คริสโตเฟอร์ มัวร์ (อ้างถึงในวันชัย 2550) แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภท

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data conflict) ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง เช่น ข้อมูลไม่เพียงพอ ข้อมูลผิดพลาด การรับรู้ข้อมูลแตกต่างกัน การสื่อสารบกพร่อง
2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest conflict) เป็นเหตุผลของการแย่งผลประโยชน์ ทั้งในด้านตัวเนื้อหาของผลประโยชน์และด้านจิตวิทยา

3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structure conflict) เช่น โครงสร้างอำนาจ โครงสร้างด้านกฎระเบียบ บทบาท การบริหารอำนาจ การกระจายอำนาจ

4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship conflict) เช่น เกิดจากพฤติกรรม ความสัมพันธ์ บุคลิกภาพ อารมณ์ ประวัติศาสตร์และประสบการณ์ในอดีต

5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Value conflict) เช่น ระบบความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี การศึกษา การสังคมนอกจากครอบครัวและสังคม

1.2 สาเหตุของความขัดแย้ง

สำหรับความขัดแย้งระหว่างประเทศ (Internation conflict)

ธิติ สุวรรณทัต (2556) แบ่งสาเหตุของความขัดแย้งเป็น 4 กลุ่มคือ

1. สาเหตุทางการเมือง เช่นเรื่องดินแดนหรืออุดมการณ์การเมืองที่แตกต่างกัน ไปจนถึงความแตกต่างของแนวความคิด วิสัยทัศน์ของผู้นำ การรับรู้ของผู้นำที่มองสถานการณ์แตกต่างกัน

2. สาเหตุทางการทหาร เช่นเรื่องการแข่งขัน การพัฒนาอาวุธ อาวุธนิวเคลียร์ ตลอดจนเรื่องอิทธิพลของประเทศ

3. สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ เช่นเรื่องการค้า การทำสงครามค่าเงิน (Currency war) จนถึงเรื่องทรัพยากร ซึ่งทำให้ไปโยงกับสาเหตุทางการเมืองได้ เช่น มาเลเซีย เวียดนาม จีน ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ บรูไน เป็นผู้ขัดแย้งกันในการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะ Spratly ในทะเลจีนใต้ เพราะเกาะนี้มีน้ำมัน จึงมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

4. สาเหตุทางด้านสังคม เช่น ความขัดแย้งด้านศาสนา ชาติพันธุ์ ความเชื่อและวัฒนธรรม

1.3 การจัดการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict resolution) เป็นวิธีการและกระบวนการ ที่เอื้อให้ความขัดแย้งจบลงอย่างสันติ โดยการสลายความขัดแย้ง ผ่านการสื่อสารข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ สิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นแรงจูงใจ อุดมการณ์ เจตนา เหตุผลหรือความเชื่อ ด้วยวิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ที่จะชี้ถึงประเด็นขัดแย้ง และนำไปสู่การตกลงร่วมกัน เช่น การเจรจาต่อรอง (Negotiation) การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (mediations) ผ่านการทูต (diplomacy) การสานสนทนา ร่วมกัน (collective dialogue and deliberation) ไปจนบรรลุการสร้างสันติอย่างสร้างสรรค์

Galtung อ้างถึงใน Miall et al (2011) เสนอ 3 แนวทางในการจัดการแก้ไขความขัดแย้ง ประกอบด้วย

1. การแก้ปัญหาที่รากเหง้าที่ระดับโครงสร้าง
2. การฟื้นฟูบูรณะ ผู้คน สังคม ภายหลังการเผชิญความรุนแรงจากความขัดแย้ง
3. การปรองดองระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมี 2 ระดับ คือ

1. การลดระดับหรือสลายความรุนแรงของความขัดแย้งให้เบาบางลง

โดยที่ความขัดแย้งอาจจะยังคงมีอยู่ โดยการจัดการที่ไม่ใช้วิธีรุนแรง เช่น การสงบระงับข้อขัดแย้ง (settlement) ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะทำความตกลงกันในประเด็นบางประเด็นที่จะทำให้ข้อขัดแย้งสงบลง อันเป็นการแก้ปัญหาชั่วคราวหรือเฉพาะหน้า เช่น การตกลงหยุดยิง (ceasefire) หรือการถอนทหารออกจากบริเวณพิพาท เป็นรูปแบบหนึ่งของการตกลงระหว่างคู่กรณีที่เป็นทางการ (formal agreement) ระหว่าง 2 ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการตกลงบางส่วน หรือทั้งหมด หรืออาจเป็นการกำหนดแนวทาง กระบวนการที่ให้สองฝ่ายดำเนินการเพื่อสงบสถานการณ์ ที่ไม่เหมือนกับ peace agreement เพราะเป็นแค่การควบคุมพฤติกรรมขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย และไม่มีการพูดถึงประเด็นความขัดแย้งหรือข้อพิพาท เป็นเพียงมาตรการควบคุมความสงบเพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง แต่บางครั้งวิธีนี้ก็อาจนำไปสู่ข้อยุติที่ถาวรได้

2. การยุติหรือการขจัดสาเหตุของความขัดแย้งด้วยการลงมติ

คือการยุติข้อขัดแย้ง (Conflict resolution) ในกรณีที่เป็นประเด็นฉกรรจ์ และลึกซึ้ง การยุติข้อขัดแย้งนี้ใช้สลับกับการยุติข้อพิพาท (dispute resolution) ซึ่งอาจมีกระบวนการของอนุญาโตตุลาการ (arbitration) และกระบวนการทางกฎหมาย (Collaborative law) ร่วมด้วย ซึ่งนำไปสู่ข้อตกลงสันติ (peace agreement) และยังคงใช้กลยุทธ์ที่ไม่มีการต่อต้านที่รุนแรงของกลุ่มขัดแย้ง เพื่อมุ่งให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิผล

สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศมี 2 วิธีใหญ่ๆ คือ

1. การใช้กำลัง (Use of force)

2. การใช้สันติวิธี (Non - violence) หรือ peaceful settlement of conflict ซึ่งทำ

ได้หลายวิธี เช่น การเจรจา (negotiation) ที่เรียกว่าวิธีการทูต (diplomacy) การใช้ภาคีที่สาม (third party) ซึ่งเป็นมิตรกับประเทศคู่เจรจาแสดงบทบาทเป็นคนกลางอำนวยความสะดวกให้เกิดการเจรจา แต่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจา การไกล่เกลี่ย (Mediation) คือประเทศที่เป็นมิตรกับประเทศคู่เจรจา เข้าร่วมเจรจาให้เกิดข้อยุติระหว่างคู่ขัดแย้ง อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) คือการที่ประเทศคู่พิพาทตั้งคณะบุคคลจำนวน 3 – 5 คน ขึ้นมาพิจารณาข้อขัดแย้งและตัดสินโดยยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และคู่พิพาทต้องยอมรับไม่ขัดขืน การตัดสินข้อพิพาทโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Adjudication) หรือศาลโลก และสุดท้ายคือ คู่กรณีนำข้อขัดแย้งสู่สหประชาชาติ (United Nations) ให้คณะมนตรีความมั่นคงตัดสิน

1.4 ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการความขัดแย้ง

1.4.1 รูปแบบความสนใจ 2 ภาค (Dual Concern Model of Conflict Resolutiom)

เป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งบนฐานของ 2 มิติ คือ

1.4.1.1 มิติที่ให้ความสำคัญแก่ความสนใจของตนเอง (A concern for self) ซึ่งพวกนี้จะเป็นพวกที่ยืนยันสิทธิของตน หรือมั่นใจในจุดยืนของตน (assertive) หรือเป็นพวกยึดตัวเองเป็นหลัก (pro - self)

1.4.1.2 มิติที่ให้ความสำคัญแก่ความสนใจของผู้อื่น (A concerns for others) พวกนี้จะเป็นพวกที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา (empathy) หรือเป็นพวกยึดสังคมเป็นหลัก (Pro - Social)

ตาม model นี้ สมาชิกกลุ่มจะถ่วงดุลความสนใจเพื่อสนองความต้องการของตนเองและความสนใจเพื่อสนองความต้องการของผู้อื่นในแบบต่างๆ Goldfien & Robbennlt (๒๐๐๗) ซึ่งว่าจุดตัดของ 2 มิตินี้ จะทำไปสู่ลีลาการยุติความขัดแย้ง ๕ รูปแบบคือ

1. รูปแบบการหลีกเลี่ยงการขัดแย้ง (Avoidance conflict style) เป็นวิธีการจัดการแบบไม่โต้ตอบ หรือมีปฏิกิริยาใดๆ วิธีนี้ใช้เมื่อบุคคลหรือฝ่ายหนึ่งต้องการลดระดับข้อเรียกร้องหรือความของตนลง และขณะเดียวกันก็ลดระดับของฝ่ายตรงกันข้ามด้วย โดยใช้กลยุทธ์ “รอดูไปก่อน” (wait and see) รอให้ข้อขัดแย้งมันสลายตัวมันเองโดยไม่ต้องจัดการอย่างใด วิธีนี้มีผลเสียตรงที่ไม่ให้ความสำคัญ แก่สถานการณ์ความขัดแย้ง แต่พยายามหลีกเลี่ยงซึ่งจะทำให้ปัญหาขยายใหญ่เกินจะควบคุมได้ (Bayazit and Mannix, 2003)

2. รูปแบบการยอมการขัดแย้ง (Yielding conflict style) เป็นวิธีจัดการที่ตรงกันข้ามกับวิธีแรกคือ ยอมรับเอาความขัดแย้ง (Accommodate conflict) ด้วยการให้ความสำคัญ ผ่อนปรน เอาใจความต้องการของฝ่ายตรงกันข้าม และยอมลดหรือสละความต้องการของตน วิธีนี้เป็นแนวทางที่เรียกว่า ยึดสังคม (pro - social approach) อย่างอหิงสา เกิดจากการที่ฝ่ายยอมมีความสุขกับการให้สิ่งที่อีกฝ่ายต้องการ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการรักษาความมั่นคงของความสัมพันธ์ที่ดี

3. รูปแบบการแข่งขัน (Competitive style) เป็นวิธีจัดการที่ต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ โดยยืนยันจุดยืนของตนอย่างหนักแน่น โดยไม่สนใจข้อเรียกร้องของฝ่ายตรงกันข้าม ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ กลุ่มที่ใช้วิธีนี้ มักจะพอใจการเอาชนะเหนือคู่ต่อสู้ และมองความขัดแย้งเป็นเรื่องของการได้กับเสีย จะบีบบังคับให้คู่ต่อสู้ยอมรับมุมมองของตน โดยใช้วิธีการแข่ง แสดงพลัง กลยุทธ์ที่ใช้คือ โต้เถียง ก้าวร้าว รุนแรง ดุจก ประณาม ซึ่งทำให้อีกฝ่ายรู้สึกอับอาย

4. รูปแบบการร่วมมือในการจัดการความขัดแย้ง (Cooperative conflict style) เป็นวิธีการจัดการที่ให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมของสังคม และของตนเอง (pro - social and pro - self behavior) วิธีนี้ใช้เมื่อบุคคลสนใจเรื่องและผลลัพธ์ของตนเท่ากับของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นเมื่อมีความขัดแย้ง ทั้งสองฝ่ายจะแสวงหาจุดร่วมเพื่อหาทางออกร่วมกันที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ ผู้ใช้วิธีนี้จะมีคามมุ่งมั่นและยึดมั่นต่อความต้องการของตน และมีความเห็นอกเห็นใจอีกฝ่ายหนึ่งในระดับสูงเหมือนกัน ซึ่งจะมองความขัดแย้งเป็นการสร้างโอกาส ดังนั้นจึงเต็มใจจะลงทุน เสียเวลา เสียทรัพยากรเพื่อหาข้อ

ยุติที่ต่างฝ่ายต่างได้ (win – win) เป็นวิธีที่แนะนำให้ใช้มากที่สุดในการบวนการจัดการความขัดแย้ง (Sternberg and Dobson 1987 , Jarboe and Wittenman . 1966)

5. รูปแบบตกลงประนีประนอม (Conciliation conflict style) เป็นวิธีการจัดการที่ทั้งสองฝ่ายทำความตกลงประนีประนอมกัน โดยที่คู่ขัดแย้งต่างมีระดับความสนใจในผลลัพธ์ ทั้งของตนเองและของฝ่ายตรงกันข้ามในระดับกลางเหมือนกัน แต่ให้ความสำคัญแก่ความยุติธรรม และปฏิสัมพันธ์ในการให้และรับ (give and take interaction) อยู่ในระดับสูง ต่างยอมรับข้อเสนอของกันและกัน โดยเชื่อว่าการตกลงจะทำให้อีกฝ่ายพอใจ เป็นการพบกันครึ่งทาง และยุติความขัดแย้ง กลยุทธ์คือการยื่นหยุ่นยืดหยุ่น คือทั้งให้และร่วมมือ (Van de Vliert and Euwema . 1994)

นอกจากนี้ มีผู้เสนอแนะแนวทางจัดการกับความขัดแย้ง โดยใช้หลักการของ Dual concern model นี้ อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติ คือ

1. ทางของฉัน (my – way) มิตินี้เน้นความในใจของตนเป็นหลัก โดยบีบบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมตามข้อเสนอ ซึ่งทำให้เกิดการต่อต้าน ผู้และแข่งขัน เกิดสถานการณ์ที่ได้กับเสีย (win – lose situation) ซึ่งไม่นำไปสู่ข้อตกลงที่สันติ หรือยุติความขัดแย้งได้ ฝ่ายผู้เสียรู้สึกว่าคุณแพ้ ไม่ได้ได้รับความยุติธรรม วิธีนี้ใช้ได้เฉพาะเมื่อจำเป็นต้องได้รับการยอมปฏิบัติตามอย่างเร่งด่วน ในสภาวะวิกฤติหรือกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้เกิดความปลอดภัย และเกี่ยวกับเงื่อนไขทางกฎหมาย แต่ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ควรใช้วิธีนี้ เพราะจะทำให้เกิดทัศนคติของการชนะและแพ้

2. ไม่มีทาง (no – way) เป็นวิธีที่หลีกเลี่ยง หรือถอนตัวออกจากสถานการณ์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ซึ่งไม่ได้ช่วยใครๆ มีแต่การขัดขวางผลที่ควรเป็น ทำให้เกิดสถานการณ์เสีย – กับเสีย (lose – lose situation) การเดินหนี โดยไม่ยอมรับรู้สถานการณ์ ไม่มีการจัดการใดๆ อาจทำให้สยบปัญหาได้ชั่วคราว แต่อาจโผล่ขึ้นมาอีก จนกว่าจะมีการจัดการด้วยวิธีใดๆ ไม่ว่าจะมึประสิทธิผลหรือไม่ก็ตาม และปัญหาอาจจะสะสมมากขึ้น จึงเป็นวิธีที่ไม่แนะนำให้ใช้ ยกเว้นจะใช้สำหรับ “ซื้อเวลา” หรือจะทำให้เรื่องเงียบลง เย็นลงชั่วคราว (แต่ไม่แปลว่าหมดไป) จนกว่าจะได้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการจัดการ

3. ทางของเธอ (your – way) เป็นวิธีประนีประนอมยินยอมตาม โดยการปรองดองกับข้อเสนอของอีกฝ่าย (accommodation) หรือการยอมจำนน ยอมแพ้ (capitulate) วิธีนี้อาจได้ผลถ้าอีกฝ่ายก็ใช้วิธีเดียวกันคือ ต่างคนต่างยอม หรือใช้ได้ในกรณีที่ไม่มีทางเลือกอื่นแต่จำเป็นต้องรักษาสัมพันธภาพให้คงอยู่มากใช้ร่วมไปกับการที่ต่างฝ่ายต่างลดความสำคัญหรือลดระดับ ((Downplay / deemphasize) ข้อเรียกร้องของตนลงเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับได้

4. ครึ่งทาง (Half – way) เป็นวิธีการที่คล้ายกับสถานการณ์ของทางของเธอ คือทั้งสองฝ่ายจะต้องลด ละ สละ เลิก บางอย่างในข้อเรียกร้องของตนลง จนบรรลุลู่ฐานเดียวกัน วิธีนี้ไม่มีฝ่ายใดได้ หรือฝ่ายใดเสีย ทั้งหมด แต่ต่างจะได้บ้าง โดยการต่อรองแลกเปลี่ยน

การปรองดองวิธีนี้ จะเกิดขึ้นได้เมื่อฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดพยายามพบกันครึ่งทาง ซึ่งต้องอาศัยมิติที่ให้ความสำคัญแก่ความสนใจความพอใจของคนอื่นเท่ากับของตนเอง สถานการณ์ จึงเน้น ต่างฝ่ายต่างได้ และต่างให้ จนเพียงพอที่ทุกฝ่ายจะพอใจ

ข้อดีของวิธีนี้ คือ ทุกคนจะคิดว่า ไม่ใช่ข้อยุติที่ ได้กับได้ (win – win proposition) แต่เป็นข้อยุติที่ เสีย กับ เสีย (lose – lose proposition) ซึ่งต่างฝ่ายต่างคิดว่า ตนเสียมากไป และ ได้ไม่พอ ไม่ว่าจะ ได้หรือเสียอะไรก็ตาม ประเด็นเสียหรือได้ อะไร ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เท่ากับ ได้เท่าไร หรือ เสียเท่าไร ไม่ว่าจะถูกหรือผิด

วิธีต่อรองแบบนี้ ถ้าจบลงที่ไม่มีฝ่ายใดยอมพอใจกับข้อเสนอหรือยอมยุติความขัดแย้ง ก็จะเป็นอันตรายจากการที่ฝ่ายหนึ่งจะได้สิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งเป็นผู้ชนะ มีเสียงข้างมาก เสียงดังกว่า ข้อยุติของวิธีการนี้ จึงเป็นเฉพาะชั่วคราว แต่ไม่สมบูรณ์

5. ทางของเรา (Our – way) เป็นวิธีการร่วมมือ ประสานมือกันในการจัดการกับ ปัญหาขัดแย้ง เป็นวิธีที่มีพลังต่อความสำเร็จสูงที่สุด และต่อผลลัพธ์ระยะยาว เพราะเป็นการ เชื่อใจ ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับ ผลลัพธ์ เป็นการสร้างสถานการณ์ที่ ได้ กับ ได้ (win – win situation) แต่วิธีนี้ต้องใช้เวลา และความตั้งใจทุ่มเทอย่างจริงจัง โดยทฤษฎี วิธีการประสานความร่วมมือ (Collaborate) มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูง แต่ในทางปฏิบัติ หรือในโลกของความเป็นจริง ความเป็นไปได้มีน้อย ต้องใช้ยุทธศาสตร์ การสร้างข้อตกลงร่วมกันที่สามารถตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่าย โดยรวมพลังความคิด ระดมพลังสมองที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการยอมรับข้อแตกต่าง เน้นประเด็นความสนใจที่ข้อตกลงร่วม มีทัศนคติที่เป็นบวกตลอดกระบวนการของการคิดการร่วมกัน จึงจะได้ผลสำเร็จที่ดี

จุดอ่อนของวิธีนี้ คือต้องมีเวลามากพอให้นักจัดการทำงานกำจัดอุปสรรคซับซ้อน ต่างๆ ล้วงลึกทำความเข้าใจถึงรากเหง้าของสาเหตุ ปัญหาและโยงใยของปัญหาร่วมกัน บางครั้ง จำเป็นต้องใช้วิธีเผชิญหน้า (confrontation) กับความจริง คือเผชิญปัญหาอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา ต้องมีการขุดลึกข้อมูล ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง และตัดสินใจบนฐานข้อมูลนั้น ซึ่งถือเป็น (win - win technique) ที่นักจัดการความขัดแย้ง ควรใช้วิธีนี้มากที่สุด

2. ทฤษฎีการเจรจาต่อรอง (Negotiation) มาจากภาษาละติน Negotiatus ที่เป็น past participle ของ negotiare ซึ่งแปลว่า “to carry on business” เป็นการสนทนาแบบทวิวัจน (dialogue) ระหว่าง 2 ฝ่าย โดยมีเจตนาที่จะบรรลุความเข้าใจระหว่างกัน (collective advantage) หรือ ตกแต่งผลลัพธ์ให้ถูกใจ ตรงความต้องการของทั้งสองฝ่าย แม้ว่าการต่อรองเป็นความพยายามให้ฝ่าย คนได้ประโยชน์ แต่ก็มิเจตนาที่จะประนีประนอม ผู้เจรจาต่อรองที่เป็นวิชาชีพ มักเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเฉพาะ เช่นผู้เจรจาสันติภาพ ผู้เจรจาช่วยเหลือตัวประกัน ผู้ไกล่เกลี่ยสหภาพ เป็นต้น ซึ่ง อาจแสดงบทบาทในชื่ออื่นเช่น นักการทูต นายหน้า (broker) หรือทนาย

นักทฤษฎีเจรจาต่อรองใช้กลยุทธ์ ๒ แบบคือ

1. กลยุทธ์การต่อรองที่กำหนดข้อตกลงไว้ชัดเจน ในการแบ่งสัดส่วนระหว่าง 2 ฝ่าย (Distributive negotiation) เป็นการต่อรองในประเด็นที่ไม่ยืดหยุ่น มีข้อกำหนดแน่นอนตายตัวไว้แล้วว่าฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ได้ อีกฝ่ายเป็นผู้เสีย (win - lose)

2. กลยุทธ์การต่อรองแบบบูรณาการ (Integrative negotiation) เป็นการต่อรองที่ตั้งอยู่บนฐานของความสนใจหรือหลักการ ที่พยายามจะสร้างคุณค่าในกระบวนการต่อรอง โดยกำหนดจุดที่ความสนใจพื้นฐานของกลุ่ม มากกว่าตำแหน่งฐานะของกลุ่ม เป็นการนำปัญหามาแลกเปลี่ยนกันมากกว่าการต่อสู้แข่งขัน โดยยึดจุดประสงค์เป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการตกลงที่เป็นบูรณาการ คือมีความร่วมมือไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยกันแก้ปัญหาให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นลักษณะที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้ (win - win)

ในกลยุทธ์แรกจะเปรียบคู่ต่อรองเป็นคู่ต่อสู้ (adversary) ที่ต้องต่อสู้กันเพื่อให้ได้ผลส่วนที่ดีที่สุด มากที่สุด (maximum gain) แต่สำหรับกลยุทธ์หลัง ถือว่าคู่ต่อรองเป็นหุ้นส่วน (partner) ที่ทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อตกลงที่เหมาะสมที่สุด (optimum gain) สำหรับทั้งสองฝ่าย ดังนั้น สิ่งที่ฝ่ายหนึ่งได้รับจึงไม่ใช่สิ่งที่ฝ่ายตรงกันข้ามต้องจ่าย แต่เป็นการจ่ายด้วยกัน

การเจรจาต่อรองที่ดี คือใช้แนวทางของทนาย (advocacy approach) คือพยายามให้คู่เจรจาได้รับผลลัพธ์ทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่อยากได้ โดยไม่กดดันให้อีกฝ่ายยุติการเจรจาไปเลย เทคนิคที่ใช้ในการเจรจาต่อรอง มีตั้งแต่การเกลี้ยกล่อม ตะล่อม ไปจนถึงวางเงื่อนไข หรือหลอกล่อ

ลีลาของการเจรจาต่อรอง (Negotiation style)

บางคนอาจใช้ลีลาต่างๆ แตกต่างกัน หรือใช้ร่วมกันหลายๆ ลีลาในการเจรจา ขึ้นอยู่กับบริบท ทำที่ ความสนใจของกลุ่ม หรืออาจเปลี่ยนลีลาไปมา ได้แก่

1. การปรองดอง (Accommodating) คือปรับให้เหมาะกับบริบทและสถานการณ์ เป็นลีลาที่อ่อนไหวต่อภาวะอารมณ์ ภาษากาย และสัญญาณจากคำพูด (verbal signal) ของฝ่ายตรงกันข้าม

2. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) คือการพยายามเลี่ยงหรือเลื่อนการเจรจาที่ต้องมีการเผชิญหน้า หรือการปะทะ เป็นวิธีทางรัฐศาสตร์

3. การประสานความร่วมมือ (Collaborating) เป็นลีลาที่สร้างสรรค์ที่ใช้การเจรจาต่อรองทำความเข้าใจและแสดงความสนใจในกลุ่มเป็นการสร้างความสัมพันธ์

4. การแข่งขัน (Competing) เป็นการใช้อำนาจต่อรองเป็นโอกาสให้ได้ชัยชนะจากการแข่งขัน ลีลานี้ ผู้เจรจามักจะมีสัญชาตญาณของการต่อรองทุกด้านทุกมุม โดยเขาจะมีลีลาทำที่เหนือหรือข่ม (dominate) คู่กรณีในกระบวนการต่อรอง และผู้เจรจาแบบนี้ไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญแก่สัมพันธภาพระหว่างกัน

5. การประนีประนอม (Compromising) ถือว่าใช้เมื่อต้องการจะจบการเจรจาหรือไม่อยากยืดเยื้อ ด้วยการจัดทำให้เกิดความยุติธรรมเสมอภาคสำหรับทุกฝ่าย วิธีนี้เป็นประโยชน์กรณีมีเวลาจำกัด ซึ่งทำให้กระบวนการเจรจาต้องรวบรัด ค่อนข้างสรุป รวดเร็วอย่างไม่สมควร

การใช้คณะในการเจรจาต่อรอง (Team negotiator) มีประโยชน์และใช้กันมากขึ้น กล่าวคือ ทีมจะช่วยลดภารกิจและปัญหายุ่งยากต่างๆ ในการเจรจาเพราะหลายหัวดีกว่าหัวเดียว ซึ่งจะได้ความคิด ความฉลาดรอบรู้จากหลายคนในคณะเจรจาที่มีความตั้งใจเดียวกัน ความสามารถของสมาชิกแต่ละคนจะลดความผิดพลาด ความบกพร่อง และเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากกัน ในการทำงานของทีมจะมีการแบ่งงานด้านเอกสาร การเขียน จดบันทึก การฟัง การพูด การเจรจาที่เป็นบทบาทเฉพาะสำหรับสมาชิกแต่ละคน

อุปสรรคของการเจรจาต่อรอง มีจากหลายปัจจัยเช่น

- บุคลิกภาพของนักต่อรองบางคนที่ดีคือดี ห้าวแข็ง
- ความไม่เชื่อ ไม่ไว้วางใจกัน
- มีสัญญาจากของข้อมูล รวมทั้งความลังเล ไม่แน่ใจของผู้เจรจา
- โครงสร้างที่ขัดขวาง เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ กลุ่มที่บ่อนทำลาย ยุแหย่
- ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเพศภาวะ
- ปัญหาการสื่อสาร ทางภาษา เครื่องมือสื่อสาร อวัจนภาษา
- อำนาจหรือพลังของการสนทนาที่ไม่เข้มแข็งพอจะโน้มน้าวความร่วมมือให้เกิดขึ้น

3. ทฤษฎีการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

การสร้างความปรองดอง เป็นกระบวนการที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีก โดยการสร้างสันติภาพ หยุดยั้งวงจรความรุนแรง ลดความเกลียดชังแตกแยก และสร้างความไว้วางใจ เพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง ที่ทำผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน (Abu Nimer (2001)

และ Galtung (1990) ให้ความหมายกระบวนการสร้างความปรองดองว่า เป็นกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้ง และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู โดยเสนอแนวทางในการจัดการแก้ไขความขัดแย้งไว้ 3 แนวทาง คือ 1. แก้ปัญหาที่รากเหง้าที่ระดับโครงสร้าง 2. ฟื้นฟูบูรณะผู้คน สังคม ภายหลังการเผชิญความรุนแรงทางตรง และ 3. การปรองดองระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน

ขั้นตอนในการสร้างความปรองดอง เสนอไว้โดย Luc Huyse (2003) มี ๓ ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 การหยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความกลัว ขจัดความเกลียดชัง ความเกลียด
 แค้น และความทรงจำที่เจ็บปวด

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมาบนพื้นฐาน
 ของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ 3 เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมอง
 ของฝ่ายตรงกันข้าม เช่น ผู้ถูกระงับหรือผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็รับรู้ความรู้สึก
 เจ็บปวดของผู้ถูกระงับ เพื่อหยุดยั้งความเกลียดชัง และการแก้แค้นต่อกัน

4. ทฤษฎีการประนีประนอมยอมตาม (Compromise and Conformity)

4.1 การประนีประนอม (Compromise) เป็นการต่อรองระหว่าง 2 ฝ่าย ให้ต่างยอม ละ ลด
 สละ หรือสละเลิกความต้องการบางส่วนของตนเอง เป็นแนวคิดของการแสวงหาข้อตกลงผ่านการ
 สื่อสาร ซึ่งต้องรวมไปกับการสร้างคุณภาพ การมีขันติ ออดทน ทนทาน และยอมรับ ซึ่งถ้ามองในแง่ลบ
 การประนีประนอมอาจมองว่าเป็นการยอมแพ้ ยอมสยบ ยอมลดความต้องการหรือหลักการของสิ่งที่
 ต่อรองในความสัมพันธ์ของมนุษย์ การประนีประนอม หมายถึงการตกลงที่ไม่มีฝ่ายใดพอใจ โดยต่าง
 คิดว่า คนต้องเสีย (ให้) มากไป หรือได้รับน้อยไป แต่ก็มีการใช้กลยุทธ์การประนีประนอมในการเจรจา
 ทางการเมืองระหว่างประเทศกันมาก (Guttman, Any. And Dennis Thompson 2012.)

4.2 การยอมตาม (Conformity) เป็นกระบวนการที่จัดทำให้ ทัศนคติความเชื่อและ
 พฤติกรรมของสมาชิกสังคม/กลุ่ม สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม/กลุ่ม คนจะยอมตามหรือปฏิบัติตาม
 เพราะความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับและมีความมั่นคงในกลุ่ม การไม่ยอมตามจะเสี่ยงต่อการถูก
 ปฏิเสธจากกลุ่ม เพราะฉะนั้นการยอมตามจึงเป็นรูปแบบการยินยอมที่ถูกบีบให้ยอม ตามคุณค่าและ
 จริยธรรมของกลุ่ม การยอมตาม มีอิทธิพลต่อการสร้างและรักษาบรรทัดฐานของสังคม และช่วยให้
 สังคมทำหน้าที่ได้อย่างราบรื่น และเป็นตามคาดหวัง โดยบุคคลจะขจัดพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับ
 กฎระเบียบสังคมด้วยตนเอง จึงเป็นแรงเสริมทางบวก ที่ป้องกันการกระทำที่รบกวน ทำลายหรือเป็น
 อันตรายต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

Herbert Kelman (1958) ได้แสดงประเภทต่างๆ ของการยอมตามไว้ 3 อย่างคือ

1. การอนุโลมตาม (Compliance) เป็นการปฏิบัติตามสาธารณะ (public
 conformity) ซึ่งจะมีการอนุโลมตามกฎระเบียบสาธารณะแต่ก็ยังรักษาความเชื่อของตนเองไว้
 การอนุโลมปฏิบัติตามเกิด โดยแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มและความกลัวถูกขจัดออกจากกลุ่ม

2. การแสดงตนเป็นพวกเดียวกัน (Identification) เป็นการยอมตามต่อบางคนที่ตนชอบหรือเคารพนับถือ เป็นตัวอย่างซึ่งถูกใจโดยความน่าสนใจของสิ่งเหล่านั้น การยอมความแบบนี้เป็นแบบที่ลึกซึ้งที่สุด (conformism)

3. การยอมรับเป็นแบบแผนในชีวิต (Internalization) เป็นการยอมตามกลุ่มทั้งความเชื่อและการกระทำทั้งต่อหน้าและลับหลังอย่างจริงจัง รูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อบุคคลไปนาน

วิชาจิตวิทยาสังคม แบ่งสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรยอมตามไว้ 2 อย่าง (Deutsch and Gerard, 1955)

1. การยอมตามจากอิทธิพลของข้อมูลข่าวสาร (Informational conformity) ซึ่งเป็นผลจากความขัดแย้งทางความคิด (Cognitive conflict) ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นตัวชี้แนะหรือตัดสินใจการกระทำของบุคคล และถ้าบุคคลเชื่ออย่างจริงจังว่าข้อมูลข่าวสารนั้นถูกต้อง ก็จะนำไปสู่ Internalization

2. การยอมตามจากอิทธิพลของบรรทัดฐานสังคม (Normative conformity) ซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางแรงจูงใจ (Motivational conflict) กล่าวคือบุคคลจะปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เพราะต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับ และชื่นชอบของสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากเชื่อว่าคนที่ไม่ปฏิบัติตามกลุ่ม จะถูกจัดเป็นพวกเบี่ยงเบนซึ่งกลุ่มจะไม่ชอบและจะถูกกลุ่มลงโทษ ดังนั้น บรรทัดฐาน จึงทำให้เกิดการอนุโลมยอมตามสาธารณะ (public compliance) คือบุคคลจะพูดหรือกระทำ โดยปราศจากความเชื่อในสิ่งที่ตนพูดหรือกระทำนั้น

ทฤษฎีผลกระทบจากสังคม (Social Impact Theory) อธิบายว่า การยอมตามบรรทัดฐานนี้มี 3 องค์ประกอบ คือ 1. จำนวนคนในกลุ่ม 2. ความเข้มแข็งของกลุ่ม และ 3. ความใกล้ชิดตัวบุคคลในด้านเวลาและพื้นที่

5. แนวคิดทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน

ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน พ.ศ. 2550 - 2554 กำหนดกรอบการดำเนินงานเป็น 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพคน ชุมชนและพื้นที่ชายแดน ชายฝั่งทะเล เกาะแก่งต่างๆ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผนึกกำลังเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณชายแดน ชายฝั่งทะเล และเกาะแก่งต่างๆ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาความร่วมมือชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการ

สำหรับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาความร่วมมือชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

5.1 สนับสนุนให้พื้นที่และชุมชนชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสงบสุข สันติ เข้มแข็ง พัฒนา และพึ่งพาตนเองได้

5.2 ส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขจัดความหวาดระแวงระหว่างกัน

5.3 สนับสนุนความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชายแดนในแต่ละด้าน โดยมุ่งเน้นแก้ไขที่รากเหง้า ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละปัญหา และสอดคล้องกับความตกลงในระดับรัฐบาล

5.4 สนับสนุนการสร้างความเป็นพันธมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อร่วมกันส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน โดยผ่านกลไกและกรอบความร่วมมือต่างๆ

5.5 ส่งเสริมพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการค้า ระดับประชาชน เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนผลผลิต การพัฒนาวิสาหกิจภายในชุมชน และการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ชายแดน

5.6 ปฏิบัติงานผู้ประกอบธุรกิจการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว ด้วยการดำเนินธุรกิจ โดยยึดหลักความถูกต้อง ขอบธรรม และส่งเสริมความร่วมมืออันดี

5.7 ส่งเสริมให้ใช้ความร่วมมือด้านการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา ศาสนา และสาธารณสุข รวมทั้งการเรียนรู้และการเสริมสร้างประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อเป็นสื่อกลางนำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด

5.8 ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีการติดต่อสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในลักษณะของประชาชนต่อประชาชนเพื่อเป็นช่องทางในการช่วยเหลือเกื้อกูล รวมทั้งให้ประชาชนของทั้งสองฝ่ายตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกัน

5.9 เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของกลไกระดับท้องถิ่นและสนับสนุนการใช้กลไกความร่วมมือในระดับท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความตั้งใจอันดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ชายแดน รวมทั้งป้องกัน ระวัง และแก้ไขเหตุที่อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในพื้นที่ชายแดน ชายฝั่งทะเล และเกาะแก่งต่างๆ

โดยสรุป ยุทธศาสตร์การป้องกันชายแดน เน้นที่การสร้างความมั่นคง ด้วยการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในระดับท้องถิ่น เพื่อพัฒนาชุมชนชายแดนของประเทศไทยและเพื่อนบ้าน ในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และไม่ส่งเสริมการใช้กำลังเพื่อป้องกันการรุกราน หรือการต่อสู้ เป็นการสร้างความมั่นคงผ่านการร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ ของสถาบันพระปกเกล้า โดย วุฒิสาร ดันไชย และคณะ (2555) ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อประมวลและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งทาง

การเมืองในสังคมไทย จากการทบทวนเอกสาร และประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi) ครอบคลุมถึงประเด็นความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้ง แนวทางการจัดการกับความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งปัจจัยที่จะนำมาสู่ความสำเร็จในการจัดการกับความขัดแย้ง ผลสรุปข้อค้นพบจากการวิจัยมีดังนี้คือ

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นประเด็นทางการเมือง ที่มีสาเหตุจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทยที่มีความเหลื่อมล้ำ ทั้งเชิงสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ (การกระจายรายได้ – การเข้าถึงทรัพยากร) การปฏิบัติของสื่อที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเกิดจากการครอบงำสื่อ โดยทุนหรืออำนาจรัฐที่นำไปสู่การบิดเบือนข้อเท็จจริง ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ จะต้องมีการสร้างความปรองดองอย่างจริงจัง โดยผ่านกระบวนการเจรจา การค้นหาความจริง การนิรโทษกรรมที่เกิดจากกระบวนการที่ทุกฝ่ายยอมรับและไม่เพิ่มความขัดแย้ง และการนำหลักนิติธรรมกลับคืนมา

2. วิทยานิพนธ์คุษฎีบัณฑิตของ ชีวิต สารพัตรา (พ.ศ.2553) ศึกษาอิทธิพลการค้าชายแดน ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมและนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในกลุ่มชายแดนไทย-ลาว และ กัมพูชา โดยวิธีวิจัยผสมผสานทั้งปริมาณและคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนชายแดน 397 ราย กับผู้ให้ข้อมูลคุณภาพ 10 ราย ผลวิจัยพบว่า การค้าชายแดนมีผลต่อการมีสินค้าอุปโภคบริโภค การจ้างงาน การสร้างรายได้แก่ประชาชนในชุมชนชายแดนมากขึ้น แต่การลักลอบซื้อขายสินค้าที่หลีกเลี่ยงภาษีอากร และผิดกฎหมายก็ยังเป็นปัญหาอยู่

3. การวิเคราะห์เชิงนโยบาย ของ วริษา หทัยประเสริฐ และจัญญา ภิญญาวัฒน์ เรื่อง แนวทางการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทยกัมพูชา เปรียบเทียบนโยบายความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ระหว่าง นโยบายของรัฐบาล นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ นโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในภาพรวม และนโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทยต่อราชอาณาจักรกัมพูชา ในช่วงปี พ.ศ.2550 – 54 ใน 8 ประเด็น พบว่า นโยบายของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านทั้งนโยบายความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศ ต่างมีวัตถุประสงค์ที่จะเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่สงบสันติในการอยู่ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการพยายามรักษาความปรองดองและหาทางแก้ปัญหาพรมแดน แต่ในทางปฏิบัติมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ให้การดำเนินนโยบายไม่ตรงกับยุทธศาสตร์ที่วางไว้ เช่น นโยบายและอุดมการณ์ของผู้นำประเทศ การยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติ เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีของชาติ ซึ่งทำให้การดำเนินนโยบายขาดความเป็นเอกภาพและขาดบูรณาการ ทำให้สัมพันธ์ภาพที่มีความขัดแย้งอยู่แล้ว ทวีความขัดแย้งมากขึ้น นอกจากนี้ ปัญหาด้านข้อมูล และการรับรู้ข้อมูลที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-กัมพูชา ทั้งในระดับผู้นำและประชาชนอย่างรุนแรง รวมทั้งการใช้กลไกผ่านกรอบความมือต่างๆ ที่ยังไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ด้านการทหาร ยังเป็น

สายใยเชื่อมโยงให้ไทยกับกัมพูชามีการเจรจากันได้โดยฝ่ายความมั่นคงทางทหารของไทย – กัมพูชา ต่างเห็นพ้องว่า ความขัดแย้งทางการเมืองส่งผลกระทบต่อการค้าและชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดน และได้มีมติร่วมกัน (ในการประชุมคณะกรรมการชายแดนไทย – กัมพูชา (General Border Committee : GBC) สมัยวิสามัญ ครั้งที่ 6) ใน 4 ประเด็นได้แก่

1. ปฏิบัติหน้าที่โดยยึดสันติวิธีในการแก้ปัญหาชายแดนเพื่อลดความขัดแย้ง
 2. อำนวยความสะดวกให้ประชาชนแนวชายแดนไปมาหาสู่กันอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา
 3. ดำรงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศและระหว่างประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย โดยยึดถือกฎหมายระหว่างประเทศและข้อตกลงบนพื้นฐานความเข้าใจ จริตใจและเท่าเทียม
 4. สนับสนุนภารกิจ กลไกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกระดับ
- ดังนั้น จึงควรใช้กลไกทางทหารเป็นช่องทางฟื้นฟูความสัมพันธ์ได้

Wikipedia ได้รวบรวมผลสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการแก้ไขความขัดแย้งไว้หลายเรื่องเช่น

การวิจัยเกี่ยวกับการเจรจาต่อรอง (Negotiation Research) การเจรจาต่อรอง เป็นแนวทางที่ใช้มากในการแก้ไขความขัดแย้ง จึงมีการทำวิจัยในประเด็นนี้หลายเรื่อง ทั้งในสถานการณ์ห้องทดลองและการวิจัยสนาม งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่ศึกษาสาเหตุ (antecedent) และกลยุทธ์ที่ใช้โดยนักเจรจาต่อรอง และผลลัพธ์ที่ได้ รวมทั้งศึกษาว่า การเจรจาต่อรองทำให้บรรลุผลข้อตกลงหรือไม่ ประโยชน์ร่วมที่คู่กรณีได้รับ และผลประโยชน์ส่วนบุคคลของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร

ผลที่พบโดยสรุปมีดังนี้

1. พฤติกรรมการแก้ปัญหา (Problem solving behavior) ของคู่เจรจาเช่น การให้หรือร้องขอข้อมูลประกอบการเจรจามีบทบาทสนับสนุนการบรรลุผลประโยชน์ร่วม
2. พฤติกรรมการโต้แย้ง คึงดัน (Contention behavior) ของคู่เจรจา เช่น การขู่เข็ญคุกคาม ยืนยันในจุดยืนของตน มักทำให้การเจรจาล้มเหลวในการบรรลุข้อตกลงหรือแม้จะได้ข้อตกลงผลประโยชน์ร่วมก็ตาม
3. พฤติกรรมการยินยอม หรือยอมตาม (Compliance behavior) ส่งเสริมให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ
4. แรงจูงใจทางสังคม (Pro - social motivation) เช่น การสร้างบรรยากาศและความคาดหวังที่ดีจะช่วยให้บรรลุข้อตกลงได้สูง ได้ผลประโยชน์ร่วมสูงและลดพฤติกรรมโต้เถียงขัดแย้งได้มาก
5. ฝ่ายที่ยื่นเสนอความร่วมมือก่อน มีโอกาสได้รับประโยชน์สูงกว่าอีกฝ่าย
6. ความคิด 3 อย่าง ที่เป็นอุปสรรคต่อการตกลง คือ มองว่า การยินยอมจะทำให้สูญเสียมากกว่าได้ การเน้นความสำคัญที่เป้าหมายของตนมากกว่าข้อจำกัดของตน และการยึดมั่นในส่วนที่ตนจะต้องได้ (คือมองว่าส่วนที่อีกฝ่ายได้เป็นส่วนที่ตนสูญเสีย)

จากการวิจัยของ Prutt & Camevalle (1993) ,De Dereu Weingart - Kwon (2000) และ Thompson Neale & Sinaceur (2004)

การวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในการเจรจาต่อรอง (Gelfand + Brett, 2004) พบว่า ในการวิจัยทดลอง ความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีผลต่อพฤติกรรมการเจรจา คือ

1. นักเจรจาที่มีพื้นฐานวัฒนธรรมเน้นปัจเจก (Individualistic culture) จะใช้แนวทางยื่นกรานโต้แย้ง แต่นักเจรจาที่มาจากวัฒนธรรมเน้นกลุ่ม (Collectivistic culture) มักใช้แนวทางที่รักษาระดับความสัมพันธ์ ซึ่งทำให้มีความร่วมมือสูงกว่า

2. ความโปร่งใส ยึดมั่นต่อหลักการจะส่งเสริมพฤติกรรมยื่นกรานในระดับบุคคลและจะส่งเสริมพฤติกรรมร่วมมือในส่วนรวม

3. กลุ่มบุคคลที่มีความต้องการให้เรื่องจบเร็วๆ หรือให้มีการตัดสินใจโดยทันที มักจะทำตามวิธีปฏิบัติที่ตนคุ้นเคย เป็นการยืนยันสมมติฐานที่ว่า พฤติกรรมยื่นกรานพบมากในสังคมปัจเจก และพฤติกรรมร่วมมือพบมากในสังคมนวมกลุ่ม

Kressel & Pruitt (1989) ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้บุคคลหรือภาติที่ 3 เข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ไขความขัดแย้ง ได้แก่ การวิจัยในการใช้ผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) หรือกระบวนการคนกลาง โดยทำการวิจัยในห้องทดลองและวิจัยในสนาม พบว่าการใช้สื่อกลางหรือคนกลางไกล่เกลี่ย ข้อขัดแย้งส่วนมากจะประสบความสำเร็จในการระงับข้อพิพาทคือคู่กรณีมักจะพอใจการที่มีบุคคลที่สามทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย (mediator) มากกว่าอนุญาโตตุลาการ (arbitrator) เพราะจะช่วยควบคุมการตัดสินใจสุดท้ายได้ กล่าวคือถ้าการเจรจาโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยล้มเหลวก็จะสามารถใช้เงื่อนไขผูกมัดที่เรียกว่า (binding arbitration) ก็จะต้องใช้ออนุญาโตตุลาการ ซึ่งทำให้คู่กรณีต้องใช้ความพยายามให้มากขึ้นเพื่อให้บรรลุข้อตกลงโดยวิธีไกล่เกลี่ย

กรณีที่มีความขัดแย้งไม่รุนแรง วิธีการไกล่เกลี่ย จะทำให้เกิดการยอมตามข้อตกลง (Compliance) ดีกว่าการทำสัจฎบัญญัติ (abjudication) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของอนุญาโตตุลาการ โดยอาจเป็นเพราะข้อตัดสินใจแบบไกล่เกลี่ยโดยคนกลางจะรวมชอมมากกว่า และเป็นทีพอใจของคู่เจรจา คนกลางจะต้องมีที่ยอมรับจากทั้งสองฝ่ายว่ามีความยุติธรรมที่ตรงไม่เลือกข้างไม่เลือกที่รักมักที่ชัง แม้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยมีความสัมพันธ์กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ก็ต้องไม่แสดงอคติชัดเจน ต้องมีความเป็นกลางขณะไกล่เกลี่ย และบางครั้งคู่กรณีอาจจะพอใจให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสนิทสนมกับฝ่ายตรงข้าม เพราะหวังว่าจะช่วยเหลือไกล่เกลี่ย หรือมีอิทธิพลในการชี้นำฝ่ายตรงข้ามได้ แม้ว่ากลยุทธ์การไกล่เกลี่ย มีมากกว่า 100แบบแต่กลยุทธ์ที่พบว่าประสบความสำเร็จมากในแง่ของการสร้างประโยชน์ร่วมของฝ่ายตรงข้ามคือ เมื่อข้อขัดแย้งไม่รุนแรงผู้ไกล่เกลี่ยต้องลดบทบาทลง ให้คู่กรณีเจรจากันเอง แต่ถ้าข้อขัดแย้งรุนแรง ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีบทบาท

เข้มแข็ง ซึ่งอาจต้องผลักดันเพื่อให้บรรลุข้อตกลง เมื่อการเจรจาไม่เกิดผล จะต้องแยกทั้งสองฝ่ายออกจากกัน และให้ส่งตัวแทนมาเป็นผู้เจรจา

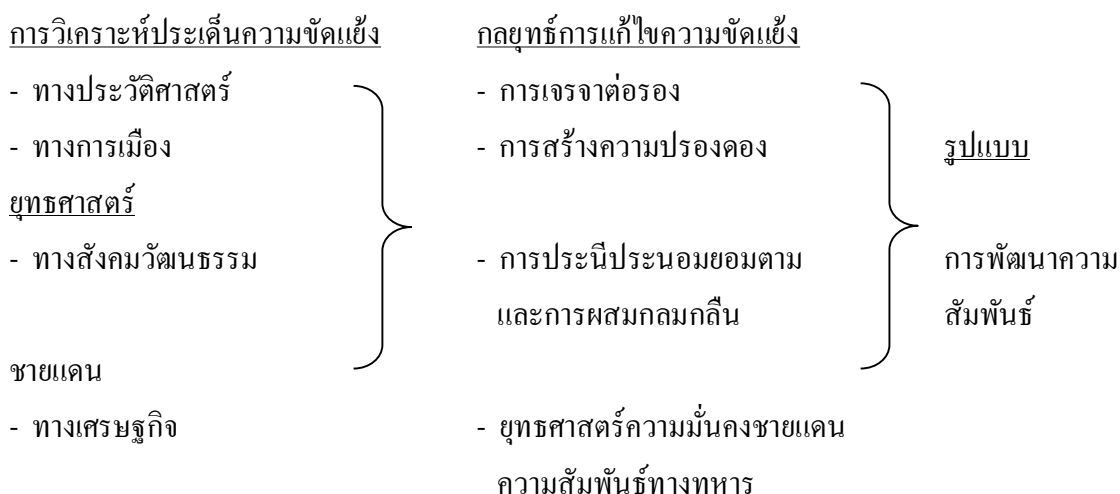
Bercovitch + Houston (2000) ทำวิจัยเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยพบว่า การไกล่เกลี่ยจะประสบความสำเร็จมากเมื่อ

1. คู่กรณีมีอำนาจใกล้เคียงกัน หรือเท่าเทียมกัน
2. คู่กรณีเคยเป็นมิตร หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีมาก่อนในอดีต
3. ไม่มีการบาดเจ็บล้มตายในระยะก่อนการไกล่เกลี่ย หรือมีจำนวนไม่มาก
4. ผู้ไกล่เกลี่ยมีตำแหน่งสูง

แผนภาพที่ 2 – 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนทฤษฎีแนวคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิด (Conceptual framework) สำหรับเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

สรุป

ความขัดแย้งเป็นเหตุการณ์ปกติ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการใช้ทรัพยากร และผลประโยชน์ร่วมกัน เกิดจากสาเหตุต่างๆ ทั้งที่เป็นสาเหตุเดี่ยวและสาเหตุร่วมในสถานการณ์อดีตและสถานการณ์ปัจจุบัน และความขัดแย้งมีวิธีการจัดการได้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนติดต่อกัน มีความสัมพันธ์กันทั้งด้านการเมือง การเกี่ยวดองและการติดต่อค้าขาย นับแต่อดีตในประวัติศาสตร์อันยาวนาน บางระยะเวลาความสัมพันธ์มีความผูกพันแน่นแฟ้นใกล้ชิด บางระยะก็เหินห่างและมีการกระทบกระทั่งกันบ้างตามปกติของเพื่อนบ้าน ซึ่งก็ยังมีไมตรีต่อกันในระดับประเทศและระดับประชาชน แต่ในระยะหลัง เหตุการณ์ตึงเครียดรุนแรงขึ้น อันมีชนวนความขัดแย้งในเรื่องที่เป็น

นามธรรม ความคิด และค่านิยม เช่นกรณีเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา เมื่อปี พ.ศ.2546 และในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีสาเหตุจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์และอธิปไตยของประเทศ กรณีพิพาทปราสาทพระวิหารและดินแดน 4 ก.ม. โดยรอบปราสาทสถานการณ์เหล่านี้ ปมสาเหตุมาจากการเมืองระดับโลก เช่นการครอบครองประเทศกัมพูชาเป็นอาณานิคมโดยประเทศฝรั่งเศสที่ส่งผลไปถึงการทำแผนที่เขตแดนที่เป็นชนวนให้ 2 ประเทศคู่กรณีต่างมีความขัดแย้งกันเชิงนิติบัญญัติและเชิงภูมิศาสตร์

ความขัดแย้งนี้ ส่งผลถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนที่ต้องรับรู้ มีทัศนคติ และต้องปฏิบัติตามนโยบายของประเทศ แม้จะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งโดยตรง เช่น ประชาชนตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด แต่ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ

โดยสภาพความเป็นจริง ประชาชนตามแนวชายแดนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์กันไม่เพียงแต่การติดต่อค้าขาย แต่ยังมีความเกี่ยวข้องที่ลึกซึ้งในความเป็นญาติ – มิตร และเกี่ยวข้องเป็นครอบครัวโดยการแต่งงานระหว่างเชื้อชาติ รวมทั้งความสัมพันธ์ด้านความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อความศรัทธาทางสังคมเหล่านี้ ซึ่งเป็นสายใยที่เกี่ยวคล้องประชาชนในพื้นที่ชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ ดังนั้น หากมีการพัฒนาความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันของประชาชนก็จะทำให้มีความราบรื่นในชีวิตความเป็นอยู่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม ชีวิต และอธิปไตยของประเทศ

แนวคิดทางทฤษฎี การจัดการความขัดแย้ง แนวคิดทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนของกองทัพ รวมทั้งตัวอย่างจากรรณกรรมและผลงานวิจัยที่จะเป็นกรอบแนวทางการวิจัยนี้คือ

ความคิดเห็น ที่รวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งและความคิดเห็นต่อการจัดการสถานการณ์ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นปัจจัยนำเข้าสำหรับการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของการเป็นไปได้ในการพัฒนาความสัมพันธ์ โดยประยุกต์ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับประเด็นปัญหา และสถานการณ์เพื่อกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) และพัฒนายุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ที่เป็นสันติวิธีและมีความยั่งยืน

บทที่ 3

สถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา

ในบทนี้จะนำเสนอภาพสถานการณ์ความสัมพันธ์ในพื้นที่ไทย – กัมพูชา โดยข้อมูลที่ได้มาจาก 2 แหล่งคือ

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary study)
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. สถานการณ์ความสัมพันธ์ในพื้นที่จากการศึกษาเอกสาร (Documentary study)

สถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา บริเวณแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด (กปช.จต.) โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยในกัมพูชา เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2546 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเริ่มต้นเมื่อบทความในหนังสือพิมพ์กัมพูชาฉบับหนึ่ง กล่าวหาอย่างผิดๆ ว่านักแสดงหญิงของไทยคนหนึ่งคือ นางสาว สุวนันท์ คงยิ่ง (ในขณะนั้น) เป็นผู้อ้างว่านครวัด เป็นของประเทศไทย ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุ กัมพูชาอื่นๆ ได้หยิบยกเอารายงานดังกล่าว มาปลุกความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนกัมพูชาเพิ่มขึ้นไปอีก (ASIAN TRIBUNE , 2003 – 01 – 30) จนทำให้เกิดการจลาจลในกรุงพนมเปญ และเกิดการเผาสถานทูตไทย รวมถึงมีการปล้นสะดมทรัพย์สินของนักธุรกิจไทยในกัมพูชา ในที่สุด เหตุจลาจลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มีส่วนทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ ประกอบกับพื้นฐานการศึกษาของประชาชนกัมพูชา ซึ่งส่วนใหญ่เพิ่งผ่านภาวะสงครามภายในประเทศ ที่มีมายาวนานร่วม 20 ปี ทำให้ถูกชักจูงและถูกปลุกกระดมได้ง่าย จากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย และประเทศกัมพูชาก็มีปัญหาถกเถียงกันเรื่อยมา เหตุการณ์ในครั้งนั้น รัฐบาลไทยได้สั่งปิดชายแดนไทย – กัมพูชาในทุกจุดที่มีการสัญจรไปมาและมีการค้าขายระหว่างกัน ในส่วนของพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ในขณะนั้น ซึ่งมีจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่ง อยู่ที่ บ้านหาดเล็ก อ.คลองใหญ่ จว.ตราด จุดผ่อนปรนทางการค้า 7 แห่ง รวมถึงช่องทางการเคลื่อนที่ ที่ใช้เป็นช่องทางสัญจรผ่านเข้าออก ของประชาชนทั้งสองประเทศ อีกหลายช่องทางก็ได้รับผลกระทบจากคำสั่งของรัฐบาลไทยในครั้งนั้นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความสัมพันธ์ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ยังนับว่าดีกว่าในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา

ด้านอื่นๆ อยู่มาก อาจเป็นเพราะการดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งและนโยบายของรัฐบาลไทย เจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายทหาร ฝ่ายตำรวจ และฝ่ายปกครอง กระทำไปด้วยความละมุนละม่อม รวมถึงมีการทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของฝ่ายกัมพูชาในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะเมื่อมีเหตุผลความจำเป็นในเรื่องของการเจ็บป่วยของประชาชนชาวกัมพูชาตามแนวชายแดน ในช่วงเวลานั้นก็ได้มีการผ่อนปรนให้เข้ามารักษาในโรงพยาบาลของประเทศไทยได้ตามหลักมนุษยธรรม ทำให้สถานการณ์ความตึงเครียดมีไม่มากนัก

ต่อมา ในช่วงประมาณเดือนมิถุนายน พ.ศ.2551 ได้เกิดกรณีพิพาทพรมแดนในพื้นที่ปราสาทพระวิหาร ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับประเทศไทย ด้าน จังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการปะทะกันระหว่างกำลังทหารของทั้งสองฝ่าย ถึงขั้นที่รัฐบาลทั้งสองฝ่ายสั่งให้มีการปิดพรมแดนในทุกจุด ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยิ่งมีความไม่แน่นอนเป็นอย่างมาก ในช่วงเวลานั้น รัฐบาลของประเทศไทย มีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล มีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีความขัดแย้งกับรัฐบาลของประเทศกัมพูชา ซึ่งมีพรรคประชาชนกัมพูชาเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลและมีสมเด็จฮุนเซ็น เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน โจมตีซึ่งกันและกันอยู่บ่อยครั้ง อย่างไรก็ตาม ในส่วนของพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ก็ยังถือว่า สถานการณ์ความสัมพันธ์ยังมีความตึงเครียดที่ไม่มากเท่ากับพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านอื่นๆ อาจเป็นเพราะมิใช่เป็นพื้นที่ที่มีการความขัดแย้งกันโดยตรง และยังสืบเนื่องจากพื้นฐานความสัมพันธ์ของผู้นำฝ่ายทหารของทั้งสองฝ่ายในพื้นที่ๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีและมีความแน่นแฟ้นในทุกระดับชั้น

กระทั่งเมื่อถึงยุคที่รัฐบาลของประเทศไทย ซึ่งมีพรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีนางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งเป็นน้องสาวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ผู้มีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งกัสมเด็จฮุนเซ็น เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งหากดูโดยผิวเผิน รัฐบาลของทั้งสองฝ่ายก็จะคูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม จากคำตัดสินของศาลโลก เกี่ยวกับกรณีพิพาทพรมแดน พื้นที่ปราสาทพระวิหารแม้ว่าจะจะเป็นไปในทางที่ประนีประนอม แต่ก็ยังมีประเด็นที่จะต้องตีความในแง่กฎหมาย และยังคงมีการเจรจาดกกลงกันในระดับประเทศ ซึ่งยังคงเป็นเรื่องที่ค้างคากันอยู่

นอกจากนี้ สถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ก็ยังคงมีปัญหาอีกหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางทหาร อันเกิดจากการกระทบกระทั่งกันในเรื่องความเข้าใจผิดของการลาดตระเวนตามแนวชายแดน หรือปัญหาเส้นเขตแดนอันเกิดจากการถือแผนที่ที่ไม่เหมือนกัน รวมถึงปัญหาที่กระทบกระทั่งกันอันเกิดจากปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน ไม่ว่าจะเป็น

เป็นการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตประเทศไทยของประชาชนชาวกัมพูชา ปัญหาหาเสพติด การลักลอบค้าอาวุธสงคราม การหลบหนีเข้าเมือง หรือแม้กระทั่งการทะเลาะวิวาทของประชาชนทั้งสองฝ่ายตามแนวชายแดนก็ยังมีเกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้กระทบต่อสถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ทั้งสิ้น ดังจะได้สรุปเป็นประเด็นปัญหาในรายละเอียดในช่วงต่อไป

ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์

1. ปัญหาความไม่ไว้วางใจ เกิดจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ความหวั่นเกรงการเอารัดเอาเปรียบและการครอบงำของอิทธิพลทางวัฒนธรรมไทย เช่น กรณีเผาสถานทูตไทย อันเกิดจากความเข้าใจผิด และถูกกระตุ้นยุงจากสื่อต่างๆ ของกัมพูชา โดยเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์มาเป็นชนวนปัญหาเป็นต้น

2. ปัญหาความไม่ชัดเจนของเส้นเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเล เกิดจากการที่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคม เคยครอบครองประเทศกัมพูชามาก่อน รวมถึงเคยมีปัญหากับประเทศไทย ถึงขั้นเคยมีการทำสงครามจำกัดเขตต่อกันมาก่อนทั้งทางบกและทางทะเล ทำให้ประเทศฝรั่งเศส เมื่อจัดทำแผนที่ทั้งทางบกและทางทะเลได้กำหนดเส้นเขตแดนให้ทางฝ่ายกัมพูชาได้เปรียบประเทศไทย และเป็นสาเหตุให้กัมพูชายึดถือแผนที่คนละฉบับกับประเทศไทยตั้งแต่นั้นมา โดยไทยและกัมพูชามีแนวพรมแดนทางบกติดต่อกัน ความยาวประมาณ 798 กม. แบ่งเป็นตามแนวสันปันน้ำประมาณ 524 กม. ตามแนวลำน้ำประมาณ 216 กม. และเป็นเส้นตรงประมาณ 58 กม. (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน , เล่มที่ 32, เรื่องที่ 5 ข้อ 1 ข. ความยาวและลักษณะโดยสรุปของเส้นแบ่งเขตแดนไทย – กัมพูชา) ทั้งสองฝ่ายทำการปักปันเขตแดนร่วมกันครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2452 โดยใช้หลักเขตแดนที่ทำจากไม้จำนวน 73 หลัก เริ่มตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ที่ช่องสง่า อ.ภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ (รอยต่อ จังหวัดสุรินทร์ และ จังหวัดศรีสะเกษ) จนถึงหลักเขตที่ 73 อยู่ที่บ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

3. ปัญหาแรงงานต่างด้าวและการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง ปัจจุบันมีชาวกัมพูชาลักลอบหลบหนีเข้าเมืองเพื่อมาขายแรงงานในประเทศไทยจำนวนมาก เนื่องจากตามกฎหมายแรงงานของไทยเมื่อถูกจับได้ไม่มีบทลงโทษอย่างจริงจัง เป็นเพียงแต่ให้มีการผลักดันกลับไปสู่ประเทศกัมพูชา ทำให้ไม่เกิดการเจ็บผลในการกระทำผิด

4. ปัญหาการทำประมงในน่านน้ำกัมพูชา เรือประมงไทยมักจะมีการลักลอบเข้าไปทำการประมงในเขตน่านน้ำ กัมพู ชาหรือในเขตพื้นที่ ที่ บชช่อนทางทะเลทำ ให้ ถูก ปล้น หรือ ถูก จับกุม อยู่บ่อยครั้ง

5. ปัญหาการผลิตและลักลอบค้ายาเสพติด ปรากฏข่าวสารการผลิตยาเสพติด บริเวณหมู่บ้านบริเวณตามแนวชายแดนและบริเวณบ่อนการพนันฝั่งกัมพูชา รวมถึงการลักลอบนำยาเสพติดเข้าประเทศไทย อย่างไรก็ตามปัญหาเสพติดนี้ยังถือว่ามึนน้อยกว่าชายแดนด้านพม่าและลาว

6. ปัญหาบ่อนการพนันตามแนวชายแดน บ่อนการพนันตามบริเวณชายแดนกัมพูชาฝั่งตรงข้ามพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ทั้งด้านจันทบุรีและจังหวัดตราด มักจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมและกระทบต่อความมั่นคงบริเวณชายแดน

7. ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม ปรากฏเป็นข่าวหลายครั้งว่ามีการลักลอบนำอาวุธสงครามจากกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทยทั้งทางบกและทางทะเล

8. ปัญหาอาชญากรรมบริเวณชายแดน เช่นการโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์แล้วนำข้ามแดนจากเขตไทยไปขายยังเขตกัมพูชา การลักลอบเข้ามาปล้นสะดมในเขตไทยของชาวกัมพูชา

9. ปัญหากรณีพิพาทพรมแดนในพื้นที่ประสาทเขาพระวิหาร ปัญหานี้แม้ตำบลที่ต้นเหตุมิได้อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. แต่ก็มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในพื้นที่

10. ปัญหาการลักลอบเข้ามาตัดไม้ทำลายป่าในเขตไทย ปัจจุบันป่าไม้ในเขตกัมพูชาตามแนวชายแดนแทบจะไม่มีแล้ว แต่ในเขตไทยตามแนวชายแดนยังมีอยู่มาก (เรื่องเดียวกัน) จึงเป็นเหตุให้ประชาชนชาวกัมพูชา รวมถึงฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหารนอกแถวของกัมพูชาบางนายมักลักลอบเข้ามาตัดไม้ทำลายป่าในฝั่งไทยเพื่อนำกลับไปขายในฝั่งกัมพูชา

สรุป

สถานการณ์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดน ในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด โดยภาพรวมยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี จะมีกรณีที่เป็นปัญหาก็มักจะเกิดจากผลกระทบที่เป็นปัญหาของประเทศในภาพรวม เช่น กรณีเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญเมื่อปี พ.ศ.2546 และกรณีพิพาทพรมแดนพื้นที่ประสาทเขาพระวิหารเมื่อปี 2551 อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงตามแนวชายแดน โดยเฉพาะในเรื่องของปัญหาเส้นเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเล ปัญหาเสพติด การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองนอกจากนั้นในอนาคตอันใกล้ เมื่อต้องมีการปฏิบัติตามพันธกรณีของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community – AEC) ก็ยังเชื่อได้ว่าปัญหาใหม่ๆ จะต้องเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อสถานการณ์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.มากขึ้น

2. สถานการณ์ และความสัมพันธ์ในพื้นที่ ที่ได้จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการแบบตัวต่อตัวระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้คู่มือในการสนทนาแบบมีโครงสร้าง (Indepth Interview guidelines)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย นายทหารชั้นยศ นาวาเอก ร้อยตำรวจเอก ข้าราชการพลเรือนระดับหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ และประชาชนซึ่งเป็นทั้งผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชนที่เป็นฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ (เจ้าอาวาส) จำนวนรวมทั้งสิ้น ๑๗ คน

2.1 ข้อมูลพรรณนา (Descriptive Informations)

2.1.1 คุณลักษณะประชากร

เพศ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นชาย 15 หญิง 2 คน

อายุ มีอายุระหว่าง 30 ถึง 72 ปี

ภูมิลำเนาเดิม เป็นคนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี – ตราด เพียง 4 คน ที่เหลือเป็นคนต่างพื้นที่ ที่มาจกจังหวัดใกล้เคียงที่สุดคือ ชลบุรี 2 คน นอกจากนั้นมาจากจังหวัดในภูมิภาคอื่นคือ กรุงเทพฯ ๑ นนทบุรี พิจิตร ลพบุรี ศรีสะเกษ และภูเก็ต

2.1.2 ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ระยะเวลาานที่สุุดคือ 52 ปี รองลงมาคือ 44 ปี นอกจากนั้นอยู่ในพื้นที่ระหว่าง ๒ – ๒๕ ปี

2.1.3 การติดต่อกับชาวกัมพูชา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน เคยมีการติดต่อกับคนกัมพูชา และเคยเดินทางไปประเทศกัมพูชา ด้วยภารกิจแตกต่างกัน เช่น

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นทหาร – ตำรวจ เดินทางไปประเทศกัมพูชาบ่อยมาก ตั้งแต่ 2 ครั้ง ถึง 12 ครั้งต่อปี โดยไปปฏิบัติหน้าที่ทางราชการ เช่นประชุมร่วมกับผู้นำกัมพูชา เข็มค่านับทางทหาร และร่วมประชุมกับคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย – กัมพูชา (R.B.C.)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นข้าราชการพลเรือน และประชาชน เดินทางไปกัมพูชาโดยเฉลี่ยไม่เกินคนละ 2 ครั้ง / ปี ส่วนใหญ่ไปทำธุรกิจ ค้าขาย และท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพระภิกษุ (เจ้าอาวาส) เคยได้รับนิมนต์จากสมเด็จพระมหาสังฆราช (เทพวงศ์) แห่งกัมพูชา และองค์กรมธรรม์ให้ไปจัดฝึกอบรมนวดแผนไทย และอบรมลูกเสือพื้นฐานให้แก่ประชาชนกัมพูชา 53 คน เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน

2.1.4 ประสบการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ขัดแย้ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมด เคยประสบกับสถานการณ์ขัดแย้งตามแนวชายแดน เฉลี่ยประมาณคนละ 1 – 4 ครั้ง มีเพียง 4 คน ที่ไม่เคยประสบกับเหตุการณ์เลย ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า ในจำนวนนี้มีนายตำรวจ ๑ นาย และนายทหารระดับผบ.หน่วยนาวิกโยธิน 1 นาย ซึ่งเป็นผู้เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ 1 ปี – 9 เดือน กับ 2 ปี ตามลำดับ ผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์ทุกคนระบุว่าสาเหตุเกิดจาก ปัญหาเขตแดน และอาชญากรรม เช่น ปัญหาการละเมิดข้อตกลงคือการละเมิดข้อห้ามการก่อสร้างในระยะที่กำหนด ทำการปลูกพืช ปลูกข้าวเขตแดน เป็นต้น

2.2 ข้อมูลวิเคราะห์

2.2.1 ความรู้สึกและความคิดเห็นต่อสถานการณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความรู้สึกต่อสถานการณ์แตกต่างกัน ตามพื้นฐานวิชาชีพและแนวพินิจ (Orientation) กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นทหาร มีความรู้สึกโกรธไม่พอใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีกรณีที่กัมพูชาใช้ความรุนแรงคือใช้อาวุธปืนหลัก (อาวุธประจำกาย) ยิงทหารไทยบาดเจ็บ 1 นาย โดยกล่าวอ้างว่า ชุกลาดตระเวนของไทยรุกล้ำเข้าไปในเขตแดนกัมพูชา ปฏิบัติที่ฝ่ายทหารไทย ตอบสนองต่อเหตุการณ์คือ มีการรวมกลุ่มปรึกษาหารือ วางแผนปฏิบัติการ และตอบโต้ด้วยการปิดด่านทุกจุดยกเว้นจุดผ่านแดนถาวร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มนี้รับรู้ และประเมินความรู้สึกและท่าทีของฝ่ายพลเรือนและประชาชนว่ามีความหวาดกลัว วิตกกังวล ไม่กล้าเดินทางติดต่อรวมทั้งมีการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ชุมนุมประท้วง

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพลเรือนและประชาชน ให้ข้อมูลว่ามีความรู้สึกเฉยๆ ต่อสถานการณ์ ไม่มีความกลัวหรือกังวล เพราะรู้สึกชินกับสถานการณ์ รวมทั้งไม่คิดจะทำอะไร เพราะเห็นว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่นานสถานการณ์ก็คลี่คลายและสงบเอง จึงไม่ต้องแก้ไขอะไร

2.2.2 การรับรู้และทัศนคติ เกี่ยวกับคนกัมพูชา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งฝ่ายทหารตำรวจ ข้าราชการพลเรือนและประชาชน ส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า คนกัมพูชาโดยทั่วไป มีทัศนคติที่ดีและดีมาต่อคนไทย มีความเป็นมิตร เป็นเพื่อนบ้านที่พึ่งพาอาศัยกันได้ ส่วนมากชาวกัมพูชาจะมีความรู้สึกต่อคนไทยว่าเป็นที่พึ่งยามเดือดร้อน และชาวกัมพูชาจำนวนไม่น้อยก็เข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทำงานในประเทศไทย จึงคิดว่าคนกัมพูชาคิดว่าประเทศไทยเป็นแหล่งพักพิง ทำงาน และหารายได้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพียง 1 คน ที่มีความเห็นว่า คนกัมพูชามีทัศนคติไม่ดีต่อคนไทย เพราะรัฐบาลกัมพูชาปลูกฝังอุดมการณ์ให้เกลียดชังคนไทยว่าเอาโรคเอาเปรียบคนกัมพูชา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้การประมาณว่า ชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาในประเทศไทยตาม แนวชายแดนจันทบุรี – ตราด มีจำนวนตั้งแต่วันละ 1000 – 6000 คน ส่วนใหญ่เป็นการเดินทางเข้ามา อย่างถูกต้อง ผ่านช่องทางที่รับรู้เป็นทางการ คือผ่านจุดตรวจคนเข้าเมือง จุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรน มีส่วนน้อยที่เดินทางเข้ามาตามช่องทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ช่องธรรมชาติ คนกัมพูชาเหล่านี้ เข้ามา ทำงานค้าขายเป็นกรรมกร รับจ้าง แรงงานประมง แรงงานในบ้าน ในสวน ในไร่ นอกจากนั้น ก็มีบางส่วน ที่เข้ามาด้วยกิจกรรมส่วนตัว เช่น เยี่ยมญาติ ท่องเที่ยว และมาใช้บริการสถานบริการต่างๆ ในประเทศไทย เช่น สถานเริงรมณ์ โรงพยาบาล ที่มีทั้งโรงพยาบาลรัฐ และโรงพยาบาลเอกชน คลินิกต่างๆ โรงพยาบาลที่คนกัมพูชา เข้ามาใช้ส่วนมาก คือเพื่อรักษาโรคต่างๆ โดยเฉพาะที่ต้อง ใช้เทคโนโลยีและคณะเชี่ยวชาญทางแพทย์สูง เช่น ฟอกไต โรคหัวใจ โรคปอด อุบัติเหตุ รวมทั้ง การคลอด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ ทั้งฝ่ายที่เป็นทหารและพลเรือนประชาชนต่างมองเห็นว่า การเข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลของคนกัมพูชาในประเทศไทย กรณีที่เป็นสถานพยาบาลของรัฐ มีผลกระทบต่อไทยในด้านงบประมาณการรักษา เพราะไม่สามารถคิดค่าใช้จ่ายได้ ด้านเพิ่มภาระของแพทย์ที่มี จำนวนไม่เพียงพออยู่แล้ว ประการสำคัญคือแรงงานกัมพูชาที่เข้ามา มักจะนำปัญหาโรคระบาดเข้ามา แพร่ระบาด โดยเฉพาะโรคที่เคยเป็นปัญหาสำคัญ ที่ได้รับการควบคุมจนสงบลงแล้ว กลับมาแพร่ ระบาดใหญ่ที่เรียกว่าโรคระบาดซ้ำ (re-emerging diseases) เช่น โรคคอตีบ ไอกรณ วัณโรค โดยเฉพาะใน กลุ่มเด็กที่เป็นลูกของแรงงาน ที่ไม่ได้รับวัคซีนคุ้มกันโรค รวมทั้งโรคระบาดอุบัติใหม่ (emerging diseases) ที่ไม่เคยเกิดในประเทศไทยมาก่อน อย่างไรก็ตาม คนกัมพูชาที่มาใช้บริการในโรงพยาบาล เอกชนของไทย ก็ไม่ก่อผลกระทบทางด้านลบ แต่ทำให้ไทยมีรายได้ เพราะกลุ่มนี้มีเงินจ่ายค่ารักษา

นอกจากกลุ่มดังกล่าว ยังมีชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยที่มาประกอบ อาชญากรรม เช่น โจรกรรม ประทุษร้าย ร่างกาย ลักลอบ ตัดไม้ และพันธ์พืช รวมทั้งที่เป็นพวก จากรรมด้วย

2.2.3 การประเมินสถานการณ์ความขัดแย้ง

ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นทหาร / ตำรวจ ประเมินสถานการณ์ทั่วไป ว่าอยู่ในขั้น ปกติ มีเหตุการณ์เล็กน้อยไม่รุนแรง เฉลี่ยปีละ 1 – 2 ครั้ง ซึ่งปัญหาของความขัดแย้ง ส่วนมาก

เป็นเรื่องเศรษฐกิจการเมือง คือ การลักลอบขนสินค้า บุกรุกทรัพยากร เช่นตัดไม้พุง ลักลอบขนไปประเทศกัมพูชา รองลงมาคือปัญหาด้านการทหาร และการปกครอง คือการรุกล้ำเขตแดนมีการปะทะกันระหว่างชุดลาดตระเวนของไทย กับทหารกัมพูชา ทหารกัมพูชาใช้อาวุธปืนยิงทหารไทยบาดเจ็บ ส่วนปัญหาการปกครอง ได้แก่ ความขัดแย้งด้านนโยบายของรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ การลักลอบเข้าเมือง แรงงานผิดกฎหมายรวมทั้งปัญหาที่เกิดจากฝ่ายไทย เช่น การลักลอบนำเข้าและส่งออกสินค้าผิดกฎหมายของหนีภาษี พืชไร่ น้ำมัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมองเห็นว่า สถานการณ์ความขัดแย้ง ความตึงเครียดระหว่างประเทศไทย - กัมพูชา มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีผลต่อความมั่นคงของประเทศ และต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจสังคม เช่นเป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย การดำเนินธุรกิจและการอยู่ร่วมกันในฐานะเพื่อนบ้าน ซึ่งทุกคนต่างมีความเห็นว่า หากพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศให้ดีขึ้น โดยเฉพาะการที่ทั้ง 2 ประเทศจะเข้าสู่ข้อตกลงความร่วมมือของเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียน (Asean Economic Community AEC) ในปี ๒๕๕๘ นี้ ทั้ง 2 ประเทศควรจะต้องมีความร่วมมือด้วย เพื่อจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ประชาชนมีความมั่งคั่งและบ้านเมืองมีความมั่นคงปลอดภัย

2.2.4 การวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่เป็นรากเหง้าของปัญหาขัดแย้ง

เมื่อ วิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้ง ที่เป็นรากเหง้าของปัญหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งฝ่ายทหาร / ตำรวจ พลเรือนและประชาชนวิเคราะห์เป็นผลจากหลายสาเหตุร่วมกัน เช่น

2.2.4.1 สาเหตุด้านประวัติศาสตร์ ที่ต่างฝ่ายต่างยึดมั่นในประวัติศาสตร์ที่ประเทศของตนบันทึกไว้ เช่นความบาดหมางที่มีระหว่างกันในอดีต กรณีพระยาละแวก และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาทำให้เกิดความไม่พอใจในรุ่นลูกหลาน เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน

2.2.4.2 สาเหตุด้านการเมือง ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี ระหว่างประเทศ

เช่น ความขัดแย้งเรื่องเส้นแบ่งเขตพรมแดนไม่ชัดเจนที่เป็นปัญหาการเมืองระดับโลก จากการทำประเทศฝรั่งเศส ทำแผนที่เส้นเขตแดนที่ทำให้ประเทศที่เป็นอาณานิคมของตนได้เปรียบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่ได้ใช้เกณฑ์การแบ่งปันเขตแดนที่เป็นกลาง อันเป็นต้นเหตุของการพิพาทเขตแดนระหว่างไทย – กัมพูชาในปัจจุบัน

ความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศที่เป็นชนวนให้ประชาชนมีความไม่เข้าใจกัน และมีความสับสนในการปฏิบัติ เช่น เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล (ของทั้ง 2 ประเทศ) นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปลี่ยน ท่าทีของประชาชน และผู้บริหารประเทศเปลี่ยน เป็นต้น

2.2.4.3 สาเหตุด้านสังคมวัฒนธรรม ทางสังคมจิตวิทยา ชาวกัมพูชามีทัศนคติไม่ดีต่อคนไทยและประเทศไทย คือมีทัศนคติว่าไทยเอาเปรียบประเทศเพื่อนบ้านเพราะถือว่าตนเองมีศักยภาพเหนือกว่าและดูถูกประเทศที่ด้อยกว่า

ความขัดแย้งทางด้านประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมต่างๆ ไม่เป็นปัญหาชัดเจน เพราะส่วนใหญ่ก่อนข้างจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่เป็นปัญหาทางการแข่งขันเปรียบเทียบระหว่างกันที่ไม่ใช่ปัญหารุนแรง

2.2.4.4 สาเหตุด้านการสื่อสาร ความไม่เข้าใจกันระหว่างไทย – กัมพูชามีสาเหตุสำคัญมาจากข้อมูลข่าวสารไม่ถูกต้องไม่ชัดเจนและไม่เพียงพอ ขาดการติดต่อสื่อสารกันหรือการรับส่งข่าวสารที่บกพร่อง ดังนั้น จึงเกิดความเข้าใจผิด เช่นกรณีเผาสถานทูตไทยในเขมร เพราะข่าวสารแพร่ออกไป ว่าคาราวาสวของไทยแสดงความลบหลู่ชาวกัมพูชาซึ่งเป็นข่าวเท็จ

2.2.4.5 สาเหตุด้านเศรษฐกิจ การแข่งขันกับด้านเศรษฐกิจ เช่นการทำธุรกิจค้าขายระหว่างกัน ในระดับประชาชน หรือการทำธุรกิจในระดับประเทศ ชาวกัมพูชามีความรู้สึกว่าฝ่ายตนเสียเปรียบทางธุรกิจ เพราะฝ่ายไทยมีโอกาส และศักยภาพเหนือกว่า

สรุป

ความเห็นต่อสถานการณ์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนจันทบุรีและตราด ที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก โดยทั่วไปเห็นว่าอยู่ในภาวะปกติ มีเหตุการณ์ปะทะกันน้อยครั้ง / น้อยครั้ง และไม่รุนแรง ประชาชนทั้งสองประเทศ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เดินทางติดต่อค้าขายและใช้บริการต่างๆ เป็นปกติ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก็มองเห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดสถานการณ์ตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา จะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนตามแนวชายแดนและมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ รวมถึงมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับในอนาคตอันใกล้ (พ.ศ.2558) ประเทศไทยจะต้องเข้าสู่ความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่เพิ่มขึ้นตามแนวชายแดนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างสองประเทศให้ดีขึ้น เพื่อจะทำให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงทั้งในฐานะประเทศเพื่อนบ้าน และในฐานะประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความสอดคล้องกันในการประเมินสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีและตราด ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับระดับความขัดแย้ง ประเด็นปัญหา หรือสาเหตุที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์

สำหรับการประเมินปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามที่จะเป็นประโยชน์และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนายุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราด ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะนำไปบรรจุไว้ในบทที่ 4 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนายุทธศาสตร์

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา

ในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลที่จะใช้เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) สำหรับการพัฒนายุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประเมิน ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอก ภายใน ที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคาม ที่เป็นประโยชน์และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์

1.2 ข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับการจัดการกับความขัดแย้ง และการเสริมสร้างความสัมพันธ์

ส่วนที่ 2 เป็นการพัฒนายุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

2.1 กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ พัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา (Strategic Planning Process)

2.2 การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม (Swot Analysis / Environmental Scanning)

2.3 ขั้นตอนการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์

2.3.1 การจัดลำดับความสำคัญด้วยการให้คะแนน และการทำ TOWS MATRIX

2.3.2 การกำหนดแผนยุทธศาสตร์หลัก

2.3.3 การทำแผนยุทธศาสตร์แม่บท

2.3.4 ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues)

2.4 การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

2.4.1 การทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ (Strategic map)

2.4.2 การกระจายยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

2.5 การประเมินผล

- ตัวชี้วัดสัมฤทธิ์ผลสำคัญ (Key Performance Indicator)

ส่วนที่ 1 ปัจจัยนำเข้าสำหรับการพัฒนายุทธศาสตร์

1.1 การประเมินจุดแข็ง – จุดอ่อน – โอกาส และภาวะคุกคามที่เป็นประโยชน์ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ระบุไว้ดังนี้

1.1.1 จุดแข็ง (Strengths)

- ประชาชนตามแนวชายแดนทั้ง 2 ประเทศ มีความผูกพันกันมานานเหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน การแต่งงานระหว่างคน 2 ประเทศทำให้มีความรู้สึกเป็นครอบครัว และชาวบ้านในพื้นที่ยอมรับ
- ประชาชนในพื้นที่ เช่นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส เป็นประชาชนผู้เข้มแข็ง (Active Citizen) ที่มีความเห็นพ้อง มีความพร้อมและเต็มใจให้การสนับสนุนในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ชายแดน
- ประเทศไทยมีทรัพยากร สินค้าและบริการที่จำเป็นความต้องการ
- ประเทศไทยมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือกัมพูชาได้ในด้านการสาธารณสุข การศึกษา การเกษตร การขนส่ง
- กองกำลังด้านความมั่นคงชายแดนของไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกองกำลังชายแดนกัมพูชา
- กองกำลังด้านความมั่นคงชายแดนของไทย มีความพร้อม มีศักยภาพและให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบาย ด้านความสัมพันธ์ตามแนวชายแดน
- มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง
- มีผู้รู้สถานการณ์ในพื้นที่ที่เป็นผู้มีบารมี มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม ที่สามารถโน้มน้าว ชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือ
- มีผู้นำชุมชน เจ้าของธุรกิจ / กิจการ ที่มีศักยภาพสามารถให้ความสนับสนุน

1.1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

- นโยบายของประเทศไทยไม่ชัดเจน ไม่ต่อเนื่อง ไม่แน่นอน โดยเฉพาะเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทั้งทหารตำรวจ พลเรือนฝ่ายปกครองมีการโยกย้าย สับเปลี่ยนกันบ่อยครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการสร้างความสัมพันธ์
- ขาดเครือข่ายภายในชุมชน – นอกชุมชนที่จะทำงานประสานงาน
- ขาดกระบวนการประสานงานระหว่างเครือข่าย / องค์กร / แหล่งประโยชน์ต่างๆ ทั้งในพื้นที่ และ นอกพื้นที่
- ขาดการใช้ทรัพยากร กลไกต่างๆ ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ / อย่างเหมาะสม
- ขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (ลับไว, รู้เรื่อง) ถูกต้อง ครบถ้วน
- ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจในสถานการณ์

- การเปลี่ยนผู้บริหาร ระดับ ผบ.กองกำลังบ่อย ทำให้แนวความคิด วิธีการทำงานเปลี่ยนไม่ต่อเนื่อง ผู้ปฏิบัติสับสน ไม่คล่อง

- ผู้ปฏิบัติงานขาดแรงจูงใจในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน
- ผู้ปฏิบัติงานมีภารกิจประจำมาก ไม่มีเวลาคิดเรื่องกิจกรรมอื่น

1.1.3 โอกาส (Opportunities)

- การมีประชาคมอาเซียน (AC) เป็น โอกาสให้ประเทศสมาชิกมีการติดต่อสัมพันธ์และร่วมมือกันในด้านต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ

- ความเป็นไปได้ที่จะมีการปฏิรูปการเมืองทั้งประเทศไทยและกัมพูชา เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล ก็จะเปลี่ยนนโยบายที่ทำให้มีความชัดเจนมากขึ้นในการพัฒนาความสัมพันธ์

- ความเป็นไปได้ที่จะใช้โอกาสทางการสื่อสาร (IT) ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปิดกว้าง สามารถสื่อสารข้อมูล ทำความเข้าใจกันได้ง่ายและรวดเร็ว เช่นการที่ผู้นำในทุกระดับสามารถติดต่อสื่อสารระดับโดยตรง

- ประชาชนทั้งสองประเทศ มีความตื่นตัว ต้อนรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

- ชายแดนด้านจันทบุรี – ตราด มีพื้นที่ติดต่อระหว่างไทย – กัมพูชา ทั้งทางบก ทางทะเล ที่เป็นช่องทางสามารถเปิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน

1.1.4 ภาวะคุกคาม (Threats) ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสัมพันธ์

- ความไม่ชัดเจนของผู้นำที่จะสร้างความสัมพันธ์
- มีผลประโยชน์ทับซ้อนแฝงในการสร้างความสัมพันธ์ / ไม่จริงใจ
- สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ
- ความคิด ความรู้สึก อุดมการณ์ เรื่องศักดิ์ศรี อธิปไตยของประเทศ
- ความขัดแย้งของกลุ่มชนในพื้นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ เช่น ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ
- ความขัดแย้งของกลุ่มชนในพื้นที่ (ฝ่ายต่อต้าน – ฝ่ายสนับสนุน)
- ประชาชนสนใจเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่มากกว่าเรื่องความสัมพันธ์
- ความไม่ชัดเจนในการปฏิรูประบบราชการ

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการกับความขัดแย้ง และการสร้างสัมพันธภาพ

1.2.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความเห็นว่าควรจะต้องมีการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง เพราะจะส่งผลดีต่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนตามแนวชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ และเป็นความมั่นคงของภูมิภาค และมีความเห็นว่าโลกปัจจุบัน ประชาชนต่างเข้าสู่ความตื่นตัว เรื่องประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของประชาคม

อาเซียน ด้านเศรษฐกิจ (AEC) ที่จะมีขึ้นระหว่างเป็นทางการในปี 2558 นี้ ก็เป็นภารกิจของทุกประเทศสมาชิกที่จะต้องส่งเสริมภาวะที่เกื้อกูลการเป็นประชาคมอาเซียน โดยการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นจุดแข็งในการพัฒนาและการอยู่ร่วมกันในสังคมภูมิภาค ประเทศไทยและกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้านกัน การมีความสัมพันธ์ที่ดี ความเข้าใจที่ดีต่อกัน จะทำให้สถานการณ์ชายแดนมีความมั่นคงมีผลต่อการอยู่ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติมีดังนี้

ในระดับท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอให้มีการให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชนทั้งสองประเทศ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทันเวลา

- จัดบริการช่วยเหลือ / สงเคราะห์แก่ประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย เมื่อประสบความเดือดร้อนขาดแคลน เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง หรือพิบัติภัยต่างๆ
- จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนตามแนวชายแดน เช่น จัดงานสังสรรค์รื่นเริง จัดแสดงดนตรีของนักดนตรีทั้ง 2 ประเทศ จัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนกัน โดยให้ประชาชนทั้ง 2 ประเทศ เป็นต้น
- จัดเวทีพบปะเสวนา – พูดคุย – แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน
- ส่งเสริมการค้าขายระหว่าง 2 ประเทศ – อำนวยความสะดวกโดยการเปิดช่องทาง เช่น เปิดตลาดนัด

ทุกกิจกรรมดังกล่าวให้ฝ่ายไทยเป็นผู้ตั้งต้น ริเริ่ม ชักชวน เชื้อเชิญ โดยมีการพูดคุยปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างกันก่อนในระยะเริ่มต้น การจัดกิจกรรมอาจเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ แล้วขยายให้กว้างขวางขึ้นภายหลัง

ในระดับชาติ แนวทางปฏิบัติประกอบด้วย

- ด้านการทหาร
 - สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกองทัพและทหารทั้ง 2 ประเทศ
 - ใช้ยุทธศาสตร์ชายแดนที่มีอยู่เป็นแนวทางปฏิบัติ
 - ทหารทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนตามแนวชายแดนทั้ง 2 ฝ่าย ร่วมกัน
 - ลดความเข้มงวดทางการใช้กองกำลังทหารลง
- ด้านการทูต
 - กำหนดนโยบายสมานฉันท์ที่ชัดเจน
 - เจรจาหารือ หาข้อยุติ ข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม
 - กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

- ด้านการเมือง
 - ประเมินสถานการณ์ หาจุดขัดแย้ง สาเหตุและอุปสรรคอย่างจริงจัง และจัดการแก้ไขที่ต้นตอของปัญหา เช่น ผลประโยชน์ทับซ้อน
 - สร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มราชการ เจ้าหน้าที่ / ประชาชน
 - ให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร ศึกษา สาธารณสุขและอื่นๆ
 - ให้ความช่วยเหลือเมื่อมีภาวะคับขัน เดือดร้อน วิกฤติภัยพิบัติต่างๆ
 - ผ่อนปรน แก้ไข เปลี่ยนแปลงระเบียบมาตรการที่เป็นอุปสรรค / เป็นจุดอ่อน
- ด้านศาสนา
 - ใช้บทบาททางพุทธศาสนามาช่วยแก้ปัญหาให้มากขึ้น และเป็นรูปธรรม พระครูสถิตธรรมานุวัตร (สำราญ ถาวโร ศรีประวิติ) เจ้าอาวาสวัดทับไทร อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี ได้เสนอแนะ แนวทางปฏิบัติ เช่น นิมนต์สมเด็จพระมหาสังฆราชของกัมพูชามาประกอบศาสนกิจที่วัด และชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ในโอกาสสำคัญต่างๆ ทางพุทธศาสนา หรือมาช่วยในภาวะวิกฤติ
- ด้านการสื่อสาร
 - ใช้สื่อ Social media ทุกอย่าง ทุกระดับ ทุกช่องทางในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง สร้างทัศนคติที่เป็นบวกต่อกัน เช่น มีหนังสือพิมพ์ภาคภาษากัมพูชา จุลสารเกษตรกรรม หรือมี TV. ช่องพิเศษที่สื่อข่าว
- อื่นๆ
 - ใช้สันติวิธีในการเจรจาต่อรองและปฏิบัติการ
 - ลดความเข้มงวดทางทหาร ไม่ใช่ความรุนแรง
 - เปลี่ยนพื้นที่ขัดแย้ง เป็นภูมิทัศน์สำหรับการท่องเที่ยวพักผ่อน
 - ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา การศึกษา บันเทิง ระหว่างกันโดยจัดกิจกรรมผ่านกลไกที่มีอยู่ในพื้นที่เช่น วัด สถาบันการศึกษา (ม.บูรพา) มีโครงการให้ทุนการศึกษา โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา โครงการทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่ร่วมกัน ระหว่าง นักวิชาการมหาวิทยาลัยไทยกับกัมพูชา

1.2.2 ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ควรใช้ในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เสนอแนะกลยุทธ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ

1. กลยุทธ์ที่เป็นทางการ

- ในการเจรจาผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ ควรจะเป็นการเจรจาระหว่างผู้แทนไทย (ระดับพื้นที่หน่วยงานโดยตรง) กับผู้แทนกัมพูชา โดยมีประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งควรจะเป็นการเจรจากันเอง โดยไม่มีคนกลาง และไม่สมควรใช้เวทีโลกหรือศาลโลก หรือ UN. เข้ามายุ่งเกี่ยว เพราะจะเป็นการขยายปัญหาให้กว้างและรุนแรงมากขึ้น ในเรื่องใดที่ยังหาข้อยุติตกลงกันไม่ได้ก็ควรเก็บเรื่องเก็บปัญหาไว้ก่อน ยังไม่นำมาพูดคุย ถือเป็นการยุติปัญหาชั่วคราวไปก่อน เมื่อสถานการณ์สภาพแวดล้อมทางการเมืองเปลี่ยนไป จึงหยิบยกประเด็นปัญหาหารือกัน เพราะว่า เวลาเปลี่ยนไปคนทั้ง 2 ประเทศต่างมีการพัฒนาขึ้น มีการศึกษาดีขึ้น ทำให้มีวิสัยทัศน์ดีขึ้น ทักษะคดีที่มีต่อกันก็จะเปลี่ยนไปซึ่งต้องอาศัยปัจจัย เวลาเข้ามาช่วย

- นอกจากนี้ มีผู้ให้ข้อมูลส่วนน้อยเสนอให้ใช้การไกล่เกลี่ยโดยมีคนกลางในกรณี que เห็นว่า สถานการณ์รุนแรงที่ไม่อาจเจรจากันเองได้ ซึ่งคนกลางอาจจะเป็นตั้งแต่ อนุญาโตตุลาการ ศาลโลก จนถึง UN. เข้ามาไกล่เกลี่ย

2. กลยุทธ์ที่ไม่เป็นทางการ

โครงการสร้างกลไก กลยุทธ์ที่เป็นทางการเชื่อมความสัมพันธ์ โดยไม่มีการเจรจาในประเด็นขัดแย้ง เช่นการจัดกิจกรรมความร่วมมือทางวัฒนธรรมในโอกาสสำคัญทางศาสนา เช่น

- วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา – ออกพรรษาเป็นต้น
- วันสำคัญที่เป็นสากล เช่นวันขึ้นปีใหม่ วันคริสมาส วันวาเลนไทน์
- วันสำคัญที่มีความหมายเฉพาะ เช่นวันประเพณีท้องถิ่น ที่ทั้งสองประเทศมีการฉลองเหมือนกัน ได้แก่วันสงกรานต์ วันลอยกระทง

เหมือนกัน ได้แก่วันสงกรานต์ วันลอยกระทง

- วันสำคัญที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น วันที่กองทัพไทยส่งผู้อพยพกัมพูชากลับประเทศ วันเจรจาทางการเมือง เช่นวันเจรจาดกล เรื่องพื้นที่ชายแดน เศรษฐกิจชายแดน

- ใช้ MOU ที่มีอยู่เป็นกรอบผ่านกิจกรรมทางทหาร
- การซ้อมรบร่วมกัน
- การสวนสนามของกองทัพเรือทั้ง 2 ฝ่าย
- การแสดงพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนถึงความร่วมมือในอดีตระหว่างกัน
- จัดกิจกรรมการเยี่ยมชมกันเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามแนวชายแดนเพิ่มเติมว่า การจัดการโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันเป็นวิธีที่มีประสิทธิผลที่สุด เพราะทำให้สามารถเจรจาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนให้ยุติได้ในระดับท้องถิ่น เพราะการไม่มีการปะทะด้วยกำลังจะเป็นการร่วมสร้างสภาวะแวดล้อมให้มีสันติสุข ลดปัญหาที่เกิดจากการกระทบกระทั่งซึ่งเป็นวิธีการที่กองกำลังจันทบุรี – ตราด ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจัยเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีความเป็นอยู่ ทำให้มีความล่อแหลมต่อการเกิดความขัดแย้ง และมีผลต่อความมั่นคงของประเทศทั้งสอง กิจกรรมที่จำเป็นคือการสร้างความสัมพันธ์ระดับชุมชนท้องถิ่น และการแก้ปัญหาพื้นฐานในระดับท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินปัญหาความเอารัดเอาเปรียบการค้าขายระหว่างประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนทั้ง 2 ฝ่ายชายแดน

กลยุทธ์สำคัญคือพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันให้เข้าใจความแตกต่างหลากหลายระหว่างกัน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกันของชุมชนชายแดนทั้ง ๒ ฝ่าย ให้ช่วยกันแก้ปัญหา บูรณาการความคิด วิธีการเข้าด้วยกัน ซึ่งปัจจัยเบื้องต้นคือการสร้างเครือข่าย กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่าง 2 ประเทศ ที่จะทำไปถึง การรวมกลุ่มประชาคม ที่จะร่วมกันพัฒนา จากระดับท้องถิ่นขึ้นไปจนถึงระดับภูมิภาคได้

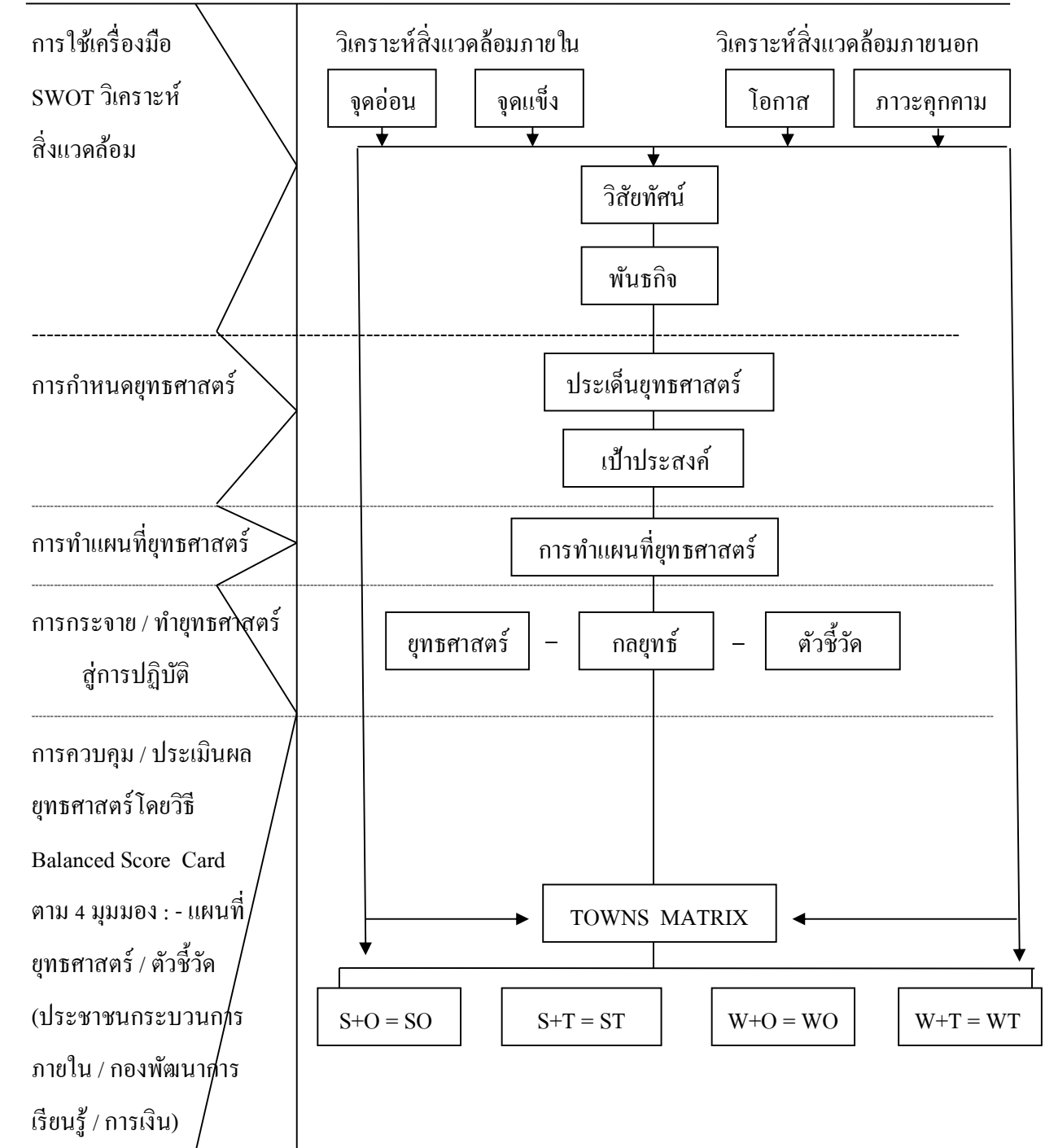
ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

2.1 กรอบกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ พัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาตาม
แนวชายแดนจันทบุรี – ตราด

ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาความสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกรอบ
กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายใน – ภายนอก โดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อนำมา
กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ
2. การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ
3. การทำแผนที่ยุทธศาสตร์ เพื่อจัดลำดับกิจกรรมตามประเด็นยุทธศาสตร์ และ
วัตถุประสงค์ที่แสดงตัวชี้วัดใน 4 ด้าน คือ ประชาชน กระบวนการภายใน การพัฒนาการเรียนรู้และการเงิน
4. นำเสนอแนวทางการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ
5. การควบคุมประเมินผล โดยวิธี Balanced Score Card ซึ่งสรุปโดยแผนภาพที่ 4 - 1

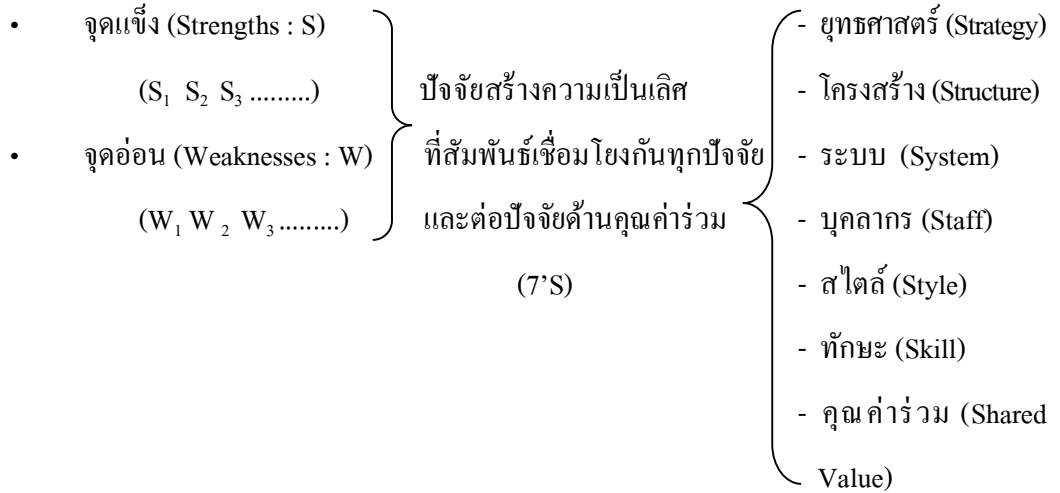
แผนภาพที่ 4 – 1 กรอบกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning process)

2.2 การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม (SWOT analysis / Environmental Scanning)

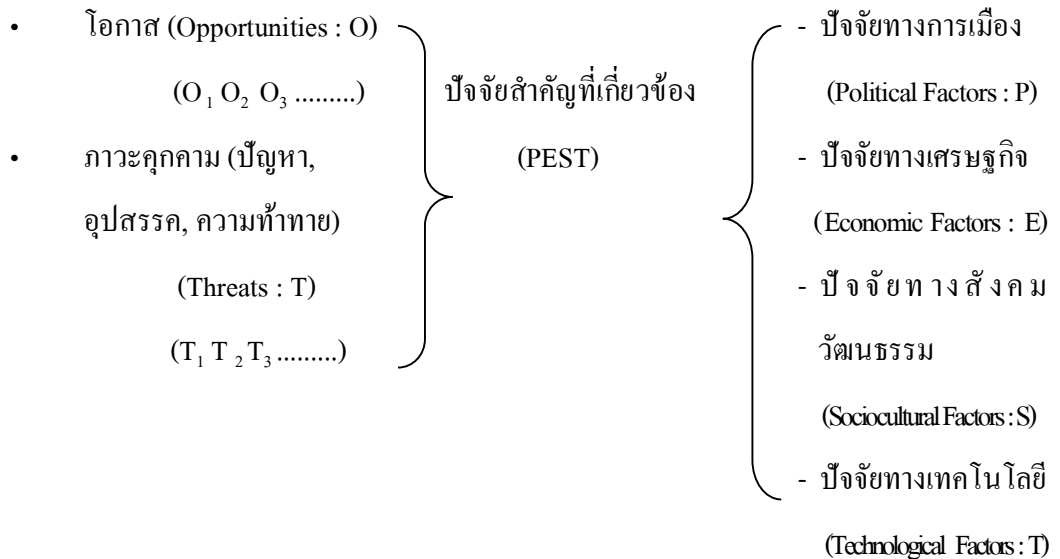
ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายใน (องค์กร / ประเทศ)

(Internal Environmental Factors)

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอก (องค์กร / ประเทศ)

(External Environmental Factors)

2.3 ขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์

2.3.1 การให้คะแนน (Weight) ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายใน / ภายนอกแต่ละข้อตามลำดับความสำคัญด้วยคะแนน 1.5 ตามเกณฑ์การลำดับความสำคัญของปัญหา (Priorities settling) คือ

1. ขนาดของปัญหา / แนวโน้มของปัญหา
2. ความรุนแรงของปัญหา
3. ความสอดคล้องกับนโยบายของประเทศ
4. ความต้องการ / สนใจของประชาชน
5. ความยากง่ายในการแก้ปัญหา

แล้วหาค่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละปัจจัยเพื่อให้เห็นน้ำหนักความสำคัญ นำมาเชื่อมโยงใน TOWS Matrix การให้คะแนนปัจจัยภายในต้องนำปัจจัย 7 'S มาพิจารณาประกอบ และการให้คะแนนปัจจัยภายนอกต้องนำปัจจัย PEST มาพิจารณาประกอบ

ผลการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายในภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths : S) (เลขในวงเล็บ หมายถึงค่าคะแนนในแต่ละข้อ)

S₁: ประชาชนตามแนวชายแดนทั้ง 2 ประเทศ มีความผูกพันกันมากเหมือนญาติพี่น้อง การแต่งงานข้ามสัญชาติระหว่างประชาชน 2 ประเทศ ทำให้มีความรู้สึกเป็นครอบครัวและชาวบ้านในพื้นที่ยอมรับ (4)

S₂: แกนนำในพื้นที่เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส เป็นประชาชนเข้มแข็ง (Active Citizen) มีความเห็นพ้อง และมีความพร้อม / ความเต็มใจที่จะร่วมมือสนับสนุนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ชายแดน (4)

S₃: ประเทศไทยมีทรัพยากร สินค้าและบริการที่กัมพูชาต้องการ (4)

S₄: ประเทศไทยมีศักยภาพที่สามารถช่วยเหลือกัมพูชาได้ในด้านการสาธารณสุข การศึกษา การเกษตร การขนส่ง (4)

S₅: กองกำลังด้านความมั่นคงชายแดนของไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกองกำลังชายแดนกัมพูชา (5)

S₆: ฝ่ายไทยที่มีปรีกษา คือผู้บัญชาการกองกำลังชายแดนที่พร้อมและเต็มใจสนับสนุน (3)

S₇: ฝ่ายไทยมีบุคลากรหลากหลายที่มีความรู้ความสามารถ มีทัศนคติที่ดีและมีประสิทธิภาพเรื่องปัญหาชายแดน (4)

S₈: ฝ่ายไทยมีผู้รู้สถานการณ์ในพื้นที่ที่เป็นผู้มีบารมี มีอิทธิพล ทางเศรษฐกิจ สังคม ที่สามารถโน้มน้าว ชักจูง ชาวบ้านให้ร่วมมือ (4)

S₉: ฝ่ายไทยมีผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการธุรกิจ / กิจการ ที่มีศักยภาพสูง และสามารถให้การสนับสนุนได้ (3)

รวมคะแนนเฉลี่ยของจุดแข็ง (S) = 4.10

จุดอ่อน (Weaknesses : W)

W₁: นโยบายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย ไม่ชัดเจน ไม่ต่อเนื่อง ไม่แน่นอน โดยเฉพาะเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล (4)

W₂: เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ทั้งทหาร ตำรวจ พลเรือนฝ่ายปกครอง มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนกันบ่อยครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการสร้างความสัมพันธ์ (4)

W₃: ขาดภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนที่จะช่วยในการประสานงาน (4)

W₄: ขาดกระบวนการประสานงานระหว่างเครือข่าย / องค์กร / ชุมพลัง / แหล่งประโยชน์ต่างๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ (4)

W₅: ขาดการใช้ทรัพยากร + กลไกต่างๆ ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสม (3)

W₆: ขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (ฉับไว , รู้เรื่อง) ถูกต้อง และครบถ้วน (4)

W₇: ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ความสนใจในสถานการณ์ (3)

W₈: มีการเปลี่ยนผู้บริหารระดับผู้บังคับบัญชากองกำลังบ่อย ทำให้หลักการ วิธีการทำงานเปลี่ยนแปลง ไม่ต่อเนื่อง และทำให้ผู้ปฏิบัติสับสนไม่คล่องตัว (3)

W₉: ผู้ปฏิบัติงานขาดแรงจูงใจในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน (3)

W₁₀: ผู้ปฏิบัติงานมีภารกิจประจำมาก ไม่มีเวลาสำหรับกิจกรรมอื่นๆ (2)

คะแนนเฉลี่ยของจุดอ่อน (W) = 3.40

โอกาส (Opportunities : O)

O₁: การมีประชาคมอาเซียน (AC) เป็นโอกาสที่ให้ประเทศสมาชิกมีการติดต่อสัมพันธ์และร่วมมือกันในด้านต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (4)

O₂: มีความเป็นไปได้ที่จะมีการปฏิรูปการเมืองทั้งของประเทศไทยและกัมพูชา เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลก็จะมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่ทำให้มีความชัดเจนมากขึ้น ในการพัฒนาความสัมพันธ์ (3)

O₃: มีความเป็นไปได้ที่จะใช้โอกาสทางคมนาคมและสื่อสาร (IT) ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปิดกว้างสามารถสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ทำความเข้าใจกันได้ง่ายและรวดเร็ว เช่นการที่ผู้นำทุกระดับสามารถติดต่อสื่อสารกันโดยตรง (4)

O₄: ประชาชนทั้งสองประเทศมีความตื่นตัว ตอรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (3)

O₅: ชายแดนไทย – กัมพูชาด้านจันทบุรี – ตราด มีพื้นที่ติดต่อระหว่าง 2 ประเทศ ทั้งทางบก ทางทะเล ที่เป็นช่องทางสามารถเปิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน (4)

คะแนนเฉลี่ยของโอกาส (O) = 3.60

ภาวะคุกคาม / ปัญหาอุปสรรค / ความท้าทาย (Threats : T)

T₁: ความไม่ชัดเจนของผู้นำทั้ง ๒ ประเทศ ต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน (4)

T₂: การมีผลประโยชน์ทับซ้อน แฝงอยู่ในการสร้างความสัมพันธ์ / ไม่จริงใจ (4)

T₃: การมีสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ (2)

T₄: ความคิด ความรู้สึก อุดมการณ์ เกี่ยวกับศักดิ์ศรี อธิปไตยของประเทศ (4)

T₅: ความขัดแย้งของกลุ่มชนในพื้นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เช่น ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ (3)

T₆: ประชาชนสนใจเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่มากกว่าเรื่องความสัมพันธ์ (2)

T₇: ความขัดแย้งของกลุ่มชนในพื้นที่ (ฝ่ายต่อต้าน / ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล) (2)

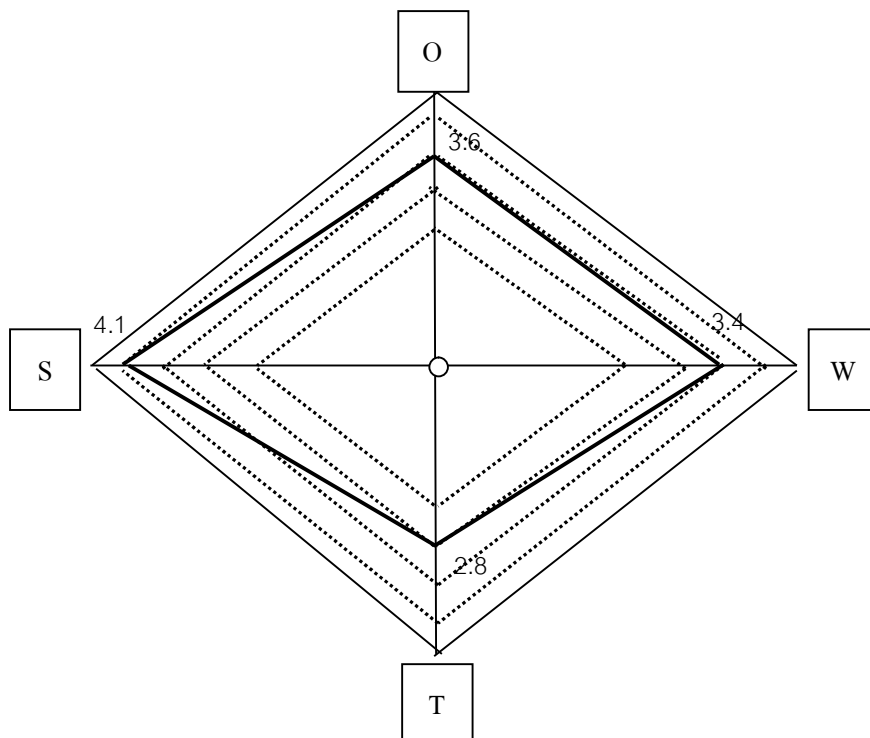
T₈: ความไม่ชัดเจนในการปฏิรูประบบราชการ (2)

คะแนนเฉลี่ยของภาวะคุกคาม (T) = 2.8

สรุปคะแนนของ SWOT

แสดงความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่นำไปวิเคราะห์ความเชื่อมโยง TOWS MATRIX เพื่อกำหนด ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในการพัฒนาความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด ระหว่างไทย – กัมพูชา

แผนภาพที่ 4-2 TOWS MATRIX

จาก TOWS MATRIX ที่ได้จะเห็นว่า ค่าคะแนนของโอกาส (O) ที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี มีอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และจุดแข็ง (S) ของภาวะแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความสัมพันธ์มีค่าคะแนนสูงมาก ในขณะที่ภาวะคุกคาม (T) ที่จะเป็นอุปสรรคและภาวะท้าทายต่อกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์มีคะแนนต่ำ ซึ่งชี้แนะว่าความเป็นไปได้ที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาตามชายแดนจันทบุรี – ตราด นั้น มีอยู่มาก แม้ว่าจุดอ่อน (W) มีคะแนนสูงก็ตาม แต่ก็สามารถจะจัดการกับจุดอ่อนที่มีโดยพลิกให้เป็นจุดแข็งได้ ด้วยยุทธศาสตร์เชิงรุก เชิงรับ เชิงปรับแก้ และเชิงป้องกัน และใช้โอกาสกับจุดแข็งที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเข้มแข็งด้วยยุทธศาสตร์เชิงรุก ดังจะนำเสนอต่อไป

2.3.2 การกำหนดแผนยุทธศาสตร์หลัก (Main Strategies) โดยการนำผลวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายนอกภายใน และสรุปประเด็นหัวข้อปัจจัยทั้ง 4 (SWOT) ที่ให้คะแนนตามเกณฑ์ลำดับความสำคัญ 1.5 และจับคู่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายใน (SW) และภายนอก (OT) (TOWS MATRIX) มากำหนดแผนยุทธศาสตร์หลัก 4 ยุทธศาสตร์ดังนี้

- ก. ยุทธศาสตร์เชิงรุก (Proactors : SO)
เมื่อมีการเอื้ออำนวยให้ทั้งจุดแข็ง (S) และ โอกาส (O)
- ข. ยุทธศาสตร์เชิงรับ (Reactors : WO)
เมื่อมีโอกาสเอื้ออำนวยให้แต่องค์กร / ประเทศยังมีจุดอ่อนที่ต้องปรับแก้ก่อน
- ค. ยุทธศาสตร์เชิงปรับแก้หรือวิเคราะห์ตนเอง (Analyzer : ST)
เมื่อมีจุดแข็ง แต่ยังมีอุปสรรค ปัญหา ภาวะคุกคาม เป็นสิ่งท้าทายที่ต้องปรับปรุงแก้ไขเสียก่อน
- ง. ยุทธศาสตร์เชิงป้องกันตนเองให้อยู่รอดปลอดภัย (Defender : WT)
เมื่อมีทั้งจุดอ่อน และมีปัญหาอุปสรรคจากภาวะคุกคามด้วย จึงต้องหาทางป้องกันตนเองให้อยู่รอดปลอดภัยได้เมื่อเกิดวิกฤติการณ์

ยุทธศาสตร์หลัก 4 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เชิงรุก (Proactors : SO)

SO₁ : พัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย - กัมพูชาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

SO₂ : พัฒนาความร่วมมือแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ด้านศิลปวัฒนธรรม ระหว่างไทย – กัมพูชา

SO₃ : สนับสนุนให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุข การเกษตร การศึกษาแก่กัมพูชา

SO₄ : พัฒนาระบบบริหารภาคีเครือข่าย ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาชายแดน เช่น การพาณิชย์ การคมนาคม การทหาร การสื่อสารสาธารณะ การสาธารณสุข การคุ้มครองป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ

SO₅ : พัฒนากิจกรรมร่วมกันระหว่างกองทัพไทย-กัมพูชา เช่น การซ้อมรบร่วม ฯลฯ

SO₆ : พัฒนากิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมร่วมระหว่างไทย-กัมพูชา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือยาว การแข่งฟุตบอลประเพณี ประเพณีทางศาสนา ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

SO₇ : พัฒนาการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างประชาชนชายแดนไทย-กัมพูชาในจังหวัด จันทบุรี-ตราด เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมเกษตรกร ชมรมยูวพุทธร

SO₈ : ส่งเสริมความร่วมมือทางด้านการแลกเปลี่ยนเสรีด้านบุคลากรวิชาชีพที่ต้องการสูง เช่น การฝึกอบรมร่วมของแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ สถาปนิก วิศวกร บัญชี นักสำรวจ การออกใบรับรองการทำงาน การปรับมาตรฐานค่าจ้าง

SO₉ : ส่งเสริมความร่วมมือ มาตรฐาน และคุณภาพทางการดำเนินธุรกิจ เช่นการจัดตั้งสมาคมมิตรภาพ นักธุรกิจไทย-กัมพูชา

ยุทธศาสตร์เชิงปรับแก้ (Analyzer : ST)

ST₁ : กระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่าง 2 ประเทศ ให้สามารถแก้ปัญหาขัดแย้ง และได้รับประโยชน์ร่วมกันมากขึ้นผ่านเวทีและข้อตกลงประชาคมอาเซียน

ST₂ : ส่งเสริมให้จัดตั้งสถาบัน / ศูนย์ไทยคดีศึกษา - ศูนย์กัมพูชาคดีศึกษา ในมหาวิทยาลัยรัฐ เอกชน ในภูมิภาคตะวันออก เช่น ม.บูรพา ม.ราชภัฏ เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์

ST₃ : จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ ร่วมไทย-กัมพูชา ระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ (กรมป่าไม้) และทรัพยากรธรรมชาติ (กรมทรัพยากร) ทำการศึกษาวิจัยดูแลอนุรักษ์ป้องกันและแก้ปัญหาป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติของทั้ง 2 ประเทศ ร่วมกัน

ยุทธศาสตร์เชิงรับ (Reactors : WO)

WO₁ : จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจชายแดน ประสานกิจการทหาร - ตำรวจตระเวนชายแดน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. และ อบต.) ในจังหวัดชายแดน เพื่อรับผิดชอบปัญหาชายแดนร่วมกัน

WO₂ : พัฒนาระบบสื่อสารสาธารณะและโทรคมนาคมระหว่างประเทศ ในเขตพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจันทบุรี-ตราด

WO₃ : การสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรทุกฝ่ายที่ปฏิบัติงานในพื้นที่อำเภอชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและเป็นธรรม เช่นการให้รางวัลประกาศเกียรติคุณ เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทน

WO₄ : พัฒนาระบบการเฝ้าระวัง ติดตาม ประเมินผล

ยุทธศาสตร์เชิงป้องกันตนเอง (Defender : WT)

WT₁ : พัฒนาระบบบริหารจัดการและระบบบริหารบุคคล โดยเฉพาะการเร่งรัดการปฏิบัติการตาม พ.ร.บ. กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้าน จันทบุรี-ตราด เช่นการมอบอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการประสานความร่วมมือระดับพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐ - เอกชน ได้อย่างคล่องตัว

WT₂ : เร่งรัดการกำกับดูแล การบริหารและปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของหน่วยงานรัฐทุกระดับในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจันทบุรี – ตราด ให้มีประสิทธิภาพ

WT₃ : ส่งเสริมการเรียนการสอนการพัฒนาหลักสูตร ประวัติศาสตร์ – ภูมิศาสตร์ - วัฒนธรรม – ภาษา ของกัมพูชา ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย รัฐ – เอกชน ทั้งนอกระบบและในระบบ รวมทั้งการเรียนของ พระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจันทบุรี – ตราด ให้มีประสิทธิภาพ

WT₄ : ฝึกอบรม ปฐมนิเทศ และติดตามกำกับการทำงานของข้าราชการ – อาสาสมัครที่ปฏิบัติงาน ในจังหวัดชายแดนไทย – กัมพูชา ให้มีความรู้ ทักษะ และแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับชาวกัมพูชา

2.3.3 แผนยุทธศาสตร์แม่บทในการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด พ.ศ.2557 – 2559

วิสัยทัศน์ (Vision)

หน่วยราชการ องค์กร ประชาชนทุกภาคส่วนในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจันทบุรี – ตราด มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

พันธกิจ (Mission)

1. พัฒนาระบบงานทุกภาคส่วนในจังหวัดชายแดนจันทบุรี – ตราด ให้มีประสิทธิภาพ ศักยภาพ ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีคุณภาพและมีประสิทธิผล

2. ส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชนให้เข้าถึงและมีส่วนร่วมในระบบงานสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

3. เสริมสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคีและทุกภาคส่วนในการสร้างความสัมพันธ์

4. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของทุกภาคส่วน

เป้าหมายพื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด

นโยบายสนับสนุน

1. การปฏิบัติการประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างไทย – กัมพูชา

2. การแบ่งปันการใช้สื่อ ข้อมูลข่าวสาร ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นภาษาท้องถิ่นของทั้ง 2 ประเทศ ในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด

3. การจัดให้มีการเข้าถึงระบบงานสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพของประชาชน ชุมชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4. การจัดให้มีการประชุมร่วมชายแดนไทย – กัมพูชา (Cross – border meeting) ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา อย่างสม่ำเสมอ

2.3.4 ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด
(Strategic Issues)

จากยุทธศาสตร์หลัก 4 ด้าน รวม 20 ยุทธศาสตร์ คือ

ยุทธศาสตร์เชิงรุก (SO) 9 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เชิงปรับแก้ (ST) 3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เชิงรับ (WO) 4 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เชิงป้องกัน (WT) 4 ยุทธศาสตร์

นำยุทธศาสตร์ทั้ง 20 ข้างต้น มาบูรรวม เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่จะกำหนดแผนแม่บทการพัฒนา
ความสัมพันธ์ได้ ๓ ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ

1. การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด
2. การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. การบริหารจัดการ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด

เป้าประสงค์ มีระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด ที่มีประสิทธิภาพ

- วัตถุประสงค์
1. ไม่มีปัญหาขัดแย้งในชายแดนไทยกัมพูชา – จันทบุรี – ตราด
 2. หน่วยงานของรัฐทุกระดับทั้งของไทย – กัมพูชา มีบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน
 3. ประชาชนในพื้นที่ชายแดนทั้ง 2 ประเทศ มีความสัมพันธ์ที่ดี
 4. ประชาชนในพื้นที่ชายแดนทั้ง 2 ประเทศ มีคุณภาพชีวิตที่ดี
 5. มีระบบส่งเสริมความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์ให้ยั่งยืน
 6. มีระบบติดตาม เฝ้าระวัง กำกับดูแล กระบวนการทำงานและสถานการณ์

- กลยุทธ์
1. ใช้สันติวิธีในการดำเนินการ ระวังการใช้มาตรการทางทหาร
 2. ส่งเสริมให้มีการปฏิรูปนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
 3. ตั้งกรมการประสานสัมพันธ์ ศึกษา หาข้อมูล (ระดับพื้นที่) วิธีการประสาน

สัมพันธ์และจัดการให้เกิดการเจรจา

4. การเจรจาระหว่างผู้แทนไทย ระดับพื้นที่หน่วยงาน โดยตรงกับผู้แทนกัมพูชาโดยไม่มี
คนกลางใช้กรอบทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง

5. พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสารที่มีโครงสร้าง
กลไก และการทำหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ

6. มีระบบ เครือข่ายในพื้นที่ชายแดนทั้ง 2 ประเทศที่มีประสิทธิภาพ

7. พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการประสานงาน ระบบบริการด้านสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนชายแดนทั้ง 2 ประเทศ
8. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
9. พัฒนาระบบเฝ้าระวัง ติดตามกำกับดูแลประเมินผล และตอบโต้ภาวะฉุกเฉินเช่น อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ภัยธรรมชาติ
10. จัดการประชุมร่วมชายแดน (cross – border – meeting) ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นประจำสม่ำเสมอ
11. สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือของรัฐบาล เอกชน ไทย แก่กัมพูชา ในด้านต่างๆ ที่จำเป็น
12. จัดกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชายแดน ๒ ประเทศ
13. จัดกิจกรรมร่วมของบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนไทย - กัมพูชา ในการพัฒนา อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของทั้ง 2 ประเทศเพื่อรับประโยชน์ร่วมกัน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

เป้าประสงค์ - ประชาชนไทย – กัมพูชาในพื้นที่ที่มีโอกาสและเสรีภาพในการพัฒนาความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

วัตถุประสงค์ 1. หน่วยราชการ องค์กร ชุมชน ประชาชนชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี – ตราด เข้าถึงร่วมมือและมีส่วนร่วมในระบบและกระบวนการสร้างความสัมพันธ์

2. ทุกภาคส่วนมีความสะดวกในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์

3. กลุ่มต่อต้าน กลุ่มเสียประโยชน์ในชุมชนชายแดนทั้ง 2 ประเทศมีความพึงพอใจและลดเงื่อนไขข้อเรียกร้อง / ข้อต่อรอง

4. ประชาชนไทยกัมพูชาในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี – ตราด มีคุณภาพชีวิตที่ดี

5. กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ – สังคม ประเพณี วัฒนธรรม ในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา จันทบุรี – ตราด ประสบความสำเร็จ และมีความเรียบร้อย

๖. ความขัดแย้งในชุมชนชายแดนไทย – กัมพูชาลดลง

กลยุทธ์ 1. พัฒนาระบบการจัดการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน เช่น ปรับปรุงระเบียบ วิธีการ เงื่อนไข ในการติดต่อประสานงาน

2. ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่าง 2 ประเทศ ในการศึกษาปัญหา รับฟังปัญหาข้อร้องเรียน และแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยประชาชนมีส่วนร่วม

3. ตั้งคณะสำรวจร่วมไทย – กัมพูชา ที่มีประชาชนมีส่วนร่วม ทำการสำรวจ เฝ้าระวังอนุรักษ์ ป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลาย ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ จัดทำข้อตกลง มาตรการร่วมกัน

4. ร่วมมือพัฒนาระบบสื่อสารสาธารณะ และสื่อสารมวลชน เช่นวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์โดยใช้ภาษาถิ่นทั้ง 2 ภาษา
5. พัฒนาศักยภาพเครือข่ายภาคประชาชนไทย - กัมพูชาในการจัดระบบการเตือนภัย ฝ้าระวัง ตรวจจับ ป้องกัน อาชญากรรมข้ามชาติ เช่นยาเสพติด
6. จัดหลักสูตรอบรมก่อนปฏิบัติงาน ระหว่างปฏิบัติงาน (Pre Service on and the job Training) เป็นประจำและต่อเนื่อง แก่ข้าราชการ พนักงาน อาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในจังหวัดจันทบุรี - ตราด
7. จัดหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรม ด้านประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีของไทย-กัมพูชา ในระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน การอบรมประชาชน พระภิกษุสามเณร ในท้องถิ่น ชายแดนไทย-กัมพูชา จันทบุรี - ตราด ทั้ง 2 ประเทศและมีการแลกเปลี่ยนนักศึกษา วิทยากร ระหว่างกัน
8. จัดกิจกรรมร่วมระหว่างไทย-กัมพูชา ในการขยายโอกาสเชิงรุกแก่ผู้ด้อยโอกาส และเข้าไม่ถึงกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่
9. จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนชายแดนทั้ง 2 ประเทศได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ ระหว่างกัน เป็นประจำโดยผลัดกันเป็นเจ้าภาพ เช่นงานสงกรานต์ ลอยกระทง การแสดงพื้นบ้าน
10. จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนชายแดนทั้ง 2 ประเทศได้แสดงออกร่วมกัน ด้านพุทธ ศาสนา เช่น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา โดย 2 ประเทศ ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ
11. จัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมประเพณี ร่วมกัน เช่น การแข่งขันเรือยาว การแข่งขันฟุตบอลประเพณีไทย-กัมพูชา การประกวดดนตรีไทย-กัมพูชา ชิงถ้วยพระราชทาน การประกวดสาวงามไทย-กัมพูชา การประกวดวงดนตรี เพลงไทย-กัมพูชา ฯลฯ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการ

เป้าประสงค์ การบริหารจัดการ ระบบ / กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชา ตามแนวชายแดน จังหวัด จันทบุรี - ตราด มีประสิทธิภาพ

- วัตถุประสงค์
1. มีนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ และงบประมาณในการดำเนินงานพัฒนาความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา
 2. มีกลไกการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงการกำกับ ติดตาม ประเมินผล
 3. มีโครงสร้างและอัตรากำลังที่เพียงพอและมีศักยภาพในการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี - ตราด
 4. มีระบบสารสนเทศชายแดน
 5. บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ชายแดน

- กลยุทธ์ 1. ส่งเสริมการเผยแพร่แผนแม่บทการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน
2. ถ่ายทอดแผนแม่บทการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาตามแนวชายแดนไปสู่การปฏิบัติ
 3. พัฒนาศักยภาพหน่วยงานภาครัฐเอกชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการสร้างความสัมพันธ์ โดยให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ กระจายความรับผิดชอบ และให้แรงจูงใจ
 4. สนับสนุนให้ทุกหน่วยงานมีโครงสร้างและอัตรากำลังที่เพียงพอ
 5. ส่งเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งของระบบสารสนเทศชายแดน ทั้งในประเทศและกัมพูชา ทั้งวัสดุอุปกรณ์ และระบบข้อมูล
 6. ส่งเสริมให้องค์กรที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ มีความเข้าใจและร่วมมือในระบบการพัฒนาความสัมพันธ์ชายแดนไทย – กัมพูชา ผ่าน สื่อสารสาธารณะ ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

2.4 การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

2.4.1 แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ (Strategic map) โดยใช้กรอบความคิดหลักการ การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Balanced Scene Card) ตามมุมมอง 4 ด้าน เพื่อหาปัจจัยสู่ความสำเร็จ (Key Successful factors) ให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่วางไว้ ดังนี้

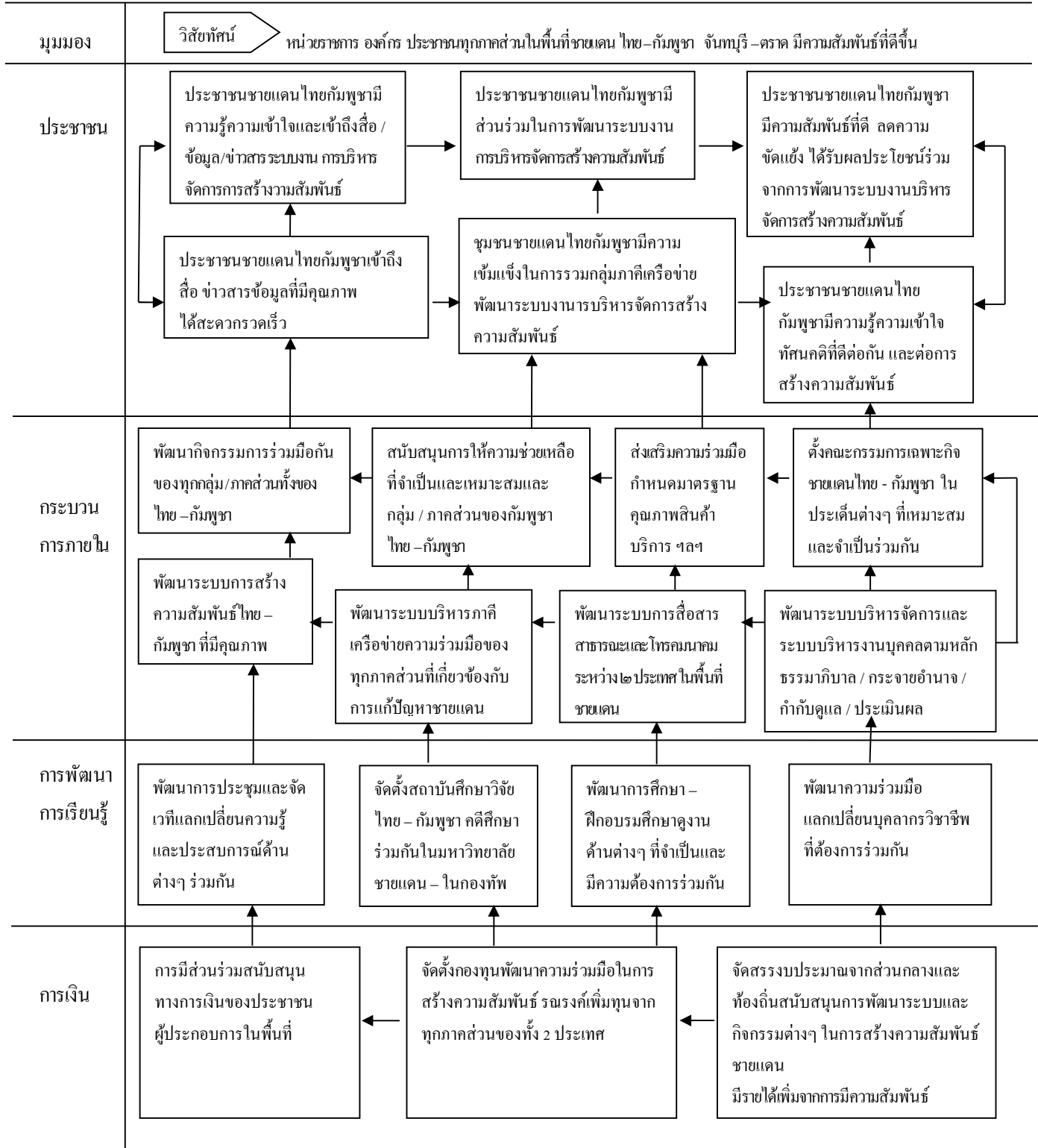
2.4.1.1 ด้านการเงิน

2.1.4.2 ด้านการพัฒนาการเรียนรู้

2.1.4.3 ด้านกระบวนการภายใน

2.1.4.4 ด้านประชาชน

แผนภาพที่ 4-3 แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์

2.4.2 การกระจายยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบการสื่อสารสาธารณะและโทรคมนาคมระหว่างไทย – กัมพูชา ในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี – ตราด เช่นวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ที่ใช้ภาษาท้องถิ่นทั้งสองภาษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาระบบบริหารจัดการ และระบบบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาล / กระจายอำนาจ / กำกับดูแล / ประเมินผล ของการสร้างความสัมพันธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบบริหารภาคีเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาชายแดนไทย-กัมพูชา จันทบุรี – ตราด

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการเฝ้าระวังติดตามกำกับดูแลประเมินผลและการตอบโต้ภาวะฉุกเฉิน เช่น อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิบัติภัยและภัยธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบการจัดการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนเช่น ปรับปรุงระเบียบ วิธีการ เงื่อนไข ความล่าช้า ในการติดต่อประสานงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารและการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ให้มีโครงสร้าง กลไก และการทำหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาความร่วมมือแลกเปลี่ยนด้านบุคลากรวิชาชีพที่มีความต้องการร่วมกัน เช่น บุคลากรการแพทย์ การทหาร การศึกษา การเกษตร ฯลฯ

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การจัดตั้งกรรมการเฉพาะกิจชายแดนด้านต่างๆ ที่เหมาะสมและจำเป็นร่วมกัน เช่น กรรมการการสาธารณสุข กรรมการการทหาร ฯลฯ

ยุทธศาสตร์ที่ 9 การสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมือช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ทุกภาคส่วนของกัมพูชา ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน (NGO) เช่น การสาธารณสุข การศึกษา การเกษตร การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

ยุทธศาสตร์ที่ 10 การจัดตั้งกองทุนพัฒนาความร่วมมือการสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย – กัมพูชา ร่วมกัน และรณรงค์หารายได้เพิ่มทุนจากทุกภาคส่วนของทั้ง ๒ ประเทศ ในจังหวัดจันทบุรี – ตราด

ยุทธศาสตร์ที่ 11 การใช้ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ๒ ชาติ เป็นสิ่งกระตุ้นกิจกรรมเพื่อเชื่อมโยงความผูกพัน และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทยกัมพูชาตามแนวชายแดน

ยุทธศาสตร์ที่ 12 การส่งเสริมให้มีการปฏิรูปและฟื้นฟูนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชา เช่น ใช้เวทีรัฐบาลท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ เวทีประชาคมอาเซียน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 13 การร่วมกันพัฒนาการศึกษา การฝึกอบรม การดูงานแลกเปลี่ยนกันในสถานที่ และกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น การดูงานด้านสาธารณสุขมูลฐาน การดูงานการเฝ้าระวังโรค โรงเรียนตัวอย่างเกษตรอินทรีย์ การชลประทาน ฯลฯ

ยุทธศาสตร์ที่ 14 การจัดประชุม จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์ด้านต่างๆ ร่วมกัน (cross-border-meeting) ของทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์ที่ 15 การส่งเสริมความร่วมมือกำหนดมาตรฐานคุณภาพด้านต่างๆ ร่วมกัน เช่น คุณภาพสุขภาพและสินค้าของตลาดชายแดน ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 16 การจัดกิจกรรมร่วมระหว่างบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของทั้ง 2 ประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 17 การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางและท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบ และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในการสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย – กัมพูชา

ยุทธศาสตร์ที่ 18 การจัดตั้งสถาบันคฤศศึกษาและวิจัยไทย – กัมพูชา ในมหาวิทยาลัยที่ตั้งในพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 19 การจัดตั้งกรมการประสานสัมพันธ์ เพื่อศึกษาหาข้อมูลระดับพื้นที่และการจัดการเจรจาเพื่อเกิดปัญหาขัดแย้ง โดยไม่ผ่านคนกลาง ใช้ทฤษฎีจัดการความขัดแย้งที่เป็นสันติวิธี

ยุทธศาสตร์ที่ 20 การพัฒนาความเข้มแข็งของกลไกการประสานงาน ระบบบริการด้านสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชายแดนทั้ง 2 ประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 21 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนทรัพยากรแก่โครงสร้างพื้นฐาน สำหรับกิจการสร้างความสัมพันธ์

2.5 การประเมินผล

ตัวชี้วัดสัมฤทธิ์ผลสำคัญของการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ชายแดนจันทบุรี – ตราด

2.5.1 ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ในภาพรวมมีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.5.2 การพัฒนาระบบบริหารจัดการ การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

2.5.3 ประชาชนไทย – กัมพูชาในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี – ตราด เข้าถึงสื่อ และข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ครบถ้วนและรวดเร็ว

2.5.4 ประชาชนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี – ตราด มีความรู้ความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างความสัมพันธ์ และต่อกัน

2.5.5 ประชาชนไทย - กัมพูชาในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี - ตราด มีส่วนร่วม และร่วมมือในการพัฒนาความสัมพันธ์ การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรม

2.5.6 ประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ของทั้ง ๒ ประเทศ ในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี - ตราด มีความพึงพอใจ ในการพัฒนาความสัมพันธ์และการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2.5.7 ประชาชนไทย - กัมพูชาในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี - ตราด ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการพิจารณาความสัมพันธ์ การบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมร่วมกัน อย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีคุณภาพชีวิตดี มีเศรษฐกิจดี มีความมั่นคงปลอดภัย สุขภาพดี ฯลฯ

2.5.8 ชุมชนชายแดนของไทย - กัมพูชา มีความเข้มแข็ง ในการรวมกลุ่มภาคีเครือข่ายการบริหารจัดการ และการแก้ปัญหาด้วยการเจรจาปรองดอง

2.5.9 ความขัดแย้งทางการเมืองการทหาร เศรษฐกิจและสังคมระหว่างรัฐบาลระดับท้องถิ่น ไทย - กัมพูชา แนวชายแดนจันทบุรี - ตราด ลดน้อยลง หรือไม่มีเลย

2.5.10 การใช้งบประมาณและทรัพยากรต่างๆ ในการจัดการกับปัญหาชายแดนไทย - กัมพูชา พื้นที่จันทบุรี - ตราด ลดลง

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

(Conclusion , Recommendation)

สรุป

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 คน ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน และประชาชนในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ในจังหวัดจันทบุรี – ตราด สรุปได้ว่า สถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ในจังหวัดจันทบุรี – ตราด โดยทั่วไปอยู่ในภาวะที่เป็นปกติ มีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้างระหว่าง ทหาร กับ ทหาร และประชาชน กับ ประชาชน ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา เฉลี่ย ประมาณปีละ 1 - 2 ครั้ง แต่ไม่รุนแรง ไม่มีการเสียชีวิต แต่มีทหารบาดเจ็บจากการถูกยิง 1 นาย ประชาชนทั่วไปรู้สึกเฉยๆ กับเหตุการณ์ เพราะความเคยชิน และเห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วก็สงบลง จึงไม่รู้สึกวิตก และไม่มีการตอบโต้ใดๆ มีการตอบโต้เฉพาะทางฝ่ายทหารที่ไม่ใช่มาตรการขั้นรุนแรง คือปิดจุดผ่านแดนทุกจุดชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง ปัจจุบันมีชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาในประเทศไทย เฉลี่ยประมาณวันละ 1000 – 6000 คน ส่วนใหญ่มาทำงานรับจ้างค้าขาย และใช้บริการโรงพยาบาลในการรักษาโรคและคลอดบุตร มีชาวกัมพูชาที่ลักลอบเข้ามาทำสิ่งผิดกฎหมาย เช่น ตัดไม้พุง โจรกรรม และยาเสพติด บ้าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างไทย – กัมพูชา มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และต่อความมั่นคงของประเทศ สาเหตุความขัดแย้งมีรากเหง้ามาจากประวัติศาสตร์ การสูญเสียผลประโยชน์จากความไม่ชัดเจนเรื่องการทับซ้อนของพื้นที่พรมแดน นโยบายการเมือง ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา การขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน และปัญหาเศรษฐกิจ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความเห็นว่า ควรจะมีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชา โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน ที่ประชาชนทั้ง 2 ประเทศมีความผูกพันใกล้ชิดกันมานาน ต่างพึ่งพาอาศัยกัน และต่างมีทัศนคติที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ทั้ง 2 ประเทศจะเข้าสู่ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ.2558 นี้ ก็ควรจะต้องมีความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศ ให้ประชาชนมีความมั่งคั่งและประเทศมีความมั่นคง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามที่เป็นข้อบ่งชี้ถึงความเป็นไปได้ และอุปสรรค ของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ โดยวิธี Swot Analysis ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สถานการณ์จากการ ทบทวนเอกสาร

(Documentary Review) นำมาพัฒนายุทธศาสตร์ ตามกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning Process) จนถึงกำหนดแผนแม่บท การพัฒนาความสัมพันธ์ได้ 3 ประเด็นยุทธศาสตร์คือ

1. การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ ไทย-กัมพูชา ตามแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด
2. ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. การบริหารจัดการ

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ นับว่าเป็นประโยชน์ เพราะเรื่องการศึกษาเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและต่อแอวม (Sensitive and Vulnerable) จึงต้องการคนที่เป็นผู้รู้และใกล้ชิดกับข้อมูลและพื้นที่ที่เต็มใจร่วมมือถ่ายทอดประสบการณ์ตรงต่อสถานการณ์ได้อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา รวมทั้งสามารถให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ได้

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในจังหวัดจันทบุรี – ตราด ที่นำเสนอใน 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูบูรณะสังคมและประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ ให้มีความปรองดองระหว่างกัน โดยใช้สันติวิธี เพื่อระงับข้อขัดแย้ง โดยการเจรจาด้วยวิธีการทูต ไม่ใช่กำลัง เป็นการแก้ไขปัญหาในระดับที่ 1 คือ ลด หรือสลายความรุนแรงของความขัดแย้งให้เบาบางลง โดยทำความเข้าใจกันในช่วงประเด็นที่จะทำให้ข้อขัดแย้งอ่อนลง อันเป็นการควบคุมพฤติกรรมขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่าย และไม่มีการพูดถึงประเด็นข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาท (เช่นกรณีเขาพระวิหาร) เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกรุนแรง ซึ่งตามทฤษฎีของ Galtung (อ้างถึงใน Miall et al. 1999) ระบุว่า บางครั้งวิธีนี้อาจนำไปสู่ข้อยุติการได้

เพราะฉะนั้น การเจรจาของผู้แทนทั้ง 2 ประเทศ จึงควรเป็นรูปแบบ Pro - social approach ตามทฤษฎีของ Goldfient Robbennett (2007) คือเป็นวิธีจัดการความขัดแย้งบนฐานของมิติที่ให้ความสำคัญแก่ความสนใจของกลุ่มเจรจา ที่เอาใจเขามาใส่ใจเราเป็นรูปแบบที่ยอมรับมีความสุขกับการให้สิ่งที่อีกฝ่ายต้องการ (Yielding conflict style) โดยมีเป้าหมายที่ต้องการรักษาความมั่นคงของความสัมพันธ์ที่ดี เป็นการรับเอาความขัดแย้ง (Conflict accommodation) ด้วยการผ่อนปรนตามความต้องการของฝ่ายตรงกันข้ามบ้าง ยอมลดและสละความต้องการของตนเองลงบ้าง การวิจัยของ วริยา หยิกประเสริฐ ก็ให้ข้อเสนอแนะสนับสนุนแนวคิดนี้ที่ว่า ประเทศไทยต้องแสดงบทบาทในฐานะที่มีศักยภาพเหนือกว่าในการเป็นผู้ให้ ด้วยความเอื้อเพื่อแก่ประเทศเพื่อนบ้านที่มีความจำเป็น (Needs) มากกว่า

ในบางสถานการณ์ กลุ่มเจรจาจะต้องใช้รูปแบบความร่วมมือในการจัดการความขัดแย้ง (Cooperative conflict style) โดยแสวงหาจุดร่วม เพื่อหาทางออกร่วมกันที่ทั้ง 2 ฝ่ายพอใจ เป็นการทำความเข้าใจให้ถึงการสร้างโอกาสด้วยการยอมลงทุน เสียเวลาและทรัพยากรเพื่อหาข้อยุติที่ต่างฝ่ายต่างได้ (Win-Win) ซึ่งเป็นวิธีที่แนะนำให้ใช้มากที่สุด ในกระบวนการจัดการกับความขัดแย้ง (Sternberg and Dobson 1987, Jarboe and Witterman 1966) ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่คู่กรณีเท่าเทียมกัน ไม่มีฝ่ายใดมีบทบาทมากกว่า

ดังนั้น ในยุทธศาสตร์ที่เสนอในการวิจัยนี้ จึงมีกลยุทธ์สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือจากรัฐบาลไทย แก่รัฐบาลกัมพูชา ในด้านต่างๆ คู่ขนานไปกับการเจรจา เช่น การสาธารณสุข ศึกษา เกษตร ร่วมไปด้วย และการช่วยเหลือจะต้องมีความระมัดระวังไม่ให้เป็นการช่วยเหลือเพื่ออ้างเป็นหนี้บุญคุณ เพราะจะก่อให้เกิดความหวาดระแวงมากกว่าความไว้วางใจ เป็นกลยุทธ์ตามทฤษฎีการสร้างความปลอดภัยที่ทำให้เกิดการลงรอยกัน (Reconciliation) ผ่านกระบวนการป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีก ด้วยการสร้างสันติภาพ และสร้างความไว้วางใจให้กลับคืนมา โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน และต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือต้องเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้ง จากมุมมองของทั้งสองฝ่าย (Luc Huyse ,2003) และต้องมีความจริงใจ มีขันติ อดทน และยอมรับตามทฤษฎีการประนีประนอมยอมตามของ (Guttman, Any. And Dennis Thompson 2012.) กลยุทธ์การช่วยเหลือที่เสนอ โดยการวิจัยนี้ จึงเน้นการพัฒนาความร่วมมือเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญ ที่เสริมสร้างความรู้สึกรักในการเป็นเพื่อนบ้านที่ต่างเชื้อชาติเพื่อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ประชาชน อาสาสมัคร ทั้งไทยและกัมพูชาในด้านต่างๆ ที่เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสิทธิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 2 ประเทศไปด้วยกัน ในการดำเนินกลยุทธ์ดังกล่าวสามารถอาศัยกลไกความร่วมมือต่างๆ ที่มีอยู่แล้วทั้งในระดับรัฐบาลและระดับท้องถิ่น เช่น บันทึกความเข้าใจ (MOU) ที่ไทย – กัมพูชาทำต่อกัน เรื่องการจัดระเบียบและการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามแดนโดยผิดกฎหมาย การป้องกันและปราบปราม ขบวนการค้ามนุษย์ (31 พ.ค.2546) บันทึกความตกลงเรื่องการค้าความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และวิชาการ (20 มิ.ย.2539 , 18 มิ.ย.2544) รวมทั้งกรมการไทย – กัมพูชา ว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนั้น ก็ใช้กลยุทธ์ที่เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดกิจกรรมความร่วมมือทางวัฒนธรรมในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา วันประเพณีทั้ง 2 ประเทศ มีวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การแข่งเรือ การลอยกระทง วันสงกรานต์ วันสำคัญที่เป็นสากล เช่น วันปีใหม่ วันวาเลนไทน์ วันที่มีความประทับใจร่วมกัน (ถ้ามี) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กิจกรรมพระพุทธศาสนา ซึ่งมีฐานความสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้วระหว่างพระสงฆ์ไทยกับกัมพูชา เป็นกลไกในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้ง 2 ประเทศ โดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ชายแดน ให้มีความผูกพันกันผ่านกิจกรรมทางพุทธศาสนา ที่ต่างมีหลักการ ศรัทธาและพิธีกรรมที่คล้ายกัน การจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำในโอกาสสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันอาสาฬหบูชา การอุปสมบทบรรพชาหมู่ระหว่างเนเธอร์แลนด์ พระภิกษุไทย – กัมพูชา โดยมีการแลกเปลี่ยนพระนวกะระหว่างกัน หรือเปิดโอกาสให้ผู้มีศรัทธารับเป็นเจ้าภาพการอุปสมบท เหล่านี้เป็นต้น ย่อมจะเป็นช่องทางที่ทำให้ได้ง่าย มีประโยชน์ มีความหมายและความศักดิ์สิทธิ์ทางจิตใจที่จะทำให้ความสัมพันธ์มั่นคง ยั่งยืน

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาเอกสาร ระบุว่า กองกำลังด้านความมั่นคงชายแดนของไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกองกำลังชายแดนกัมพูชา จึงเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาใช้เป็นกลยุทธ์สร้างความสัมพันธ์ ผ่านกรอบยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน พุทธศักราช 2550 – 54 ของกองทัพไทย ซึ่งเป็นแนวทางที่กองทัพเรือใช้ตลอดมา และเป็นเหตุผลที่อธิบายถึงสถานการณ์ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด ที่มีความขัดแย้งน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับชายแดนด้านอื่นๆ เพราะกรอบยุทธศาสตร์ที่เน้นความมั่นคงด้วยการส่งเสริมความร่วมมือในระดับท้องถิ่น เพื่อพัฒนาสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ของชุมชนชายแดนไทยและเพื่อนบ้าน หลีกเลี่ยงการใช้กำลังเพื่อป้องกันการรุกรานหรือต่อสู้เป็นการสร้างความมั่นคงผ่านการร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งสนับสนุนแผนยุทธศาสตร์แม่บทของการเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ที่เสนอในการวิจัยนี้ ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน พ.ศ.2555 – 2559 มีเป้าประสงค์ชัดเจนเพื่อมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีสันติภาพและความมั่นคง โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแนวชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ

จากสิ่งที่พบผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการศึกษาจากเอกสารว่า ความขัดแย้งระหว่างไทย – กัมพูชา มีสาเหตุสำคัญมาจากขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการไม่มีภาคีเครือข่ายที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารเพื่อความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน ทั้งในระดับโครงสร้างและนโยบาย ในการวิจัยนี้จึงได้เสนอกิจกรรม การแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการจัดตั้งระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในทุกระดับผ่านช่องทางสื่อสารระยะต่างๆ ด้วยภาษาถิ่นทั้ง 2 ภาษา เพื่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ง่าย ครอบคลุม และรู้เรื่องเข้าใจได้ เข้าถึงได้โดยประชาชนและเจ้าหน้าที่ทุกระดับ รวมทั้งกลยุทธการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน ภาษา ประเพณีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่อยู่ในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงรวมทั้งจัดการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนอาสาสมัคร เจ้าหน้าที่ ตลอดจน พระภิกษุสามเณร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่เป็นบวกต่อความสัมพันธ์ เพราะการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง รวดเร็ว ง่าย ทั่วถึง มีความสำคัญที่สุดต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน เป็นการขจัดปัญหาความระแวงสงสัยไม่ไว้วางใจ ดังที่มีตัวอย่างของการรับข่าวสารที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และไม่ได้มีกลไกหรือช่องทางที่จะแก้ไขความเข้าใจผิดให้ถูกต้องทันเวลา ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทั้งในระดับผู้นำและประชาชน ในประเด็นการสื่อสารนี้ วิทยา หยิกประเสริฐ และ จณัญญา ภิญญาวัฒน์ ก็ได้แถลงไว้ในเอกสารวิเคราะห์เชิงนโยบายเรื่องแนวทางการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาว่า ปัญหาดังกล่าวไม่ได้มีการจัดการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์การร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เพราะการที่ทั้ง ๒ ฝ่ายมีความร่วมมือและมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง

จริงจังในกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ทุกระดับ ทุกขั้นตอน จะทำให้เกิดการตระหนักร่วมกัน มีการตีความปัญหาตรงกัน มีสำนึกร่วมกัน และมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน (Mutual consciousness & mutual understanding) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นการเรียนรู้ร่วม (Co. learning + mutual exchange) เกิดการสนับสนุนช่วยเหลือระหว่างกัน (Mutual support) ตลอดจนรับผลประโยชน์ (Mutual benefit) อันเป็นเป้าหมายสำคัญ จึงต้องให้มีการมีส่วนร่วมทั้งภายในและระหว่างภาคส่วนทุกภาคส่วน (Intra + Inter sectoral collaboration) ตลอดกระบวนการ

โดยสรุป ผลลัพธ์สุดท้ายที่จะได้จากการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชาตามแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ของการวิจัยนี้ คือ ประชาชนของทั้ง ๒ ประเทศที่อาศัยอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด จะได้รับประโยชน์จากการมีความเป็นอยู่ที่สงบและเป็นสุข มีการติดต่อค้าขาย ตามแนวชายแดนที่ปลอดภัย ทำให้มีสินค้าอุปโภคบริโภค มีรายได้จากการค้าขายและการจ้างงาน ที่สามารถพัฒนาไปสู่การร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่งคั่ง และประเทศมีความมั่นคง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด นี้ มีความมุ่งหมายให้เป็นแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาไม่ให้เข้าสู่ส่วนกลาง คือให้จบลงในระดับพื้นที่ ตามนโยบายของทหารที่ไม่ต้องการให้เกิดสงครามขึ้น และการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ในระดับประเทศในอนาคตเมื่อเหตุการณ์ต่างๆ สงบลงด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาตามแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด นี้ เมื่อผ่านการนำลงปฏิบัติตามแผนแม่บทในระยะเวลาที่กำหนด 2 ปี จะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ที่มีต่อประชาชน , ต่อเศรษฐกิจและต่อความมั่นคงระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค เมื่อได้ผลลัพธ์เป็นที่พอใจตามเกณฑ์แล้ว จึงพิจารณาพัฒนาเป็นรูปแบบจำลอง (Model) สำหรับขยายผลไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชายแดนอื่นๆ โดยรัฐบาลรับรองเป็นนโยบาย

1.2 การจะนำรูปแบบยุทธศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและฝึกซ้อม (prepared & exercise) ร่วมกันในทุกภาคส่วน ดังนั้นจึงต้องมีนโยบายจากรัฐบาลและมิงบประมาณสนับสนุน

1.3 กองทัพเรือควรมีการมอบหมายให้กองบัญชาการป้องกันชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการหลักในการนำยุทธศาสตร์ เป็นโครงการนำร่องลงปฏิบัติในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ การนำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ลงสู่การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ จะต้องยึดหลัก 5 ประการคือ

2.1 เริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นฐานความรู้ เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ ทุน และเทคโนโลยี คือการใช้สิ่งที่เหมาะสมตามที่เป็นที่รู้จัก ค้นเคย ตามความจำเป็นของคนพื้นที่ (Appropriate technology) เพื่อให้เกิดการยอมรับและร่วมมือ และสร้างวัฒนธรรมพึ่งตนเอง (Self – reliance)

2.2 ใช้วิจารณ์ญาณและองค์ความรู้ที่ถูกต้องตามเวลาและยุคสมัย (Technically sound) เพื่อให้เห็นความสำคัญของยุทธศาสตร์ และสามารถปรับแก้ได้ตามความจำเป็นตามสถานการณ์

2.3 วิธีการและทรัพยากรต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนทั้ง ๒ ประเทศ (Culturally bound) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4 ต้องมีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากประชาชน และจากทุกภาคส่วนโดยการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Authentic community participation + Intersectoral collaboration)

2.5 ในการเจรจาต่อรอง ควรเป็นการใช้คณะในการเจรจา (Team negotiator) ซึ่งจะช่วยในการขจัดปัญหายุ่งยากต่างๆ และลดความบกพร่อง ผิดพลาดโดยต้องเลือก คณะเจรจา โดยเฉพาะหัวหน้าคณะที่มีบุคลิกภาพเปิดเผย นุ่มนวล และกล้าตัดสินใจ ไม่โลเล มีทัศนคติที่เป็นบวก สามารถโน้มน้าวให้เกิดความร่วมมือ มีความรู้และทักษะสามารถใช้ภาษาถิ่น และใช้ลีลาของการประสานความร่วมมือ (Collaborating style) คือลีลาสร้างสรรค์ที่ใช้การเจรจาทำความเข้าใจคู่เจรจา และการแสดงความสนใจคู่เจรจาเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ (R.G Shell)

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 การวิจัยนี้ มีข้อจำกัดที่การเก็บข้อมูล ทำได้เฉพาะในประเทศไทยจึงไม่มีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง จากเอกสารและข้อมูลความคิดเห็นและการประเมินสถานการณ์จากคนกัมพูชา มาประกอบการพัฒนายุทธศาสตร์ การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาข้อมูลของกัมพูชาด้วย

3.2 การเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะให้เห็นภาพกว้าง และรายละเอียดที่ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ จึงควรมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

พิชเชอรี, โรเจอร์. และ ยูริ วิลเลียม. กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2545.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง หลักการ และเครื่องมือการแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : ศิริภัณฑ์
ออฟเซ็ท, 2551.

มอริส แครเชอริน. การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
สถาบันสันติศึกษา, 2547.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข. แผนแม่บทการแก้ปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุขชายแดน.
กรุงเทพฯ : ทริปเปิ้ล กราฟฟิค สตูดิโอ, 2555 - 2559.

สภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักงาน. ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี,
2555 - 2559.

หนังสือพิมพ์, จุลสาร

ขจิต จิตตเสรี. ประชาคมอาเซียน 2015 (Asean Community). จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 94, 2554.

ชิตี สุวรรณทัต. ความขัดแย้งระหว่างประเทศ. หนังสือพิมพ์แนวหน้า, ฉบับวันพุธที่ 20 พฤศจิกายน 2556.

อินเตอร์เนชั่นแนลโครซิงกรุป. แสวงหาสันติภาพ : อาเซียนกับกรณีพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา. รายงานเอเชีย
ฉบับที่ 215, 6 ธันวาคม 2554.

วิทยานิพนธ์, รายงานการวิจัย, เอกสารวิจัย

กฤตยา อาชวนิชกุล, และคณะ. “บทสังเคราะห์งานวิจัยสถานการณ์คนข้ามชาติ และทางเลือคนโยบายนำเข้าแรงงาน
ข้ามชาติของประเทศไทย”. รายงานการวิจัย, 2540.

ชีวิต สารพัตรา. อิทธิพลการค้าชายแดน. ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมและนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของ
ประชาชนในกลุ่มชายแดนไทยลาวและกัมพูชา. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยุบัณฑิต, 2553.

วีรยา หทัยประเสริฐ, และ จันฉัญญา ภิญญาวัฒน์. แนวทางการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา.
เอกสารการวิเคราะห์เชิงนโยบาย, 2554.

วุฒิสาร ตันไชย, และคณะ. แนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ. รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า,
เสนอต่อคณะกรรมการวิสามัญผู้แทนราษฎร, 2555.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

กษิต ภิรมณ์, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ. ทิศทางความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน. ปาฐกถาพิเศษ, 2554.

คณะกรรมการการต่างประเทศ, วุฒิสภา. เรื่อง ประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : เหตุการณ์ปกติ?. สรุปการสัมมนาทางวิชาการ, 2554.

ภาษาต่างประเทศ

หนังสือ

Abu - Nimer, Mohammed. (Ed). Reconciliation, Justice and Coexistence Theory and Practice. Lanham, MD : Lexington Books, 2001.

Bar – Siman Tou , Yaacov. (Ed). From Conflict Resolution to Reconciliation. Oxford University Press, 2004.

Bercovitch, Jacob; Victor Kremenyuk, and William I Zatman. (Eds). The Sage Handbook of Conflict Resolution. London, 2009.

Galtung, Johan. Peace by Peaceful Means : Peace and Conflict , Development and Civilization. London : Sage Publications, 1998.

Gutmann, Amy : and Dennis Thompson. The Spirit of Compromises. Princeton University Press, 2012.

Hicks, Donna, Dignity : The Essential Roles It Plays in Resolving Conflict. Yale University Press, 2001.

Kellett Petew M. Conflict Dialogue. London : Sage Publications, 2007.

Miall, Hugh, Ramsbotham, Oliver and Tom Woodhouse. (Eds). Contemporary Conflict Resolution 3rd edition. Cambridge : Polity, 2011.

Journals

Bayagit, M. & Mannix, E.A. Predicting Team members intention. Small group Research. , 34 (3), 2003.

Bercovitch, J. & Houston, A. An analysis of the factors influencing mediation behavior in international conflicts. Journal of conflict Resolution. , 44, 170 - 202, 2000.

Cialdini, R.B. , & Goldsteins, N.J. Social Influence : Compliance and Conformity. Annual Review of Psychology. , 55, 591 – 621, 2004.

- De Dreu, C.K.W., Weingart, L.R., & Kwon, S. Influence of social Motives on Integrative Negotiation. : A metaanalytic Review and test of two theories. , Journal of Personality & Social Psychology. , 78, 889 - 905 , 2000.
- Goldfien, J.H. , & Robbennolt. An empirical assessment of conflict strategies and attitudes toward mediation styles. Ohio state journal on Dispute Resolution. , 22 , 277 - 320 , 2007.
- Huyse, Luc. “Transitional Justice”. In Democracy and Deep – Rooted Conflict : Options for Negotiators. Eds. Peter Harris and Ben Reilly. , Sweden, Lujbljana. , 1998.
- Jarboe, S.C., & Witterman, H.R. Intragroup conflict management. : Small group Research., 27 , 316 – 338 , 1996.
- Kelman, H.C. Compliance, Identification and Internalization ; Three Processes of Attitude Change. Journal of Conflict resolution 2 (1) : 51 – 60 , 1998.
- L, G. Conformity. Peabody Journal of Education (Taylor + Francis , Ltd.) 8 (5) : 312, 1931).
- Mc. Leod, S. Conformity. Simply psychology. , 2011.
- Sternberg, R.J. and Dobson, D.M. Resolving International Conflicts : An analysis of Stylistic Consistency. Journal of Personality and Social psychology, 52, 794 – 812, 1987.
- Van De Vliert, E., & Euwerna, M.C. Agreeableness and activeness as components of conflict behaviors. Journal of Personality + Social psychology, 66, 674 – 687, 1994.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- Global knowledge. Methods of Dealing with Conflict Part II. (<http://www.pmhut.com/P.M.Hut>. Retrieved 2010 - 01- 11) , 2008.
- Pruitt & Carnevale. Negotiation Research Findings. <http://www.wcfia.harverd.edu/faculty/hckelman/ressarch> papers/international conflict htm.) , 1993.
- Wikipedia, free encyclopedia. Combodian – Thai border dispute. [http://en.wikipedia.org/wiki/Combodian% E2% 80% , 93 Thaiborder.dispute](http://en.wikipedia.org/wiki/Combodian%E2%80%9C93%20Thai%20border%20dispute). , 7 - 10 - 2556.

ผนวก ก

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

เพศ	ไม่ต้องถาม แต่ให้บันทึกไว้ในแผ่นบันทึกการสัมภาษณ์
อายุ	ถามอายุเป็นปี
ชื่อ – สกุล	ถามเพื่อการตรวจสอบข้อมูล
ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่.....ปี	
ภูมิลำเนา	เป็นคนพื้นที่หรือย้ายมาจากที่อื่น
บ้านเกิด	เกิดในพื้นที่ ระบุหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ถ้าย้าย มาจากที่อื่น ระบุจังหวัด - เคยติดต่อกับชาวกัมพูชาหรือไม่ ในฐานะ หรือในเรื่องอะไร บ่อยหรือไม่ เฉลี่ยใน 1 ปี - เคยประสบกับสถานการณ์ขัดแย้งระหว่างไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนหรือไม่ (ระบุพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์) บ่อยหรือไม่ ก็ครั้ง เป็นเหตุการณ์อะไร เช่น - การปะทะกันด้วยอาวุธ - การจับกุมผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย - การจับกุมผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายทรัพยากร - การเข้ามาโจรกรรม หรือก่อเหตุร้าย ฯลฯ (ขอให้เล่าสถานการณ์โดยละเอียดว่า มีการบาดเจ็บ ตาย สูญเสียทางทรัพย์สิน ทั้งของประชาชน และของประเทศ) - ทราบหรือไม่ว่า มีสาเหตุจากอะไร - ท่านมีความรู้สึกต่อเหตุการณ์ สถานการณ์นั้นอย่างไร - คิดว่าชาวบ้านรู้สึกอย่างไรต่อสถานการณ์นั้น - มีการปฏิบัติต่อสถานการณ์นั้นอย่างไร - ในส่วนของราชการ - ในส่วนของชาวบ้าน - โดยรวมท่านคิดว่าคนกัมพูชามีทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก ทำที่ ต่อคนไทยโดยทั่วไปอย่างไร - ลักษณะความสัมพันธ์ของคนไทยในพื้นที่เป็นอย่างไร (ความร่วมมือ ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือต่างคนต่างอยู่) - เคยเดินทางข้ามไปประเทศกัมพูชาหรือไม่ ในรอบ 2-3 ปีที่ผ่านมาหรือในอดีต โปรดระบุเวลาที่ไป ไปกี่ครั้ง ไปทำอะไร ไปกับใคร เดินทางโดยอะไร ผ่านช่องทางใด มีปัญหาอะไรหรือไม่

- คิดว่า (ประมาณว่า) มีคนกัมพูชาเดินทางเข้ามาในประเทศไทย (เข้ามาในพื้นที่) เฉลี่ยกี่คน / วัน
- เข้ามาทางใด (ถูกต้องหรือผิดกฎหมาย)
- เข้ามาทำอะไร (ระบุ)
- ส่วนมากมาอยู่นานเท่าใด (ถามรายละเอียดให้มากที่สุด)
 - มาเข้าเย็นกลับ (ประมาณเท่าไร)
 - มาอยู่เป็นสัปดาห์
 - มาอยู่เป็นเดือน , ปี
 (โปรดบอกความรู้สึกของท่านต่อการเข้ามาของคนกัมพูชาในลักษณะต่างๆ)
- คิดว่าความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชา ตามแนวชายแดนเป็นอย่างไร
 - เป็นปกติ (ไม่มีอะไรน่าเป็นห่วง)
 - ต้องอยู่อย่างระมัดระวัง เหตุการณ์ตึงเครียดไม่สงบ , สถานการณ์ไม่ดี , ทหาร เจ้าหน้าที่ต้องเฝ้าระวังตลอดเวลา, ทางกรมมีคำเตือนให้คอยตรวจตรา ฯลฯ
- คิดว่า สถานการณ์ความตึงเครียดของความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชา โดยทั่วไป หรือโดยรวมมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยหรือไม่ อย่างไร (ถามรายละเอียดในประเด็นความปลอดภัย การทำมาหากิน ความสงบสุข)
- คิดว่าถ้าสถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชา ดีขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติ จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยตามแนวชายแดนหรือไม่ , อย่างไร
- ควรจะมีการพัฒนาความสัมพันธ์ให้ดีขึ้นหรือไม่เพราะเหตุผลอะไร (กรุณาให้เหตุผลที่สำคัญที่สุดสัก 1 ข้อ)
- คิดว่าความขัดแย้งระหว่างไทย - กัมพูชา ในแต่ละเหตุการณ์ / และในภาพรวมเกิดจากอะไร (ขอให้พิจารณาให้ครบทุกด้าน เช่น การเมือง การทหาร สังคม เศรษฐกิจ) และขอให้อธิบายรายละเอียดเท่าที่รู้และเท่าที่จดจำ รลึกได้ให้มากที่สุด เช่น วัน เดือน ปี ที่เกิดเหตุการณ์ ระดับความรุนแรง ความสูญเสีย ความยืดเยื้อของปัญหา วิธีการและมาตรการที่ใช้จัดการกับปัญหา)
- คิดว่ารากเหง้าของปัญหาขัดแย้งเกิดจากอะไร
- คิดว่า ความเป็นไปได้ของการพัฒนาความสัมพันธ์มีหรือไม่ มีปัจจัยอะไรบ้างที่จะเป็นโอกาสให้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ (โปรดระบุให้มากที่สุด แต่ที่จะคิดได้ว่าโอกาสที่เวลานั้น คืออะไรบ้าง)
- คิดว่าประเทศไทยมีจุดแข็งอะไรบ้างที่จะเอื้อให้การพัฒนาความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ และสามารถจะทำได้อย่างดี
- คิดว่าอะไรเป็นจุดอ่อน ที่จะทำให้การพัฒนาความสัมพันธ์ทำได้ยาก

- คิดว่าภาวะคุกคามที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์มีอะไรบ้าง (ผู้สัมภาษณ์จะต้อง ล้วงลึก กระตุ้น และชี้แนะให้คิดถึงประเด็นต่างๆ เช่น ด้านความสัมพันธ์ ประเพณี คุณค่า วัฒนธรรม ความเข้มแข็งของประชาชน ภาวะผู้นำ แรงงูใจของผู้นำ ผู้เกี่ยวข้อง ความร่วมมือ ศักยภาพและความพร้อมของประเทศชน กองทัพ แหล่งประโยชน์ แหล่งบริการ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล เครือข่าย และเทคโนโลยีการสื่อสาร ฯลฯ (ถามว่าปกติเคยพูดคุยกันในกลุ่ม ชาวบ้าน หรือไม่ว่าควรมีการแก้ไขปัญหา พูดคุยอะไรบ้าง)
- คิดว่าควรมีการแก้ไขปัญหาคัดแย้งระหว่างไทย - กัมพูชา หรือไม่อย่างไร (โปรดบอกเหตุผลว่า ควร เพราะเหตุใดหรือถ้าคิดว่า ไม่ควร เพราะเหตุใด)
 - ถ้าเห็นว่าควร โปรดระบุว่า ควรมีการแก้ไขในระดับใด ระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ หรือทั้ง ๒ ระดับ โปรดให้ความเห็นว่า การแก้ไขในระดับท้องถิ่น ควรทำอะไร อะไรบ้าง ในระดับประเทศ ควรแก้ไขอย่างไร (กรุณาระบุรายละเอียดเท่าที่จะสามารถคิดได้)
- ท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอะไร สำหรับการจะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย - กัมพูชา ตามพื้นที่แนวชายแดนไทยกัมพูชา

วิธีการ

1. ก่อนสัมภาษณ์
 - 1.1 แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ / ขออนุญาต
 - 1.2 นัดหมายบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้า หลังจากกำหนดตัวแล้ว
 - 1.3 กำหนดวัน เวลา สถานที่ และไปให้ตรงเวลานัด
2. ขณะทำการสัมภาษณ์
 - 2.1 ขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์
 - 2.2 ผู้สัมภาษณ์ถามตามแนวคำถาม อาจสลับที่คำถามได้ถ้าจำเป็น
 - 2.3 ผู้สัมภาษณ์ฟัง , จดบันทึก , ตอบสนองด้วยการแสดงอาการรับรู้ (เช่น พยักหน้า , ครับ , อ้อ) ไม่รีบกววน แทรกแซงการให้ข้อมูล ยกเว้นเมื่อต้องการล้วงลึกคำตอบ ต้องการให้ขยาย ความคำตอบ และต้องการกระตุ้นให้ผู้ตอบทบทวนและนึกถึงเหตุการณ์ ให้ครอบคลุม ประเด็นที่ต้องการ
3. ก่อนจบการสัมภาษณ์
 - 3.1 ตรวจสอบบางคำตอบที่ยังไม่ชัดเจน ถามยืนยัน หรือขอให้อธิบายเพิ่มเติม
 - 3.2 ขออนุญาต ติดต่อทางโทรศัพท์ หรือจดหมายเพื่อทบทวนบางประเด็นที่อาจไม่ชัดเจน ในภายหลัง
 - 3.3 ขอขอบคุณในความร่วมมือและรับรองว่า ข้อมูลที่ได้จะใช้ประโยชน์เฉพาะทางวิชาการ เท่านั้น

- 3.4 ให้หมายเลขโทรศัพท์หรือที่ๆ จะติดต่อผู้วิจัยได้
- 3.5 เปิดแอปพลิเคชันให้ผู้ให้ข้อมูลฟังพอเป็นตัวอย่าง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นาวาเอก บำรุงรัก สรัคคานนท์
วัน เดือน ปีเกิด	5 มิถุนายน 2502
การศึกษา	โรงเรียนสาธิตประสานมิตร โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ 18 โรงเรียนนายเรือ รุ่นที่ 75 โรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ รุ่นที่ 54 วิทยาลัยการทัพบก รุ่นที่ 49 Basic school & Infantry officer course USA
ประวัติการทำงาน	ผู้บังคับกองร้อยปืนเล็กที่ 4 กองพันทหารราบที่ 8 กรมทหารราบที่ 3 ผู้บังคับกองร้อยบังคับการและบริการ กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 1 รองผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 7 กรมทหารราบที่ 3 เสนาธิการกรมรักษาความปลอดภัย หน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน รองผู้บังคับการทหารราบที่ 3 กองพลนาวิกโยธิน ผู้อำนวยการโรงเรียนพันจ่า กรมยุทธศึกษาทหารเรือ ผู้อำนวยการกองกิจการพลเรือน หน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน
ราชการสนาม	หัวหน้าชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 4 หน่วยเฉพาะกิจทหารพรานนาวิกโยธิน หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดนไทย – กัมพูชา พื้นที่จังหวัดจันทบุรี หัวหน้ากองข่าว กองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด ผู้บังคับการหน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธินตราด ผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารเรือ

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์เรื่อง

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา : ศึกษาเฉพาะ

กรณีแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด

ผู้วิจัย นาวาเอก บำรุงรัก สรรค์คานนท์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

ตำแหน่ง รองเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารเรือ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้วิจัยเป็นนายทหารเรือ พรรคเหล่านาวิกโยธิน ตลอดระยะเวลาการรับราชการประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมา ได้มีโอกาสทำงานบริเวณแนวชายแดน ไทย – กัมพูชา มาหลายครั้ง ในหลายตำแหน่ง อาทิ หัวหน้าชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 4 รับผิดชอบพื้นที่ตามแนวชายแดนในพื้นที่ อำเภอ ปังน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดน ไทย – กัมพูชา พื้นที่จังหวัด จันทบุรี หัวหน้ากองข่าว กองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด ผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธินตราด รับผิดชอบพื้นที่ตามแนวชายแดนในจังหวัดตราดทั้งหมดเป็นระยะทางประมาณ 165 กิโลเมตร และ ผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ รับผิดชอบการเก็บกู้วัตถุระเบิดตามแนวชายแดน ทั้งในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานบริเวณพื้นที่ชายแดน ไทย – กัมพูชายุ่งพอสมควร และตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีและตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญด้านหนึ่ง มีระยะทางตามแนวชายแดนประมาณ 250 กม. และมีเส้นทางเดินทางข้ามเขตแดน (ทั้งอย่างถูกต้องและลักลอบ) ผ่านจุดผ่านแดนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหลายจุดสถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนด้านนี้ แม้ไม่ใช่เป็นบริเวณที่เป็นปัญหาโดยตรงของข้อพิพาทระหว่างไทย – กัมพูชา แต่ก็มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้ง ๒ ประเทศโดยอ้อม จากนโยบายของรัฐบาลที่ตอบโต้ด้วยการสั่งปิดพรมแดนไทย – กัมพูชา ทุกด้าน (ซึ่งกระทบต่อการติดต่อค้าขายและธุรกิจการท่องเที่ยว) และปัญหาความรู้สึกขัดแย้งอันเป็นผลจากสถานะความสัมพันธ์ระดับประเทศ

นอกจากนี้ พื้นที่ชายแดนบางส่วนเป็นพื้นที่ราบเรียบที่สามารถเดินข้ามไปมาได้โดยสะดวก ก็มีโอกาสมากทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านความมั่นคง เช่น อาชญากรรม การลักลอบ

ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม เช่นปัญหาสาธารณสุข ที่ทำเชื้อโรคระบาดที่เคยควบคุมจนอยู่ในภาวะปลอดโรคแล้วกลับมาระบาดใหม่โรคอุบัติซ้ำ รวมทั้งโรคอุบัติใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนและปัญหา ด้านเศรษฐกิจ เช่นช่องทางเปิดที่คนไทยเดินทางออกไปเล่นการพนันที่บ่อนคาสิโนในกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม ชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี – ตราด ก็มีแหล่งประ โยชน์และ ทรัพยากรทางบกและทางทะเล ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวกัมพูชาและชาวต่างประเทศอื่นๆ เช่นสถานที่ ท่องเที่ยวที่งดงามด้วยธรรมชาติ และแหล่งจำหน่ายสินค้าชายแดน ซึ่งถ้าอยู่ในภาวะสงบสันติจะสามารถทำ ประโยชน์แก่ภาคธุรกิจไทยได้อย่างดี

ดังนั้น แม้สถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในพื้นที่ชายแดนด้านนี้ จะไม่มีปัญหาเท่ากับเขต ชายแดนไทย – กัมพูชาด้านอื่นก็ตาม ผู้วิจัยก็เห็นว่า การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศ โดยเฉพาะ ระหว่างประชาชน และหน่วยงานรัฐบาลระดับท้องถิ่น ตามพื้นที่แนวชายแดนไทย – กัมพูชา ด้านจันทบุรี – ตราด โดยอาศัยจุดแข็งที่มีอยู่จากความสัมพันธ์ที่ดีทางการทหาร ความผูกพันทางประชาชนตามแนว ชายแดนและความมีศักยภาพของฝ่ายไทยที่จะเอื้อประ โยชน์แก่เพื่อนบ้านเพื่อฟื้นฟูสภาพความเป็นมิตรและ ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ให้เกิดความปรองดองและเกิดผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งต่อประชาชนในพื้นที่ และต่อประเทศทั้งสองโดยรวม โดยเฉพาะในการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน (Asian Community) ที่ จะต้องมีความร่วมมือกันในฐานะประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ทางด้านเศรษฐกิจ (AEC) ด้านความมั่นคง และการเมือง (APSC) และด้านสังคมวัฒนธรรม (ASCC) ในอนาคตอันใกล้เป็นการเตรียมตัวและแสดงให้เห็น ความพร้อมและศักยภาพของประเทศไทยต่อสายตาประชาชนอาเซียน และประชาคมโลก จึงเป็นสิ่งที่ จำเป็นและเป็นประ โยชน์ต่อความมั่นคงในพื้นที่และประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชาในพื้นที่ รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี – ตราด (กปช.จต.)
2. วิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบของกปช.จต.
3. เสนอแนะยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ใน พื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต.

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะกรณีแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรีและตราด ที่ติดกับประเทศกัมพูชา ทั้งทางบกและทาง ทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่รับผิดชอบของ กปช.จต. ในห้วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน

2. ประเด็นในการศึกษา ได้แก่ ปัญหาเส้นเขตแดน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ของชาติทางทะเล รากฐานทางประวัติศาสตร์ คุณลักษณะชาติพันธุ์ที่แตกต่าง และพื้นฐานการศึกษาของประชาชนทั้ง ๒ ฝ่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พรรณนาจากการเก็บรวบรวมโดย

1. วิเคราะห์จากเอกสาร ระเบียบ คำสั่ง รวมถึงแนวคิดทฤษฎีในการสร้างความสัมพันธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์จากบทสัมภาษณ์ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจันทบุรี – ตราด

ยุทธศาสตร์รองรับ

1. ระบบบริหารจัดการของการสร้างความสัมพันธ์ (การกระจายอำนาจ/กำกับดูแล/ประเมินผล)
 - พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาล
 - พัฒนาระบบบริหารภาคีเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
 - พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
2. ระบบการสื่อสาร / ข้อมูลข่าวสาร
 - พัฒนาการสื่อสารสาธารณะ / โทรคมนาคม (วิทยุชุมชน – หนังสือพิมพ์ภาษาถิ่น)
 - พัฒนาระบบข้อมูล การแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร (โครงสร้าง กลไก การทำหน้าที่)
3. ระบบเฝ้าระวัง (ติดตามกำกับ / ดูแล / ประเมินผล / ตอบโต้)
 - อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด
 - การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
 - พิบัติภัย / ภัยธรรมชาติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์รองรับ

1. ด้านบุคลากร
 - ตั้งกรรมการเฉพาะกิจ ที่เหมาะสม และจำเป็นร่วมกัน (เช่นกรรมการสาธารณสุข , ทหาร)

- การแลกเปลี่ยนบุคลากรวิชาชีพ (ที่มีความต้องการร่วมกัน)
(แพทย์ , พยาบาล , ทหาร , ศึกษา , เกษตร)
- 2. การสนับสนุนกิจกรรม
 - ร่วมมือ + ช่วยเหลือ ที่จำเป็น และเหมาะสม (แก่ทุกภาคส่วนของกัมพูชา)
 - ตั้งกองทุนพัฒนาความร่วมมือการสร้างความสัมพันธ์ (ร่วมกันทั้ง ๒ ฝ่าย)
 - ใช้ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี กระตุ้นกิจกรรม
- 3. ส่งเสริมการปฏิรูปนโยบายความสัมพันธ์ (ใช้เวทีรัฐบาลท้องถิ่น)
- 4. การพัฒนาเรียนรู้
 - ร่วมกันพัฒนาการศึกษาเช่นการฝึกอบรม ดูงานแลกเปลี่ยนกัน
 - จัดประชุม จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ความชำนาญระหว่างกัน
- 5. กำหนดมาตรฐานคุณภาพ
 - ร่วมมือกันกำหนด
 - มาตรฐานคุณภาพสุขภาพ สินค้าของตลาดชายแดน ร้านอาหาร การท่องเที่ยว
- 6. พัฒนา / อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - จัดกิจกรรมร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาชนของทั้ง ๒ ประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์รองรับ

1. งบประมาณ (เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ)
 - จัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง / ท้องถิ่น
2. โครงสร้างพื้นฐาน
 - พัฒนา / สนับสนุนทรัพยากร (สำหรับกิจการสร้างความสัมพันธ์)
 - พัฒนาคความเข้มแข็งของกลไกการประสานงาน (ระบบบริการด้านสังคม)
 - พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนชายแดนทั้ง ๒ ประเทศ
3. จัดตั้งกรมการประสานสัมพันธ์ ทำหน้าที่หาข้อมูลระดับพื้นที่และทำการเจรจาเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้ง
4. จัดตั้งสถาบันคศึกษาและวิจัยไทย-กัมพูชา ในมหาวิทยาลัยที่ตั้งในพื้นที่หรือในกองทัพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาตามแนวฉันทบุรี – ตราด นี้ เมื่อผ่านการนำลงปฏิบัติตามแผนแม่บทในระยะเวลาที่กำหนด ๒ ปี จะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ที่มี

ต่อประชาชน, ต่อเศรษฐกิจและต่อความมั่นคงระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค

1.2 การจะนำรูปแบบยุทธศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและฝึกซ้อม (prepared & exercise) ร่วมกันในทุกภาคส่วน ดังนั้นจึงต้องมีนโยบายจากรัฐบาลและมีงบประมาณสนับสนุน

1.3 กองทัพเรือควรมีการมอบหมายให้ กปช.จต. รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการหลักในการนำยุทธศาสตร์ เป็นโครงการนำร่องลงปฏิบัติในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ การนำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ลงสู่การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ จะต้องยึดหลัก ๕ ประการคือ

2.1 เริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ชายแดนของทั้ง ๒ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นฐานความรู้ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ทูม และเทคโนโลยี คือการใช้สิ่งที่เหมาะสมตามที่เป็นที่รู้จัก ค้นเคย ตามความจำเป็น ของคนพื้นที่ (Appropriate technology) เพื่อให้เกิดการยอมรับและร่วมมือ และสร้างวัฒนธรรมพึ่งตนเอง (Self – reliance)

2.2 ใช้วิจารณ์ญาณและองค์ความรู้ที่ถูกต้องตามเวลาและยุคสมัย (Technically sound) เพื่อให้เห็นความสำคัญของยุทธศาสตร์ และสามารถปรับแก้ได้ตามความจำเป็นตามสถานการณ์

2.3 วิธีการและทรัพยากรต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของประชาชน ในชุมชนทั้ง ๒ ประเทศ (Culturally bound) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4 ต้องมีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากประชาชน และจากทุกภาคส่วน โดยการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Authentic community participation + Intersectoral collaboration)

2.5 ในการเจรจาต่อรอง ควรเป็นการใช้คณะในการเจรจา (Team negotiator) ซึ่งจะช่วยในการจัดปัญหายุ่งยากต่างๆ และลดความบกพร่อง ผิดพลาดโดยต้องเลือก คณะเจรจา โดยเฉพาะหัวหน้าคณะที่มีบุคลิกภาพเปิดเผย นุ่มนวล และกล้าตัดสินใจ ไม่โลเล มีทัศนคติที่เป็นบวก สามารถโน้มน้าวให้เกิดความร่วมมือ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาข้อมูลของกัมพูชาด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสารและข้อมูลความคิดเห็นและการประเมินสถานการณ์จากคนกัมพูชามาประกอบการพัฒนายุทธศาสตร์

3.2 การเก็บข้อมูลที่ไ้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะให้เห็นภาพกว้าง และรายละเอียดที่ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ จึงควรมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมด้วย